

ΧΡΙΣΤΟΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΕΝ ΤΟΙΣ ΑΣΚΗΤΙΚΟΙΣ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΥΠΟ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΔΩΡ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΟΥ, Δ. Θ., Π. Ν.
ΥΠΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΘΕΟΛΟΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΑΘΗΝΩΝ

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ

Ἡ ὑπέροχος μορφή Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, «τοῦ οὐρανοφάντορος τοῦ Χριστοῦ, μύστου τοῦ Δεσπότη, τοῦ φωστήρος τοῦ φαινοῦ, τοῦ ἐκ Καισαρείας καὶ Καππαδόκων χώρας», κατέχει περιλαμπρὸν θέσιν ἐν μέσῳ τῶν ἐξόχων προσωπικοτήτων τοῦ πνευματικοῦ στερεώματος τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας.

Ἀρμονικωτάτη σύνθεσις ἰσχυροτάτης διανοίας καὶ βουλήσεως καὶ καρδίας βιούσης βαθύτατα τὴν καινὴν ἐντολὴν τῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ἀνεδείχθη ὁ Μ. Βασίλειος πρότυπον χριστιανοῦ ἐπισκόπου καὶ ἡγέτου, προασπιστῆς καὶ στῦλος τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἀνυπέρβλητος εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν θεωρίαν, ἀλλὰ καὶ τὰ ἔργα καὶ τὴν πράξιν καθίσταται ὁ θεμελιωτῆς τῆς ὀργανωμένης χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ φιλανθρωπίας. Πολύπλευρος προσωπικότης, πεπρουνισμένη μὲ τὸ σύνολον τῶν χριστιανικῶν ἀρετῶν, συνθέτει ἐν ἑαυτῷ ὁ Μ. Βασίλειος τὸ ἰδεῶδες τοῦ Χριστιανοῦ Ποιμένου. Τὰ πάντα ἐν αὐτῷ φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς τελειότητος. Κέντρον τοῦ βίου του ἔχων τὸν Χριστὸν δραματίζεται τὴν ιδεώδη Χριστοκεντρικὴν κοινωνίαν καὶ ἀποβαίνει ὁ ἀνυπέρβλητος θεωρητικὸς καὶ νομοθέτης τῆς κατὰ Χριστὸν μοναχικῆς πολιτείας, ὁ ἀναγαγὼν τὴν χριστιανικὴν ἄσκησιν εἰς ἐπιείκην φιλοσοφικὴν σύνθεσιν, καὶ ὁ χαράξας διὰ τῶν περιφημῶν «Ἀσκητικῶν» αὐτοῦ τὰς ἀκατάλυτους κατευθυντηρίους γραμμάς, αἵτινες ἐπέπνευσαν καὶ καθωδήγησαν τὸν καθόλου μοναχικὸν βίον τῆς καθ' ἡμᾶς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Βιῶν βαθύτατα τὸ σταυρικὸν πάθος καὶ ἀκολουθῶν ἐπὶ τὰ ἴχνη τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἀυτρωτοῦ, ἀναδεικνύεται ὁδηγὸς τοῦ σταυροφόρου βίου τῶν μοναχῶν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ ἀνακαίνισιν καὶ τελείωσιν, δυνάμενος νὰ ἐπαναλάβῃ μετὰ τοῦ Παύλου «Χριστῷ συνεσταύρωμαι· ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός» (Γαλατ. β', 20).

Ἡ χριστοκεντρικὴ ποιμαντικὴ τοῦ Μ. Βασιλείου οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰ μὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ τελείου χριστοκεντρικοῦ βίου του. Ἡ ἐν Χριστῷ ἀνακαίνισις καὶ ἡ μετὰ τοῦ Χριστοῦ ἔνωσις τοῦ ἰδίου καὶ τοῦ ποιμνίου του καὶ τῶν συνανθρώπων του ἐν γένει συνιστᾷ τὸν βαθύτατον καὶ τὸν μοναδικὸν πόθον τῆς

φυγῆς του. Ἡ ἀπόδειξις τοῦ πόθου τούτου καὶ ἡ ἀπάντησις ἐδόθη εἰς αὐτὸν καὶ δι' ὑπερφυσικῆς ἐνεργείας. Ὡς ἀναφέρει ὁ ἀδελφὸς τοῦ Μ. Βασιλείου Γρηγόριος ὁ Νύσσης ἐν «τῷ ἐπιταφίῳ λόγῳ εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφόν» συνέβη καὶ εἰς τὸν Μ. Βασίλειον τί τὸ συγγενὲς πρὸς τὸ συμβᾶν εἰς τὸν Μωϋσῆν, ὁ ὁποῖος «κατελάμφθη τῷ φωτὶ διὰ τῆς βάτου» «νυκτὸς ὁδοῦ, γίνεται αὐτῷ (δηλ. τῷ Μ. Βασιλείῳ) φωτὸς ἔλλαμψις κατὰ τὸν οἶκον προσευχομένῳ· ἄλλον δέ τι τὸ φῶς ἦν ἐκεῖνο, θεία δυνάμει καταφωτίζον τὸ οἶκημα, ὑπ' οὐδενὸς πράγματος ὑλικοῦ ἐξαπτόμενον» (Μ. Ρ. Γ. 46, 809 c).

Ὁ Μ. Βασίλειος κατατάσσεται εἰς τὰς ἐξόχους καὶ προνομιούχους ὑπάρξεις, τὸ δλοκαύτωμα τῶν ὁποίων εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ ἐγένετο ἀποδεκτὸν ὑπὸ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ κατὰ τρόπον θαυμαστόν ἤδη κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπιγελοῦ αὐτῶν βίου.

Ἡ μετὰ χειρὸς ἐργασία, ταπεινὴ προσφορὰ πρὸς τὸ μέγα τέκνον τῆς ἐν Καππαδοκίᾳ Καισαρείας οὐδὲν ἕτερον ἐπιδιώκει, εἰ μὴ νὰ ἐπαναλάβῃ:

Ζῆ Βασίλειος καὶ θανὼν ἐν Κυρίῳ

Ζῆ καὶ παρ' ἡμῶν ὡς λαλῶν ἐκ τῶν βίβλων.

Ἔγραφον τῇ 14ῃ Σεπτεμβρίου 1961

Ἐορτῇ τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΩΡ. ΜΟΥΡΑΤΙΔΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἡ ἔρευνα καὶ ἡ συστηματικὴ ἔκθεσις τῆς ποιμαντικῆς διδασκαλίας τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς ἀρχαίας καὶ ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, καὶ δὴ τοῦ 4ου αἰῶνος, δὲν ἐνέχει ἱστορικὴν μόνον ἀξίαν καὶ σπουδαιότητα, ἀλλὰ ἀνταποκρίνεται καὶ εἰς ἐπιτακτικὸν αἴτημα τῆς συγχρόνου Ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, ἥτις διανύει τὸ στάδιον τῆς ἐπανάδου ἐκ τῆς ποιμαντικῆς τεχνικῆς (Pastoral-technik) εἰς τὴν Ποιμαντικὴν Θεολογίαν (Pastoraltheologie)¹.

1. Ἀναγνωρίζεται σήμερον γενικῶς, ὅτι ἡ ποιμαντικὴ ἐπιστήμη, παρὰ τὴν μεγίστην αὐτῆς σπουδαιότητα, εἶναι παρ' ἡμῶν μὲν ὁ πλέον παρημελημένος κλάδος τῆς Θεολογίας², παρὰ δὲ τοῖς ἑτεροδόξοις καὶ δὴ τοῖς Προτεστάνταις³ εὗρισκετο μέχρι τῶν πρώτων δεκαετηρίδων τοῦ τρέχοντος αἰῶνος ἐν παρακμῇ, λόγῳ τῆς παρεκκλίσεως ἐκ τῶν θεμελιωδῶν ἀρχῶν τῆς ποιμαντικῆς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας καὶ δὴ τῆς οὐσιωδестаῖτης Χριστοκεντρικῆς ἀρχῆς. Ἡ ποιμαντικὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ εἶχεν ὡς κυρίαν ἀποστολὴν τὴν ὑπὸ τοῦ ποιμένου καθοδήγησιν τῶν πιστῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τότε κρατουσῶν ἀρχῶν καὶ μεθόδων, μάλιστα δὲ καὶ κυρίως τοῦ ἰδίου αὐτοῦ παραδείγματος πρὸς τὴν διὰ τῆς μιμησεως τοῦ Χριστοῦ πνευματικὴν τελείωσιν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν. Ἡ ὑπὸ τοῦ ποιμένου καὶ τῶν ποιμαινομένων μίμησις τοῦ Χριστοῦ συνιστᾷ τὴν πεμπτουσίαν τῆς ποιμαντικῆς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἣν ἐπιγραμματικῶς διατυποῖ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Μιμηταὶ μου γίνεσθε, καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ»⁴. Ὁ Γρηγόριος ὁ Νύσσης τονίζει, ὅτι «Χριστιανισμὸς ἐστὶ τῆς θείας φύσεως μίμησις»⁵ καὶ εἰς τὴν μελέτην αὐτοῦ «Περὶ τελειό-

1. Πρβλ. Franz X. Arnold, Seelsorge aus der Mitte der Heilsgeschichte. Pastoraltheologische Durchblicke. Freiburg i. B. 1956 σελ. 7 ἐξ. 193 ἐξ., ἔνθα καὶ ἀρίστη συνοπτικὴ ἐπισκόπησις τῆς ἱστορικῆς ἐξελίξεως ἐν τῇ ποιμαντικῇ ἐπιστῇ. Πρβλ. Henry de Lavalette SJ., Reflexions sur la theologie pastorale, ἐν Nouvelle Revue Theologique, 93 (Juni 1961) σελ. 605-617.

2. Πρβλ. Νικηφόρου Καλογερά, Ἡ ποιμαντικὴ. Ἐν Ἀθήναις 1883 σελ. 2 ἐξ. Δημ. Μωραίτου, Εἰσαγωγή εἰς τὴν ποιμαντικὴν, Ἀθήναι 1961 σελ. 48 ἐξ. Σ. Ἀγορίδου, Πρόλογος ἐν W. Northridge, Ψυχολογία καὶ τὸ ἔργον τῆς καθοδηγήσεως τῶν ψυχῶν (ἐκ τοῦ ἀγγλικοῦ) Θεσ/κη 1959.

3. Ἡ κατάπτωσις τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης παρὰ τοῖς προτεστάνταις ὑπῆρξε τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς περὶ Ἐκκλησίας καὶ ἱερωσύνης διδασκαλίας των. Κατὰ τὸν προτεστάντισμὸν ἡ ποιμαντικὴ ἐνέργεια καὶ φροντίς εἶναι ἰδιωτικῆς κυρίως μορφῆς, ἀνατιθεμένου τοῦ ἔργου τῆς μερίμνης ὑπὲρ τῶν ψυχῶν κυρίως εἰς τὰ μέλη τῆς θρησκευτικῆς κοινότητος. Πρβλ. Δημ. Μωραίτου, ἔνθ' ἀν. σελ. 55 ἐξ.

4. Α'. Κορ. ια', 1.

5. Γρηγορίου Νύσσης, ἐν τῇ πραγματείᾳ «Τί τοῦ χριστιανοῦ ὄνομα ἢ ἐπάγγελμα». Ρ.Θ. τόμ. 46, 244c.

τητος και ὁποῖον χρῆ εἶναι τὸν Χριστιανὸν» ἐξαίρει ὡς μέγα προνόμιον και οὐσιωδεστάτην ἀποστολήν τοῦ πιστοῦ τὴν μίμησιν τοῦ Χριστοῦ⁶. Τὰ αὐτὰ ἰσχύουν και διὰ τὸν Γρηγόριον τὸν Ναζιανζηνόν, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον και τοὺς λοιποὺς μεγάλους ἱεράρχας τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Μ. Βασίλειος, ὡς θὰ ἴδωμεν ἐκτενέστερον κατωτέρω, προσδιορίζει τὴν μίμησιν τοῦ Χριστοῦ ὡς τὸν «ἄρον» τοῦ Χριστιανισμοῦ⁷. Ἰδίᾳ ἐν τῇ μοναχικῇ πολιτείᾳ ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ συνιστᾷ τὸ θεμέλιον αὐτῆς⁸. Ὁ Θεάνθρωπος Κύριος τέλειος ὢν Θεὸς και τέλειος ἄνθρωπος, διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του οὐ μόνον συνέδεσε μετὰ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ τὴν ἐξ Αὐτοῦ ἀλλοτριωθεῖσαν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ και ἀπετέλεσε τὸ ἰδεῶδες πρότυπον, ἡ μίμησις τοῦ Ὅποιοῦ εἶναι τὸ προνόμιον τῶν πιστῶν και τὸ μοναδικὸν μέσον διὰ τὴν πνευματικὴν τελείωσιν και τὴν ἐν Χριστῷ ἀπολύτρωσιν. «Χριστὸς ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑμῖν ὑπολιμπάνων ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσητε τοῖς ἔχουσιν αὐτοῦ»⁹. Ἄλλ' ἐὰν ἡ ποιμαντικὴ προσδιορίζεται ὡς Χριστοκεντρικὴ, δέον νὰ διευκρινηθῇ, ὅτι διὰ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τούτου οὐδόλως παραθεωρεῖται ἡ Τριαδικότης τοῦ Θεοῦ. Τοῦναντίον, ἰδίᾳ κατὰ τὸν 4ον και 5ον αἰῶνα, ὅτε διευκρινεῖτο και διετυποῦτο τὸ δόγμα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὑψίστατο ζῶσα, και ἦτο σαφὲς ἐν τῇ συνειδήσει τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι ἐσχάτος σκοπὸς τῆς ἐπιγείου στρατείας ἦτο ὁ ἐν Τριάδι Θεός, ὅτι δηλονότι ἡ Χριστοκεντρικὴ ποιμαντικὴ ἦτο ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει Θεοκεντρικὴ. Ἡ ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοανθρώπου τελεία και ἄρμονικὴ συνένωσις τῆς θείας και τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀναδεικνύει τὸν Κύριον τὸν μόνον Μεσίτην, ὁ Ὅποιος διὰ μὲν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως συνδέει τὴν ἀνθρωπότητα μετὰ τῆς θεότητος, διὰ δὲ τῆς θείας Αὐτοῦ φύσεως τὴν θεότητα μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀκριβῶς δὲ εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τῆς ὑψίστης αὐτῆς ἀποστολῆς τοῦ Μεσίτου ὑπὸ τοῦ Δευτέρου Προσώπου τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ συνίσταται ἡ μοναδικότης και τὸ οὐσιωδέστερον χαρακτηριστικὸν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας.¹⁰ Ὁ ἐνανθρωπήσας Θεὸς ὡδηγεῖ ὡς ὁ Ποιμὴν ὁ Καλὸς πρὸς τὴν θέωσιν τοὺς ἀνθρώπους, παρέχων τὸν ἐπίγειον Αὐτοῦ βίον ὡς τὸ τέλειον

6. Αὐτόθι, στ. 252-285.

7. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν μγ' Μ.Ρ.Ο. 31, 1028 Β.

8. Πρβλ. Κ ω ν. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Ἡ μοναχικὴ ὑπακοὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1956 σελ. 43 ἐξ.

9. Α' Πέτρ. β' 21.

10. Πρβλ. P. Galtier, La religion du Fils, ἐν Revue d'Ascétique et Mystique 19 (1938) σελ. 374 «Le Fils, par conséquent, n' est pas seulement l' auteur de la religion qu' il nous a appris à pratiquer. Il n' y apparaît pas seulement comme l' initiateur, le modèle, le chef que l' on s' applique à suivre. Il y occupe aussi la place centrale. Il en est l' objet et le terme. Médiateur et prêtre, il adore et il est adoré. Il interpelle et il exauce. C' est avec lui et à son exemple que nous rendons hommage à Dieu son Père; et c' est lui, en union avec le Père et l' Esprit, qui reçoit nos louanges, nos actions des grâces, notre culte religieux tout entier».

ὑπόδειγμα πρὸς μίμησιν. Εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ πρῶτος ἀσκήσας τὸ ποιμαντικὸν ἔργον ἐν τῇ ἰδιαζούσῃ τοῦ ὄρου σημασίᾳ εἶναι Αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ Ὅποιος καὶ ἀνήγαγεν αὐτὸ εἰς ἀνυπέβλητον τελειότητα.¹¹ Αἱ εἰδωλολατρικαὶ θρησκείαι ἀγνοοῦν τὴν ποιμαντικὴν, ἐν δὲ τῷ Ἰουδαϊσμῷ εὐρίσκωμεν λίαν ἀτελεῖς ἐκδηλώσεις αὐτῆς¹².

Τὸ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἀρξάμενον ποιμαντικὸν ἔργον συνεχίζεται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας διὰ τῶν ἐπὶ τούτῳ ἐντεταλμένων λειτουργῶν αὐτῆς. Ἡ μίμησις τοῦ Θείου ὑποδείγματος δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον ἐντὸς τοῦ Θείου καὶ ἀνθρωπίνου τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ, δεδομένου, ὅτι ὁ Θεάνθρωπος δὲν παρέχει τοῖς πιστοῖς μόνον τὸ τέλειον ὑπόδειγμα, ἀλλὰ καὶ τὴν Θεῖαν Χάριν, δι' ἧς ἐπιτυγχάνεται ἡ μίμησις τούτου. Ἄλλ' ἡ Θεία Χάρις μεταδίδεται μόνον διὰ τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις ἀποτελεῖ τὸ μυστικὸν Σῶμα, τοῦ ὁποῦ Κεφαλὴ εἶναι αὐτὸς ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός. Αἱ διαπιστώσεις αὗται ἐνέχουν σπουδαιοτάτην σημασίαν διὰ τὴν ποιμαντικὴν ἐπιστήμην θεμελιουμένην ἐπὶ τῆς Χριστολογίας καὶ Σωτηριολογίας. Ἡ ἀνθρωπότης τοῦ Ἰησοῦ ὡς τὸ ἰδεῶδες πρότυπον καὶ ἡ Θεότης Αὐτοῦ ὡς ἡ δύναμις, δι' ἧς τελειοῦται ἡ προσπάθεια τῶν πιστῶν πρὸς ἐπίτευξιν τῆς διὰ τῆς μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ ὁμοιώσεως πρὸς Αὐτόν, συνιστοῦν τὴν θεμελιωδεστάτην ἀρχὴν ἐφ' ἧς οἰκοδομεῖται τὸ σύστημα τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές, ὅτι ἡ ἐναρμόνισις τοῦ Θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεανθρώπου προσδίδουσα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὸν προσδιορισμὸν τοῦ ἐνιαίου Θείου καὶ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, καθορίζει καὶ τὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων δεόν νὰ διαμορφοῦνται αἱ ἀρχαὶ καὶ αἱ μέθοδοι τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, αἵτινες δεόν νὰ εἶναι τελείως ἐνηρμονισμέναι πρὸς τὴν οὐσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπως δηλονότι ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Θεανθρώπου δύο φύσεις, ἡ Θεία καὶ ἡ ἀνθρωπίνη, συντίθενται καὶ συνεργοῦν, οὕτω καὶ ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἀπολυτρώσεως εἶναι ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη ἡ σύμπραξις τοῦ Θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος. Ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει τὸ ἀποφασιστικὸν σημεῖον ἐν τῷ ἔργῳ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου εὐρίσκεται εἰς τὴν πλήρη μυστηρίου συνέργειαν τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, τῆς προσκαλοῦσης τὸν ἀνθρώπον διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐλευθέραν καὶ δυνάμει τῆς Θ. Χάριτος ἀπόφασιν ἐκάστου ἀνθρώπου πρὸς ἀποδοχὴν καὶ οἰκείωσιν τῆς

11. Πρβλ. Δ. Μωραίτου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 28.

12. Πρβλ. Franz Schubert, Pastoraltheologie. III μέρος. Theorie der Seelsorge oder Pastorale Hodegetik 3η ἐκδ. Graz-Leipzig 1935 σελ. 3 ἐξ. «Eine Seelsorge im eigentlichen Sinne des Wortes ist im Grunde erst durch das Christentum geschaffen worden; im Heidentum bestand sie gar nicht, im Judentum nur unvollkommen. Zur Geltung ist sie gelangt seit der Erlösung und hohen Bewertung der menschlichen Seele durch Jesus Christus, der zur Zuwendung der Gnaden der Objektiven Erlösung als eigenes Amt die cura animarum geschaffen hat».

προσκλήσεως ταύτης. Ἀμφότεραι αἱ ἐνέργειαι αὐται, ἡ Θεία Χάρις καὶ ἡ ἀνθρωπίνη βούλησις, δέον νὰ λάμβάνωνται ὑπ' ὄψιν, συμφώνως πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, ἐν τῷ ἔργῳ τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως καὶ ἀπολυτρώσεως. Ἡ Ποιμαντικὴ ὀφείλει νὰ ἀποφεύγῃ πᾶσαν ἐν προκειμένῳ μονομέρειαν θεμελιωμένη ἀποκλειστικῶς εἴτε ἐπὶ τῆς Θείας Χάριτος (ἀπόλυτος θεοκεντρισμὸς) εἴτε ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν φυσικῶν ἀνθρωπίνων ἰκανοτήτων (ἀνθρωποκεντρισμὸς—πελαγιανισμὸς). Τοῦναντίον μάλιστα ἢ δέον νὰ ἀποβλέπῃ συνεχῶς εἰς τε τὸν θεῖον καὶ τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα καὶ νὰ καταβάλλῃ πᾶσαν προσπάθειαν πρὸς ἐναρμόνισιν αὐτῶν, ὡς ἐπετεύχθη αὕτη ἐν τῷ Θεανθρώπῳ. Τὸ σημεῖον τοῦτο ἐνέχει ὅλως ἀποφασιστικὴν σπουδαιότητα διὰ τὴν ἐν γένει ποιμαντικὴν φροντίδα, διότι εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐπίτευξις τοῦ ὑπ' αὐτῆς ἐπιδιωκομένου σκοποῦ διὰ τῆς προβολῆς τοῦ ἐνὸς παράγοντος καὶ διὰ τῆς μειώσεως τοῦ ἑτέρου. Δυστυχῶς ἡ ἐναρμόνισις αὕτη τοῦ θεοῦ καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος, σπανίως ἐπετεύχθη ἐν τῇ ἱστορικῇ ἐξελίξει τῆς Ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, ὑπερτονιζομένου ὅτε μὲν τοῦ ἐνός, ὅτε δὲ τοῦ ἑτέρου. Ἀποτέλεσμα τούτου ὑπῆρξαν αἱ σημειωθεῖσαι οὐσιώδεις παρεκκλίσεις ἐκ τῆς θεμελιωδестаῆς χριστοκεντρικῆς αὐτῆς ἀρχῆς¹³.

2. Αἱ σπουδαιότεραι παρεκκλίσεις ἐκ τοῦ δόγματος τῆς Χριστολογίας καὶ δὴ ὡς πρὸς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν τῷ Θεανθρώπῳ ἐκφράζονται, τοῦτο μὲν ἐν τῷ νεστοριανισμῷ, δι' οὗ προβάλλεται ὁ ἀνθρώπινος παράγων, τοῦτο δὲ ἐν τῷ μονοφυσιτισμῷ, δι' οὗ προβάλλεται ὁ θεῖος.

α) Προβολὴ τοῦ θεοῦ παράγοντος διὰ τῆς μειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου. Ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ ὁ κίνδυνος μειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῷ Θεανθρώπῳ παράγοντος εἶναι τὸ δυνάμενον νὰ λάβῃ χώραν συχνότατα καὶ εὐκολώτατα. Διότι πᾶσα προσπάθεια μειώσεως τῆς Θεότητος τοῦ Κυρίου συνιστᾷ ἐκ τῶν προτέρων τόσον μέγα ἀνοσιούργημα, ὥστε καὶ τῇ σκέψει μόνον νὰ ἀποτροπιάζεται πᾶσα εὐσεβῆς ψυχὴ¹⁴. Ἀλλὰ καὶ αἱ ἐκ τῆς μειώσεως τοῦ ἀνθρωπίνου ἐν τῷ Θεανθρώπῳ παράγοντος συνέπειαι εἶναι σοβαρώταται. Ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Karl Ad a m¹⁵, διὰ τῆς προβολῆς τῆς Θεότητος τοῦ Κυρίου καὶ τῆς μειώσεως τῆς ἀνθρωπίνης ἐν αὐτῷ φύσεως ἐπισιδιάζεται ἐν πολλοῖς ἡ Τριαδικότης τοῦ Θεοῦ, ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ κυριαρχούσης τῆς Θεότητος μόνον τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Τῷ ὄντι, συνεχίζει ὁ Ad a m, εἰς πολλὰς περιοχὰς τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ἡ Τριαδικότης τοῦ Θεοῦ διασφύζεται σχεδὸν μόνον εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ. Ἐτέρα σημαντικωτάτη συνέπεια εἶναι, ὅτι ἐξασθενεῖ ἐν τῇ συνειδήσει τῶν πιστῶν ἡ ιδιότης τοῦ Θεανθρώπου ὡς τοῦ μο-

13. Πρὸς. F. X. Arnold, ἐν' ἀν. σελ. 18.

14. Αὐτόθι σελ. 28.

15. K. Ad a m, Christus unser Bruder, 3η ἐκδ. Regensburg 1934 σελ. 51 ἐξ.

ναδικοῦ ἀληθοῦς Μεσίτου τῶν πιστῶν πρὸς τὸν ἐν Τριάδι Θεὸν καὶ συνεπῶς καὶ τὸ ἔργον αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας διὰ μέσου τῆς ὁποίας ἐπιτελεῖ ὁ Κύριος τοῦτο. Οὕτω δὲ ἐμπεδοῦται παρὰ τῷ πιστῷ ἢ πεποιθήσις, ἀναλόγως τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ προόδου, ὅτι δύναται νὰ παρακάμψῃ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ ἐπικοινωνῇ ὡς ἄτομον ἀπ' εὐθείας μετὰ τοῦ Θεοῦ ἢ ἀντιθέτως τὸ κενόν, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται ἐκ τῆς μείωσης τῆς ιδιότητος τοῦ Κυρίου ὡς τοῦ μοναδικοῦ Μεσίτου καὶ τοῦ τελείου προτύπου, νὰ πληρωθῇ διὰ τῆς ὑπερεξάρσεως τῆς μαριολατρίας καὶ ἀγιολατρίας, αἵτινες καθόσον μὲν ἐξαρτῶνται καὶ ἔχουν ὡς κέντρον τὸν Χριστὸν καὶ ἀναφέρονται εἰς Αὐτὸν ἐκπληροῦν ἔργον σπουδαιότατον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἀποκτῶσαι ὅμως αὐτοτέλειαν καὶ τείνουσαι εἰς τὴν ὑποκατάστασιν τοῦ Κυρίου, περικλείουν τὸν κίνδυνον νοθεύσεως τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ Χριστοκεντρικοῦ χαρακτῆρος τῆς τε Ἐκκλησίας καὶ τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, ὡς ὁμολογοῦν ἐπιστήμονες τῆς περιωπῆς τοῦ F. A r n o l d¹⁶. Ἡ μείωσις τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος ἐν τῷ Θεανθρώπῳ καὶ ἡ ἐξασθένησις τῆς ιδιότητος Αὐτοῦ ὡς τοῦ μοναδικοῦ Μεσίτου καὶ τοῦ τελείου προτύπου ἐξασθενεῖ μεγάλως τὸ ποιμαντικὸν ἔργον. Οἱ πιστοὶ ἐνδυναμοῦνται μεγάλως ἀτενίζοντες ἐν τῷ Θεανθρώπῳ τὴν ἐπίτευξιν τῆς θεώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ συνεπῶς σχηματίζουν τὴν βαθυτάτην πεποίθησιν περὶ τῆς δυνατότητος τῇ δυνάμει τῆς Θείας Χάριτος ὁμοιώσεως πρὸς τὸν Χριστόν. Ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ πιστὸς θεωρῶν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν μόνον ὡς Θεόν, ἄπειρον καὶ τέλειον καὶ ἀπρόσιτον καὶ συναισθανόμενος τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ἐσχάτην ἀδυναμίαν καὶ ἀσθένειαν καὶ ἀτέλειαν εἶναι φυσικὸν νὰ ἐξαρτᾷ τὸ πᾶν ἐκ τῆς θείας Χάριτος, πιστεύων, ὅτι εἶναι ἄσκοπος καὶ περιττὴ ἢ ὑπ' αὐτοῦ καταβολὴ οἰασθήποτε προσπαθείας. Οὕτω ὀδηγεῖται ὁ ἄνθρωπος εἰς ἀδράνειαν καὶ ἀχρήστευσιν τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθεισῶν αὐτῷ δυνάμεων καὶ καταντᾷ ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει εἰς τὴν μοιρολατρίαν ἐξαρτῶν τὸ πᾶν ἐκ τῆς Εἰμαρμένης.

β) Ἡ τάσις πρὸς μείωσιν τοῦ θείου παράγοντος ἐν τῷ Θεανθρώπῳ διὰ τῆς προβολῆς τοῦ ἀνθρωπίνου ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῶν καθόλου πνευματικῶν καὶ κοσμοθεωριακῶν ἐξελιξέων ἐν τῇ Δυτικῇ ἰδίᾳ Εὐρώπῃ, καὶ δὴ τοῦ ὀρθολογισμοῦ καὶ σχολαστικισμοῦ, τῆς ἀριστοτελείου φιλοσοφίας καὶ τοῦ ἐνδοκοσμικισμοῦ καὶ τῆς οὕτω καλουμένης Διαφωτίσεως. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν παραγόντων τούτων οἱ ἐπιστήμονες τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Θεολογίας, δὲν ἠρνοῦντο βεβαίως καθολοκληρίαν τὴν θεότητα τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ περιορίζοντο εἰς τὴν θεώρησιν τοῦ Κυρίου ὡς τοῦ τελείου διδασκάλου τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ παρεθεώρουν ἐν πολλοῖς τὴν θεότητα Αὐτοῦ καὶ τὴν συνεχῆ ἀπολυ-

16. Ὡς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ A r n o l d, ἐν' ἀν. σελ. 43 «Es ist kaum zu bestreiten dass die Verehrung Mariens und der Heiligen manchenorts beim Volke praktisch ungleich mehr galt als die Verehrung Christi».

τρωτικήν Αὐτοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ δραστηριότητα. Ἀποτέλεσμα ἦτο ὁ τέλειος σχεδὸν παραμερισμὸς τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἡ μεταβολὴ τοῦ ὄρατοῦ τῆς Ἐκκλησίας ὀργανισμοῦ εἰς σωματεῖον, ἐνθα ὁ κληρὸς ἀντικαθίστα τὴν θεῖαν τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴν καὶ ἐπέβαλλε τὴν πλήρη κληρικοκρατίαν¹⁷. Ὁ Θεὸς παράγων οὕτω μειοῦται καὶ προβάλλεται ὡς κυρίαρχος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ παράγων ὁ ἀνθρώπινος. Δεδομένου δέ, ὅτι ἡ ποιμαντικὴ προσδιορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας ἦτο φυσικὸν νὰ ἀποβῆ αὕτη «ἀνθρωποκεντρικὴ» ἔχουσα πλεόν ὡς σκοπὸν οὐχὶ τὴν καθοδήγησιν τῶν πιστῶν πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν, ἀλλὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς Διαφωτίσεως καὶ τοῦ Οὐμανισμοῦ¹⁸. Τὸ ὑπερφυσικὸν στοιχεῖον παραμερίζεται. Τὸ προέχον ἐν τῇ ποιμαντικῇ δὲν εἶναι, πλεόν ἡ θρησκεία, ἀλλὰ ἡ ἠθικὴ, οὐχὶ ἡ ἀποκάλυψις, ἀλλὰ ἡ γνῶσις. Ἡ ποιμαντικὴ κατὰ τοὺς δύο τελευταίους αἰῶνας κατέστη αὐτοτελὴς τῆς Θεολογίας ἐπιστήμη¹⁹ ἔχουσα παιδαγωγικὸν ἀπλῶς σκοπὸν, ἦτοι τὴν ἠθικοποίησιν, τὴν μόρφωσιν καὶ τὴν ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν τῶν πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου ἰκανοτήτων²⁰. Κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον πρακτικὸς πελαγιανισμὸς χαρακτηρίζει τὴν ποιμαντικὴν τῶν δύο τελευταίων αἰώνων, καθόσον οὐδὲν ἀναφέρεται περὶ τῆς ζωοποιούσης τὰ πάντα δυνάμεως καὶ ἐπενεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, οὐδὲ περὶ τῆς δημιουργικῆς ἐπεμβάσεως τοῦ Θεοῦ. Ἡ τοιαύτη ἀνεξαρτοποίησις τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης ἐστέρησεν ταύτην τοῦ οὐσιωδεστέρου περιεχομένου της καὶ δὴ τοῦ Χριστοκεντρικοῦ αὐτῆς χαρακτῆρος. Ἡ ποιμαντικὴ τῆς Διαφωτίσεως καὶ τοῦ Οὐμανισμοῦ μετέβαλλε τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν εἰς κώδικα ἐντολῶν καὶ διατάξεων, τὰς ὁποίας δέον νὰ ἐκπληροῖ ὁ πιστὸς τῇ καθοδηγήσει τοῦ Κλήρου. Ἄλλ' ἡ θρησκεία δὲν εἶναι εἰς ἀπλοῦς κώδιξ ἠθικῶν κανόνων, ἀλλ' ἡ ἔκφρασις τῆς συνεχοῦς φροντίδος τοῦ Θεοῦ πρὸς ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ποιμαντικὴ στερηθεῖσα οὕτω τῆς θεολογικῆς αὐτῆς ὑπο-

17. Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ προβλήματος τῶν σχέσεων Ἐκκλησίας καὶ Δικαίου. Τεύχος Α' Διαφοροποίησις, ἐκκοσμίκευσις καὶ νεώτεροι ἐξελίξεις ἐν τῷ Δικαίῳ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἀθῆναι 1961 σελ. 65 ἐξ.

18. Πρβλ. περὶ τῆς ποιμαντικῆς παρὰ τοῖς προτεστάνταις, Δ η μ. Μ ω ρ α τ ῖ ο υ, ἐνθ' ἀν., σελ. 56. «Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ διαφωτισμοῦ ἡ ποιμαντικὴ ἐνέργεια, ἀποβαλοῦσα σχεδὸν τὴν χριστιανικὴν τῆς ἔννοιαν καὶ βάσιν, ἀπέβη ἐγκοσμοκρατικὴ, ὡς ἐν παιδαγωγικῶν ἀπλῶς μέσον πρὸς μόρφωσιν τοῦ χαρακτῆρος, πρὸς ἁρμονικὴν ἀνάπτυξιν καὶ πολὺπλευρον μόρφωσιν τῆς ψυχῆς, συμφώνως καὶ πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Οὐμανισμοῦ. Ὁ ποιμὴν θεωρεῖται ἤδη ὡς ὁ φίλος ἀπλῶς, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἐχη κατανόησιν τῶν ἀδυναμιῶν καὶ ψυχικῶν ἀναγκῶν τῶν ποιμαινομένων».

19. Πρβλ. R. F ü g l i s t e r, Die Pastoraltheologie als Universitätsdisziplin. Eine historisch-theologische Studie, Freiburg Sch. 1951.

20. Πρβλ. F. X. A r n o l d, ἐνθ' ἀν. σελ. 16 ἐξ.

δομῆς ἀπώλεσε τὴν τίτλον τῆς ποιμαντικῆς θεολογίας (Pastoraltheologie) καὶ ἀπέβη τεχνικὴ τῆς ποιμαντικῆς (Pastoraltechnik).

Κατὰ τῆς τοιαύτης οὐσιώδους παρεκκλίσεως καὶ παρακμῆς τῆς ποιμαντικῆς ἐν τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξηγέρθησαν ἤδη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου ἐκλεκταὶ μορφαὶ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας καὶ ἀπήτησαν τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας,²¹ ὡς ὁ Joh. Michael Sailer, (1751-1832), Joh. Babt. Hirschler (1788-1865), Joh. Seb. Drey (1777-1853), μάλιστα δὲ ὁ Joh. Adam Mähler (1796-1838). Σπουδαιότητα ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ ἰδίᾳ εἰς τὸ πεδῖον τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης τοῦ μαθητοῦ τοῦ Mähler, Anton. Graf (1811-1867), ὁ ὁποῖος ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῆς θεολογίας τοῦ Mähler ἐδημοσίευσε, τριακονταετῆς μῶλις, μεγίστης σπουδαιότητος ἐπιστημονικὴν πραγματείαν, ὑπὸ τὸν τίτλον «Κριτικὴ ἔκθεσις τῆς συγχρόνου θέσεως τῆς πρακτικῆς Θεολογίας»²². Κατὰ τὸν Graf ἡ ποιμαντικὴ καὶ γενικώτερον ἡ πρακτικὴ Θεολογία παρὰ σπουδαίας τινος συμβολᾶς ἦτο ἐν πολλοῖς τὶ τὸ ζητούμενον, καθόσον μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης — καὶ μέχρι σήμερον — ἐλλείπει ὁ οὐσιώδης καὶ ἐνδελεχῆς προσδιορισμὸς τῶν ἐνονοιῶν τῆς, τῆς περιοχῆς τῆς (Umfanges), ἡ κατὰτάξις τῆς ὕλης, ὁ σταθερὸς καθορισμὸς τῶν ἀληθῶν ἀρχῶν αὐτῆς, ἡ ἀπόδειξις τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ θεολογικῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῆς πρακτικῆς ἀξίας τοῦ καθόλου ὀργανισμοῦ τῆς καὶ τῶν ἐπὶ μέρους κλάδων αὐτῆς καὶ πρὸ πάντων ἡ βαθυτέρα, χριστιανικωτέρα, ἐκκλησιαστικωτέρα καὶ καθολικωτέρα περὶ αὐτῆς ἀντίληψις. Αἱ ἐλλείψεις αὗται καὶ ἀτέλειαι προέρχονται κυρίως ἐκ τούτου, ὅτι ἡ πρακτικὴ Θεολογία εἶναι πεισιμῶνως προσκεκολλημένη εἰς τὴν ἀντίληψιν, ὅτι ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν παροχὴν ὁδηγῶν τεχνικῆς μορφῆς πρὸς τοὺς ποιμένας καὶ οὐχὶ ὡς τῆς ἐπιστήμης τῆς ἐκκλησιαστικῆς, θείας καὶ ἀνθρωπίνης δραστηριότητος πρὸς ἐποικοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ἀναγκαῖον ἐπακόλουθον ἦτο, ὅτι ἡ ἀφετηρία καὶ μάλιστα ὁ σκοπός, ἐξ οὗ πᾶσαι αἱ ἐνέργειαι ὡς ἀπὸ ἐνιαίου κέντρου ἀναπτύσσονται ἅμα καὶ ἀνελίσσονται καὶ εἰς ὃ συγκεντροῦνται καὶ ἐπανέρχονται, δὲν προσδιορίζονται κατὰ τρόπον ἰδιαζόντως χριστιανικὸν καὶ θεολογικόν. Ἐὰν π.χ. οἱ Reichenberg καὶ Powondra καὶ πλεῖστοι ἄλλοι διαβλέπουν τὸν σκοπὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος εἰς τὴν «διαπαιδαγώγησιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς ἐπίτευξιν συνεχῶς καὶ μεγαλυτέρας προσεγγίσεως εἰς τὴν τελειότητα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς καρδίας» ἢ εἰς τὴν «ἠθικο-θηρησκευτικὴν μόρφωσιν καὶ καθοδήγησιν τοῦ λαοῦ», δὲν δύναται ἡ ἠθικο-παιδαγωγικὴ αὕτη

21. Πρβλ. Δ η μ. Μωραΐτου, ἐνθ' ἀν., σελ. 53.

22. A. Graf, Kritische Darstellung der gegenwärtigen Zustandes der praktischen Theologie. Tübingen 1841. Ἀνάλυσιν τοῦ ἔργου πρβλ. παρὰ F. X. Arnold, ἐνθ' ἀν., σελ. 178-193.

κατάρτισις νὰ θεωρηθῆ ὡς εἰδικῶς χριστιανική. Θὰ ἠδύνατο ἐξ Ἰσου καλῶς νὰ εὐρεθῆ εἰς Ἰουδαϊκὴν τινὰ ποιμαντικὴν θεολογίαν ἢ εἰς τὰς κρατικὰς ὀδηγίας πρὸς ἀγωγήν τοῦ πολίτου. Συνεπῶς, ὡς τονίζει ὁ Graf, ἡ παραδεδομένη ποιμαντικὴ θεολογία οὔτε τὸν σκοπὸν οὔτε τὰ μέσα τῆς ἐκκλησιαστικῆς δραστηριότητος ἐπιτρέπει νὰ ἔλθουν κατ' οὐσίαν εἰς τὸ προσκῆνιον. Οὕτω δὲ ἐξέπεσε εἰς τὴν θέσιν θεραπαινίδος τῆς πράξεως καὶ τὸ θλιβερώτερον ἐστέρημένη τῆς δυνατότητος νὰ ἐμποδίσῃ κακὴν τινὰ πράξιν. Ἡ ἐκ τούτου συνέπεια ὑπῆρξεν, ὅτι, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν κατηχητικὴν, τὸ τυπικὸν καὶ τὴν λατρείαν, τὴν συλλογὴν τῶν ὕμνων, τὴν χρῆσιν καὶ ἐρμηνείαν τῆς Βίβλου ἢ ὑποκειμενικὴ ἀρχὴ ἐν τῇ Ρωμαιοκαθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ὑπῆρξεν ὑποδειγματικωτέρα καὶ αὐτῆς τῆς προτεσταντικῆς! Οὕτω δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ λόγος κατὰ τὸν Graf, περὶ ἐπιστημονικοῦ συστήματος τῆς ποιμαντικῆς θεολογίας καὶ συνεπῶς ὁ προσδιορισμὸς «πρακτικὴ Θεολογία» εἶναι λίαν τολμηρός. Ἐντελῶς ὅμως ἀκατονόητος εἶναι, πῶς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ἠδυνήθη νὰ διῆδῃ εἰς τὸν ἐπιστημονικὸν τοῦτον κλάδον ὁ Schleiermacher «τὴν κορωνίδα τῆς θεολογίας». Λίαν εὐστόχως ἐχαρρακτήρισαν αὐτὴν ὁ Drey ἐκ μέρους τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας καὶ ὁ P l a n k τῆς προτεσταντικῆς ὡς τεχνικὴν τῆς ποιμαντικῆς.

Ἄλλ' οἱ διαπρεπεῖς ἐκπρόσωποι τῆς ρωμαιοκαθολικῆς σχολῆς τῆς Τυβίγγης τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος δὲν περιωρίσθησαν μόνον εἰς αὐστηρὰν κριτικὴν τῶν παρεκκλίσεων τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς Θεολογίας ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ δι' ἐξόχων πραγματειῶν συνετέλεσαν ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ἐν τῇ ρωμαιοκαθολικῇ θεολογίᾳ ὑπερνίκησιν τοῦ ὀρθολογισμοῦ, τοῦ ἐνδοκοσμικισμοῦ καὶ τῶν ἀρχῶν τῆς Διαφωτίσεως, μάλιστα δὲ τοῦ ἀνθρωποκεντρισμοῦ, καὶ τὴν ἐπάνοδον εἰς τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχεγόνου Ἐκκλησίας καὶ τῆς Ἁγίας Γραφῆς, εἰς τὴν Χριστοκεντρικὴν εἰδικώτερον θεμελίωσιν τῆς ποιμαντικῆς καὶ τὴν ἀρμονικὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὡς τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ σύνθεσιν τοῦ θείου μετὰ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος²³. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ὡς τοῦ μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἰδίᾳ ἐν τῇ ἐργασίᾳ τοῦ Joh. Adam M ö h l e r συνιστᾷ τὸ θεμέλιον, ἐφ' οὗ, ὡς ἐλέχθη, φκοδόμησε ὁ Anton G r a f τὴν ποιμαντικὴν αὐτοῦ θεολογίαν. Ἡ Θεολογία προσδιορίζεται ὡς ἡ διὰ τῆς Ἐκκλησίας γνῶσις τῆς Ἐκκλησίας. Τόσον ἡ συστηματικὴ, ὅσον καὶ ἡ πρακτικὴ θεολογία ἔχουν ὡς ἀντικείμενον ἐρεύνης τὴν Ἐκκλησίαν. Καὶ ἡ μὲν συστηματικὴ Θεολογία παρατηρεῖ καὶ ἐρευνᾷ τὴν Ἐκκλησίαν ἐξ ἐπόψεως προελεύσεως καὶ ἱστορίας καὶ τῆς ἀμεταβλήτου αὐτῆς οὐσίας. Ἐνῶ ἡ πρακτικὴ θεολογία ἔχει ὡς ἀντικείμενον ἐρεύνης τὰς ἐνεργείας τῆς Ἐκκλησίας πρὸς συντήρησιν, διάδοσιν

23. Πρβλ. Joh. Adam M ö h l e r, ἐν Theologische Quartalschrift 1831 σελ. 354 «Es ist keine einseitige Gabe; Gott und Mensch geben sich gegenseitig. Das ist das Fundamentalgesetz des Katholizismus: hievon geht alles aus, alles geht dahin zurück».

καὶ τελειώσιν αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον. Οὕτω διὰ τῆς ἐργασίας τοῦ Graf ἡ πρακτικὴ Θεολογία ἀναδεικνύεται ὡς ἐκπληροῦσα σημαντικωτάτην ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀποστολὴν καὶ συνεπῶς ὡς ἀναγκαῖος καὶ ἀπαραίτητος κλάδος τῆς Θεολογικῆς ἐπιστήμης. Παρὰ τὴν σπουδαιότητα ἕμως ταύτην προσπάθειαν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης ἡ ἐπίδρασίς της μέχρι τοῦ ἀρχῶν τοῦ τρέχοντος αἰῶνος ὑπῆρξε, δυστυχῶς, ἀσήμαντος. Ἡ ποιμαντικὴ ἐξηκολούθει νὰ τελῇ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἀρχῶν τῆς Διαφωτίσεως οὔσα σαφῶς ἀνθρωποκεντρικὴ καὶ φέρουσα τὸν χαρακτῆρα τεχνικῆς τῆς ποιμαντικῆς. Ἡ ἐν γένει ποιμαντικὴ ἐνέργεια καὶ δραστηριότης φέρει ἐμπειρικὴν καὶ οὐχὶ ἐπιστημονικὴν σφραγίδα. Ὡς παρατηρεῖ ὁ F. X. Arnold, ὑφίσταται ἡ ἄποψις, καθ' ἣν ἡ ποιμαντικὴ πρᾶξις οὔσα αὐτάρκης δύναται ἀκινδύνως νὰ παραιτηθῇ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῆς οὐσίας τῆς ποιμαντικῶς δρώσης Ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἡ πρᾶξις αὕτη, εἰς ἣν περιορίζεται ἡ ποιμαντικὴ δραστηριότης, εἶναι ὡς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ F. X. Linsemann («ἡ πρᾶξις τῆς ἀνέσεως καὶ τῆς ἀγνοίας, ἥτις ὁδηγεῖ εἰς τὴν συντριβὴν τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ»)²⁴.

3. Σύγχρονοι κατευθύνσεις ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης. Ὡς ἐλέχθη ἐν ἀρχῇ τῆς εἰσαγωγῆς, ἡ ποιμαντικὴ προσδιορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας²⁵. Ἦτο συνεπῶς φυσικὸν ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τῆς συγχρόνου Ἐκκλησιολογίας²⁶ νὰ ἔχῃ εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν καὶ ἐπὶ τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης. Τῶ ὄντι εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφερόουσαι αἱ σημειούμεναι ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ποιμαντικῆς σύγχρονοι ἐξελίξεις, τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἡ προσπάθεια τῆς θεολογικῆς θεμελιώσεως τῆς ποιμαντικῆς διὰ τῆς συνδέσεως ἰδίᾳ μετὰ τῆς δογματικῆς, ὡς παρατηρεῖ ὁ A. de Lavalette. S. J. εἰς πρόσφατον ἄρθρόν του²⁷. Εἰδικώτερον δὲ ἡ ἐκ νέου θεμελιώσις τῆς ποιμαντικῆς ἐπὶ τῆς Χριστολογίας καὶ τῆς Σωτηριολογίας καὶ ἡ ρυθμίσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ποιμαντικῆς δραστηριότητος ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πλήρους ἐναρμονίσεως τοῦ θείου καὶ τοῦ ἀνθρωπίνου παράγοντος συνιστοῦν τὴν κεντρικὴν ἐπιδιώξιν τῶν συγχρόνων κατευθύνσεων τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, εἰς ἣν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Jos. Geiselmann, συνέβαλεν ἀποδεδειγμένως ὁ Joh. Adam Möhler²⁸. Πράγματι δὲ ἡ λαμπρὰ προσπά-

24. Ἐν Arnold ἐνθ' ἀν., σελ. 194.

25. Ἐκ τούτου δὲ καὶ αἱ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὴν ἔνοιαν τῆς ποιμαντικῆς. Πρβλ. Δ η μ. Μ ω ρ α τ τ ο υ, ἐνθ' ἀν. σελ. 3.

26. Πρβλ. Κ ω ν. Μ ο υ ρ α τ ῖ δ ο υ, Ἡ οὐσία καὶ τὸ πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν διδασκαλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Διατριβὴ ἐπὶ ὑψηγείᾳ. Ἐν Ἀθήναις 1958 σελ. 5 ἐξ.

27. Henry de Lavalette. S. J. Reflexions sur la théologie pastorale ἐν περιοδικῷ Nouvelle Revue Théologique, 93 (Juni 1961) σελ. 605-617.

28. Jos. Geiselmann, Der Einfluss der Christologie des Konzils von Chalkedon auf die Theologie Johann Adam Möhlers, ἐν Das Konzil von Chalkedon. Geschichte und Gegenwart, ἐκδ. ἐπιμ. A. Grillmeier H. Bacht τόμ. III Würzburg 1954 σελ. 343.

θεια τῶν διακεκριμένων εκπροσώπων τῆς σχολῆς τῆς Τυβίγγης τῶν ἀρχῶν τοῦ 19ου αἰῶνος ἀποδίδει σήμερον τοὺς πλουσίους καρπούς αὐτῆς. Διότι οἱ ἐκ πρόσωποι τῶν νέων κατευθύνσεων τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης, ὡς ὁ Καρδινάλιος Suhard, Yves Congar, André Liège, Dyployé, F. X. Arnold, P. Coudreau, P. G. Deleuve κλπ. συνεχίζουν ἐν πολλοῖς τὸ ἔργον τῆς θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Τυβίγγης καὶ δὴ τοῦ Joh. Adam Möhler. Σήμερον ὑπογραμμίζεται ὅπως ἰδιαιτέρως ἡ ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὰς πηγὰς τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τὴν Ἁγίαν Γραφήν καὶ τὴν λατρευτικὴν καὶ μυστηριακὴν ζωὴν, μάλιστα δὲ εἰς τὴν περίοδον, καθ' ἣν διεσαφῆθη καὶ διετυπώθη τὸ Χριστολογικὸν δόγμα ὑπὸ τῶν μεγάλων πατέρων τοῦ 4ου καὶ 5ου αἰῶνος καὶ βασικῶς ὑπὸ τῆς Δ' ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου²⁹.

4. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές, ἡ τε ἐπικαιρότης καὶ ἡ σπουδαιότης τῆς ἐρεύνης τῆς ποιμαντικῆς τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος συνετέλεσεν τὰ μέγιστα εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ δόγματος τῆς Χριστολογίας καὶ Σωτηριολογίας καὶ μετὰ τῶν Μ. Ἀθανασίου, Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Γρηγορίου τοῦ Νύσσης κλπ. συνέβαλεν εἰς τὴν διάνοξιν ὅπως νέων ὁδῶν ἐπὶ τοῦ ποιμαντικοῦ καὶ κυβερνητικοῦ πεδίου καὶ εἰς τὸν θεωρητικὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς ποιμαντικῆς φιλολογίας³⁰. Ἄλλ' ἡ ἔρευνα τῆς ποιμαντικῆς τοῦ Μ. Βασιλείου ἐπεβάλλετο καὶ ἐκ τοῦ λόγου τῆς ἐλλείψεως οἰασδῆποτε συστηματικῆς περὶ αὐτῆς πραγματείας. Εἰς τοῦτο, βεβαίως, συνετέλεσεν ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ἀνάπτυξις τῆς ποιμαντικῆς αὐτοῦ διδασκαλίας κυρίως ἐν τοῖς «Ἀσκητικοῖς» αὐτοῦ, ἀπευθυνομένης δηλονότι εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, ἥτις ἀποτελεῖ ἰδιάζοντα καὶ ἔκτακτον τρόπον διαβίωσης τῶν χριστιανῶν, ἐνῶν ἡ ποιμαντικὴ ἐπιστήμη ἀποσκοπεῖ κυρίως εἰς τὴν διαποίμανσιν τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ζώντων πιστῶν. Παρὰ ταῦτα ἡ ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ἀναπτυσομένη ἐν τοῖς «Ἀσκητικοῖς» αὐτοῦ ποιμαντικὴ ἐνέχει ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα καὶ διὰ τὴν καθόλου ποιμαντικὴν ἐπιστήμην, διότι ὁ Μ. Βασίλειος διδάσκει ἐνιαίαν ἠθικὴν διὰ τε τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀγωνιζομένους χριστιανούς

29. Ἐκτὸς τῆς θεολογικῆς θεμελιώσεως τῆς ἡ ποιμαντικῆς ἐπιστήμης ὑπέστη σπουδαίαν τὴν ἐπίδρασιν τῆς νεωτέρας ψυχολογίας καὶ δὴ τῆς ψυχολογίας τοῦ Βάθους, χαρακτηριολογίας καὶ ψυχοθεραπευτικῆς, διαμορφοῦται δὲ ἤδη καὶ νέος κλάδος τῆς ποιμαντικῆς, ἡ ποιμαντικὴ ψυχολογία. Πρβλ. Δ η μ. Μ ω ρ α τ τ ο υ, ἔνθ' ἀν. σελ. 56 ἐξ. ὡς καὶ τὴν ἀξιέπαινον προσπάθειαν τοῦ διδάκτορος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσ/κης Γ ω α ν. Κ ο ρ ν ἄ ρ ἄ κ ῆ, Ἐν τῷ πρόβλημα τῶν σχέσεων ποιμαντικῆς φροντίδος καὶ ψυχοθεραπείας ἐξ ἐπόψεως Ὁρθοδόξου, Ἀθήναι 1957. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου περιεχόμενη ποιμαντικὴ ψυχολογία, Ἀθήναι 1958. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ συμβολὴ τῆς ψυχολογίας τοῦ C. G. Jung ἐν τῇ ποιμαντικῇ ψυχολογία, Ἀθήναι 1958. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Ἡ βίωσις τοῦ πάθους κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Συμβολὴ εἰς τὴν ποιμαντικὴν ψυχολογίαν, Ἀθήναι 1960.

30. Πρβλ. Δ η μ. Μ ω ρ α τ τ ο υ, ἔνθ' ἀν. σελ. 33 ἐξ.

καὶ διὰ τοὺς ἀφιερῶσαντας τὸν βίον αὐτῶν εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀσκησιν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ πνευματικὴν τελείωσιν. Βεβαίως ὁ Μ. Βασίλειος δὲν παραθεωρεῖ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν μεταξὺ τοῦ ἐγγάμου βίου καὶ τοῦ ἀσκητικοῦ. Τὸν-αντίον μάλιστα ὑπογραμμίζει, ὅτι «ὁ φιλόανθρωπος Θεός, κηδόμενος τῆς ἡμῶν σωτηρίας, εἰς δύο διεῖλε τὴν τῶν ἀνθρώπων διαγωγὴν, συζυγίαν λέγω καὶ παρθενίαν, ἵνα ὁ μὴ δυνάμενος ὑπενεγκεῖν τὸν τῆς Παρθενίας ἄθλον ἔλθοι ἐπὶ συνοίκησιν γυναικός, ἐκεῖνο εἰδώς, ὡς ἀπαιτηθήσεται λόγον σωφροσύνης καὶ ἀγιασμοῦ, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἐν συζυγίαις καὶ τεκνοτροφίαις ἀγίους ὁμοιώσεως»³¹. Ἄλλ' ὁ διαχωρισμὸς οὗτος οὐδόλως σημαίνει καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου εἰσαγωγὴν διπλῆς ἠθικῆς, ἐτέρας δηλονότι διὰ τοὺς ἐν τῷ κόσμῳ ἀγωνιζομένους χριστιανούς καὶ ἐτέρας διὰ τοὺς μοναχοὺς. Πάντες οἱ πιστοὶ λαϊκοὶ καὶ μοναχοὶ ὑπόκεινται ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἐνιαῖον εὐαγγελικὸν νόμον. Ρητῶς ὁ Μ. Βασίλειος τονίζει, ὅτι ἐξαιρουμένης τῆς συζυγίας πᾶσαι αἱ λοιπαὶ θεμελιώδεις εὐαγγελικαὶ ἀρχαὶ ἔχουν ἐφαρμογὴν τόσον ἐπὶ τῶν λαϊκῶν, ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν μοναχῶν. «Ἴδου σεσαφηνισταὶ σοι, ὡς πάντες ἄνθρωποι ἀπαιτηθῶμεθα τὴν πρὸς τὸ εὐαγγέλιον ὑπακοὴν μοναχοί τε καὶ οἱ ἐν συζυγίαις. Ἀρκέσοι γὰρ τῷ ἐπὶ γάμῳ ἐλθόντι ἡ συγγνώμη τῆς ἀκρασίας καὶ τῆς πρὸς τὸ θῆλυ ἐπιθυμίας τε καὶ συνουσίας. Τὰ δὲ λοιπὰ τῶν ἐντολῶν πᾶσιν ὁμοίως νενομοθετημένα οὐκ ἀνώδυνα τοῖς παραβαίνουσιν»³². Ὡς ἀπόδειξιν ὁ Μ. Βασίλειος ἐπικαλεῖται τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Κύριος διδάσκων ἀπηυθύνετο πρὸς πάντας τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅταν κατ' ἰδίαν διελέγετο διεκήρυσσεν, ὅτι τὰ ὑπ' Αὐτοῦ λεγόμενα ἐνεῖχον καθολικὴν ἰσχύν. «Καὶ γὰρ εὐαγγελιζόμενος ὁ Χριστὸς τὰ τοῦ Πατρὸς ἐντάλματα, τοῖς ἐν τῷ κόσμῳ διελέγετο· εἰ δέ που συνέβη καὶ κατ' ἰδίαν ἐπερωτηθέντα αὐτὸν ἀποκρίνεσθαι τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, διεμαρτύρετο λέγων· Ἄ δὲ ὑμῖν λέγω, πᾶσι λέγω»³³. Συνεπῶς αἱ ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ἀναπτυσσόμεναι θεμελιώδεις ποιμαντικαὶ ἀρχαὶ ἐνέχουν μεγίστην σπουδαιότητα καὶ διὰ τὴν διαποίμανσιν τῆς κανονικῆς ἐν τῷ κόσμῳ ἀγωνιζομένης χριστιανικῆς κοινότητος, τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν καὶ τῆς ἰδιαιτέρας ὕψους τῆς μοναχικῆς πολιτείας, ἥτις καὶ προσδίδει ἰδιότυπον χαρακτήρα, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ δεῦτερον κεφάλαιον, εἰς τὴν ποιμαντικὴν τοῦ Κοινοβίου³⁴.

31. Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελείωσης πνευματικῆς, ἐν Μ.Ρ.Γ. τόμ. 31, 628 BC.

32. Αὐτόθι, 629 A.

33. Αὐτόθι.

34. Πρβλ. D o m D a v i d A m a n d, L' ascèse monastique de Saint Basile. Essai Historique, Éditions de Maredsous 1949 σελ. 12 ἐξ. «L' ascèse proprement monacale de Basile n' existe pas en elle-même; elle ne fait que continuer et couronner l' ascèse chretienne s' imposant a tout baptisé. Le moine est le chretien authentique et généreux, le chretien qui s' efforce de vivre en plénitude le christianisme, et de pratiquer avec plus de fidelité toutes les vertus de l' Évangile. Par consequent, Basile n' établit point une cloison étanche entre le simple fidèle et le moine, entre

Ἡ ποιμαντικὴ αὐτῆ τοῦ Μ. Βασιλείου ἐνέχει μεῖζον ἐνδιαφέρον, καθότι ἐμφανίζει πληρότητα οὐ τὴν τυχοῦσαν, ρυθμιζούσα συστηματικῶς καὶ τελείως τὴν συγκεκριμένην μοναχικὴν πολιτείαν, τὰ τε ἀναφερόμενα εἰς τὴν προσωπικότητα τοῦ ποιμένου καὶ τὰ καθήκοντα αὐτοῦ καὶ τὰς ἀρχὰς καὶ μεθόδους, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων δέον οὗτος νὰ χωρῇ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ποιμαντικῆς ἀποστολῆς του. Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐρένης ὑπογραμμίζεται καὶ ἐκ δύο ἄλλων εἰσέτι λόγων· πρῶτον, ὁ Μ. Βασίλειος θεωρεῖ, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ὡς τὴν ἰδεώδη χριστιανικὴν κοινωνίαν, τοὺς δὲ ἀληθεῖς μοναχοὺς ὡς τοὺς τελείους χριστιανούς καὶ συνεπῶς ἐν τῇ ποιμαντικῇ αὐτοῦ ἀναπτύσσεται ἡ διαποίμανσις τῆς τελείας χριστιανικῆς κοινωνίας καὶ δεύτερον ἡ Ποιμαντικὴ αὐτῆ τοῦ Μ. Βασιλείου εἶναι κατ' ἐξοχὴν Χριστοκεντρικὴ καὶ συνεπῶς πολλαπλῶς ἐπαφελῆς διὰ τὴν ἐπιδιώκουσαν τὴν θεμελιώσιν αὐτῆς ἐπὶ τοῦ δόγματος τῆς Χριστολογίας καὶ Σωτηριολογίας σύγχρονον ποιμαντικὴν. Οὕτω ἡ ποιμαντικὴ τοῦ Μ. Βασιλείου προσλαμβάνει μοναδικὸν ἐνδιαφέρον ἐν μέσῳ τῆς καθόλου ποιμαντικῆς φιλολογίας τῶν μεγάλων Πατέρων τοῦ 4ου αἰῶνος.

Ὡς πρὸς τὰς πηγὰς καὶ τὴν γνησιότητα τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τὸν Μ. Βασίλειον «Ἀσκητικῶν» ἡ σύγχρονος Κριτικὴ³⁵ ἀποδέχεται κατ' ἀρχὴν ὡς γνήσια τὰ ἀκόλουθα ἔργα: 1) Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις ἐν Μ.Ρ.Γ. τόμος 31 στ. 620Α-625D. 2) Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου καὶ τελειώσεως πνευματικῆς ἐν Μ.Ρ.Γ 31 στ. 625C-648C. 3) Λόγος περὶ ἀσκήσεως, πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι τὸν μοναχόν, ἐν Μ.Ρ.Γ. 31. 648C-652D. 4) Περὶ Κρίματος Θεοῦ, ἐν Μ.Ρ.Γ. 31, 653-676. 5) Περὶ πίστεως, ἐν Μ.Ρ.Γ. 31, 676C-692. 6) Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν, ἐν Μ.Ρ.Γ. 31, 700Α-869C³⁶ 7) «Οροι

morale chretienne et ascése monastique. Cette dernière est rigoureusement fondée sur la doctrine spirituelle qui doit éclairer et guider tous les fils de l'Évangile. Il n'ya qu'une seule morale, celle de l'Évangile. Mais dans un certain sens, l'ascése basilienne est monastique, car seule la vie monastique de type cénobitique réalise à la perfection, s'il faut l'en croire, l'ideal évangélique.

35. Πρβλ. Dom Amand, ἐνθ' ἀν. σελ. XXV-XXVI. H. Rahner, ἐν Lexikon für Theologie und Kirche τόμ. II 1958 στ. 34. J. Gribomont, Histoire du texte des Ascétique de S. B. Louvain 1953. Stg. V. Rudbery, 'Etudes sur la tradition manuscrite de Saint Basile Oὐψάλα 1953. Βασ. Τατάκη, Ἡ συμβολὴ τῆς Καππαδοκίας στὴ Χριστιανικὴ σκέψη, Ἀθήναι 1960 σελ. 94-95. Δημ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθήναι 1960.

36. Τὰ ἠθικὰ τοῦ Μ. Βασιλείου ἀπευθύνονται κατ' ἀρχὴν πρὸς πάντας τοὺς χριστιανούς, λαϊκοὺς, κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς, ἐν τούτοις πλεῖστα σημεῖα αὐτῶν δύνανται νὰ ἐφαρμοθοῦν μόνον ἐπὶ τῶν μοναχῶν. Πρβλ. Dom Amand, ἐνθ' ἀν. σελ. 158 ὕποσ. 48. «L'ouvrage des Éthiques... s'adresse en general à tous les chretiens désireux de mener une vie évangélique integrale. Je crois cependant que, de fait, ses destinataires jurent des moines. D'ailleurs, un grand nombre de prescriptions de ce code de vie chrétienne ne peuvent être pratiquement remplies que par les chrétiens qui

κατὰ πλάτος κατ' ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν ἐν Μ.Ρ.Γ. 31, 905Α-1052C. 8) Πρόλογος καὶ "Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, ἐν Μ.Ρ.Γ 31, 1080Α-1305.

Ἐποδεδειγμένως νόθα εἶναι πάντα τὰ λοιπὰ ἀσκητικὰ ἔργα τὰ φερόμενα ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Μ. Βασιλείου μάλιστα δὲ οἱ δύο ἀσκητικοὶ λόγοι ἐν Μ.Ρ.Γ., 31, 869D-881 Β καὶ 881B-888D. Τὰ ἐπιτίμια Μ.Ρ.Γ. 31, 1305C-1316D καὶ Αἱ Ἄσκητικαὶ Διατάξεις ἐν Μ.Ρ.Γ. 31, 1316D-1428C.

Κατὰ τὴν διαπραγματέυσιν τῆς μετὰ χεῖρας πραγματείας ἐστηρίχθημεν ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῶν γνησίων ἔργων τοῦ Μ. Βασιλείου περιορισθέντες εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐλαχίστων χωρίων ἐκ τῶν μὴ γνησίων ἔργων καὶ δὴ ἐκ τῶν Ἄσκητικῶν Διατάξεων, τὰ ὁποῖα συμφωνοῦντα πλήρως πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τοῦ Μ. Βασιλείου διερμηνεύουν καὶ διασαφοῦν αὐτήν.

se sont placés dans des conditions spéciales pour réaliser, au maximum l'ideal moral et religieux de l' Évangile. C' est pourquoi je cite les ἠθiques au même titre que les autres ouvrages plus particulièrement monastiques» Πρβλ. καὶ σελ. 135 ὑπ. 116, σελ. 141 ὑπ. 130.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

«ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΕΙΑ»

«Οὐδὲν οὔτε λαμπρότερον, οὐδὲ χαριέστερον, οὔτε ὑψηλότερον ἐρεθείη ἂν ἐν ἀνθρώποις πολιτεύμα»³⁷.

Ἡ μοναχικὴ πολιτεία ἔχει κατὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Μεγ. Βασιλείου, ἀρετηρίαν, κέντρον καὶ ἔσχατον σκοπὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, προσδιοριζομένη εὐστόχως ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἡ κατὰ Χριστόν Πολιτεία³⁸. Τὸ κοινόβιον εἶναι ἡ ὄργανωμένη ἔκφρασις τοῦ μοναχικοῦ ιδεώδους καὶ ἀποτελεῖ ἐξόχως ἰδιότυπον καὶ σχεδὸν τελειῶς διακεκριμένην τῶν κατὰ κόσμον ἀνθρωπίνων ὀργανώσεων κοινωνίαν. Ὡς ἐκλεκτὸν τμήμα τῆς στρατευομένης ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας παρουσιάζει ἡ μοναχικὴ πολιτεία ἰδιάζουσαν τῇ φύσει αὐτῆς διοργάνωσιν, ἐμπνευστὴς καὶ δημιουργὸς τῆς ὁποίας θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Ὁποίου συγκροτεῖται αὐτή. Οὕτω ὁ Μ. Βασίλειος ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς μοναχοὺς τονίζει, ὅτι ἀπὸ συναγαγόν (τοὺς μοναχοὺς) ὄνομα (εἶναι) τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ³⁹. Τί ἡμῶς ἀκριβῶς ἔννοεῖ ὁ Μ. Βασίλειος διὰ τοῦ ὄρου «συναγαγόν», τὸ ἐπεξηγεῖ ὁ ἴδιος ἀλλαχοῦ. «Οἱ εἰς τὸ ὄνομά τινος συναχθέντες, πάντως ὀφείλουσιν εἰδέναι τὸν σκοπὸν τοῦ συναγαγόντος καὶ πρὸς αὐτὸν ἑαυτοὺς καταρτίζειν»⁴⁰. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς συγκροτήσεως τῆς μοναχικῆς πολιτείας συνίσταται:

α) εἰς τὴν συνεπῆ καὶ τελειάν ἐκπλήρωσιν τοῦ θείου θελήματος, β) εἰς τὴν κατὰ τὸν τρόπον τούτον διαμόρφωσιν τῆς μοναχικῆς πολιτείας εἰς «ἐν σῶμα καὶ ἐν πνεῦμα» καὶ γ) τὴν ἔνωσιν μετὰ τοῦ Κυρίου καὶ δι' Αὐτοῦ μετὰ τῆς Ἁγίας Τριάδος⁴¹. Ἡ μοναχικὴ πολιτεία ρυθμίζει πᾶσαν ἐκδήλωσιν τοῦ

37. Ἀσκητικὰ Διατάξεις, Μ.Ρ.Γ. 31, 1428C.

38. Λόγος Ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου, καὶ τελειώσεως πνευματικῆς Μ.Ρ.Γ. 31, 628Α, 633D. Προοίμιον τῶν κατ' ἐπιτομὴν ὄρων, αὐτόθι στ. 1080Α. Ἐπίσης ἡ μοναχικὴ Πολιτεία προσδιορίζεται καὶ ὡς ἡ κατὰ Θεὸν πολιτεία, ὄροι κατὰ πλάτος η' στ. 933C ὡς καὶ κατ' ἀρετὴν πολιτεία, Μ.Ρ.Γ. 31, 637 Α.

39. Ὅροι κατὰ πλάτος, λστ' 1009Α.

40. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν, σκε', 1232B.

41. Αὐτόθι στ. 1232BD. «οὕτως οἱ κληθέντες ὑπὸ τοῦ Κυρίου μνημονεύειν ὀφείλομεν τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος. Παρακαλῶ ὑμᾶς ἐγὼ ὁ δέσμιος ἐν Κυρίῳ ἀξίως περιπατήσαι τῆς κλήσεως, ἧς ἐκλήθητε, μετὰ πάσης ταπεινοφροσύνης καὶ πραότητος, μετὰ μακροθυμίας, ἀνεχόμενοι ἀλλήλων ἐν ἀγάπῃ, σπουδάζοντες τηρεῖν τὴν ἐνότητά τοῦ πνεύματος ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς εἰρήνης. Ἐν σῶμα, καὶ ἐν πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως ὑμῶν. Σαφέστερον δὲ ἡμῖν παρίστησιν ὁ Κύριος τὸ πᾶν διὰ τῆς πρὸς ἕνα ἐπαγγελίας εἰπών. Ἐὰν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει, καὶ ὁ Πατὴρ μου ἀγαπήσει αὐτόν, καὶ πρὸς αὐτόν ἔλευσόμεθα, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσωμεν. Ὡς οὖν γίνεται παρὰ τούτῳ ἡ μονὴ ἐκ τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, οὕτω καὶ τῶν δύο ἢ τριῶν ἐν μέσῳ ἔστί· ἐὰν πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ καταρτισθῶσιν».

τε ἀτομικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ βίου αὐτῆς ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τῆς κυριάρχου βουλήσεως τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ διαπίστωση αὕτη ἀπεικονίζεται πλήρως εἰς τὸν καταστατικόν, οὕτως εἰπεῖν, χάρτην τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος, ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ πολιτογράφησις καὶ ἡ ἔνταξις εἰς τὸ βασιλειανὸν κοινόβιον. Ὁ Μ. Βασίλειος ἀπαντῶν εἰς τὴν ἐρώτησιν· «Ποίαν ὁμολογίαν ἀπαιτεῖσθαι δεῖ παρ' ἀλλήλων τοὺς ἐπὶ τὸ αὐτὸ ζῆν καὶ Θεὸν βουλομένους» τονίζει: «τὴν ὑπὸ τοῦ Κυρίου παντὶ τῷ προσερχομένῳ προταθεῖσαν εἰπόντος· Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθήτω μου»⁴². (Ματθ. ιστ' 24). Εἰς τοὺς ἄρθρους τούτους τῆς προσκλήσεως τοῦ Κυρίου τοὺς ἀπευθυνομένους πρὸς πάντας τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ ἀκολουθήσουν Αὐτόν, ἀνταποκρίνονται, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, πλήρως καὶ τελείως οἱ μοναχοί, διὸ καὶ τοὺς χαρακτηρίζει ὡς τοὺς κατ' ἐξοχὴν χριστιανούς. Κύριον γνῶρισμα τῶν μοναχῶν εἶναι ἡ ἀποταγή τοῦ κόσμου⁴³, ἡ ἄρσις τοῦ σταυροῦ καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ Ἰησοῦ⁴⁴. Ὁ μοναχός, «ὃ διὰ Χριστὸν ὄλος ὁ κόσμος ἐσταύρωται καὶ αὐτὸς τῷ κόσμῳ»⁴⁵, ἔχει βαθυτάτην συναίσθησιν καὶ συνειδήσιν, ὅτι εἶναι νεκρὸς διὰ τὸν κόσμον καὶ ὅτι ἡ ζωὴ του «κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ». (Κολ. γ' 3)⁴⁶. «Θθεν ἡ μοναχικὴ πολιτεία εἶναι ὅλος ἰδιότυπος ὀργανισμὸς, τοῦ ὁποίου συνεκτικὸς δεσμὸς δὲν εἶναι φυσικὸς τις δεσμὸς, οἰκογένεια, φυλὴ κ.λ.π., ἀλλὰ δεσμὸς ὑπερφυσικὸς, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ νέα τάξις πραγμάτων καὶ ἀξιών προσδιορίζεται, ἀνατρεπομένης ἐν πολλοῖς τῆς παλαιᾶς· «Γονεῖς μὲν... τοὺς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ διὰ τοῦ Εὐαγγελίου γεννήσαντας αὐτὸν ἀληθινούς ἡγήσεται (δηλ. ὁ μοναχός), ἀδελφοὺς δὲ τοὺς τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας λαβόντας»⁴⁷. Εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν εὐρίσκει τὴν πλήρη ἐφαρμογὴν τῆς, ἡ ρῆσις τοῦ Παύλου: «ὅπου οὐκ ἔνι Ἑλλην καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ

42. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, β' 1081C/1084A.

43. Πρβλ. τὸ ἐξάρετον ἄρθρον τοῦ A. Lambert, «apoptactites et apotaxamènes» ἐν Dictionnaire d'archéologie chrétienne et de Liturgie τόμ. I Paris 1917 σσ· 2604-2626.

44. Πρβλ. τρίτον κεφάλαιον.

45. Ὅροι κατὰ πλάτος, γ' 936B.

46. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, σλδ' 1240 B.

47. Ὅροι κατὰ πλάτος γ', 936 B. Πρβλ. Γενικῶς ὡς πρὸς τὴν συμπεριφορὰν πρὸς τοὺς κατὰ σάρκα οἰκείους. Πρβλ. Ὅροι κατὰ πλάτος, λα', 993A/996D, 996 AB «Οἱ οὖν κατὰ σάρκα τινὸς γονεῖς ἢ ἀδελφοί, εἰ μὲν κατὰ Θεὸν ζῶσιν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἀδελφότητι ὡς κοινοὶ πατέρες ἢ οἰκεῖοι θεραπευέσθωσαν. Ὅστις γὰρ ἂν ποιῆ, φησὶν ὁ Κύριος, τὸ θέλημα τοῦ Πατρὸς μου τοῦ ἐν οὐρανοῖς, οὕτως ἀδελφός μου καὶ ἀδελφὴ καὶ μήτηρ ἐστί. Καὶ τούτων δὲ τὴν ἐπιμέλειαν διαφέρειν δοκιμάζομεν τῷ προσεστώτῳ τῆς ἀδελφότητος. Εἰ δ' ἐμπεπλεγμένοι εἰσὶ τῷ κοινῷ βίῳ, οὐδεὶς ἡμῶν κοινὸς πρὸς αὐτοὺς λόγος τοῖς τὸ εὐαγγελίον καὶ εὐπάρεδρον τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως κατορθοῦν ἐσπουδακόσι. Πρὸς γὰρ τῷ ἐκείνοις μηδὲν παρέχειν ὄφελος, ἔτι καὶ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν θορόβων καὶ ταραχῆς πληροῦμεν, καὶ ἁμαρτιῶν ἀφορμὰς ἐπισπώμεθα».

ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστὸς (Κολ. γ' 11)»⁴⁸. Ἐὰν δὲ ἔχη καθολικὴν ἰσχὺν τὸ «Ἐξ αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὰ πάντα»⁴⁹, εἰς τὴν μοναχικὴν πολιτείαν ἀνυψοῦται εἰς σύμβολον αὐτῆς, διότι α) 'Ο Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἐμπνευστὴς καὶ ἡ δημιουργὸς αἰτία τῆς μοναχικῆς πολιτείας β) δι' Αὐτοῦ συντηρεῖται καὶ καθοδηγεῖται πρὸς τὴν πνευματικὴν τελείωσιν καὶ γ) εἰς τὸν Κύριον Ἰησοῦν ἐν τέλει θὰ εὔρουν οἱ μοναχοὶ τὴν ἀπολύτρωσιν.

Εἰδικώτερον ἡ μοναχικὴ πολιτεία προσδιορίζεται ὡς Χριστοκεντρικὴ, διότι ὁ Χριστὸς εἶναι ἐν αὐτῇ:

Α' Ο ΘΕΙΟΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣ. Κατὰ τὸν Μέγαν Βασίλειον ἡ μοναχικὴ πολιτεία κυβερνᾶται ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Γραφῇ ἀποτεθησαρισμένων ἐντολῶν τοῦ Κυρίου. Ἡ Ἁγία Γραφή εἶναι κατ' αὐτὸν ὁ ἀληθὴς καὶ μοναδικὸς κανὼν τοῦ Κοινοβίου⁵⁰. Διὸ καὶ ἐν τοῖς «Ἀσκητικοῖς» αὐτοῦ οὐδὲν ἕτερον ἐπιδιώκει ὁ Μ. Βασίλειος εἰ μὴ τὴν ἐρμηνείαν, διασάφησιν καὶ ἀνάλυσιν τῶν σχετικῶν διατάξεων τῆς Ἁγίας Γραφῆς καὶ δὴ τῶν Εὐαγγελίων, τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Ἀπ. Παύλου. Ὁ Μ. Βασίλειος εἶναι αὐστηρῶς προσηλωμένος εἰς τὸ πνεῦμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἐκάστη δὲ σελὶς τῶν ἀσκητικῶν αὐτοῦ ἔργων, ἰδίᾳ τῶν ὄρων κατὰ πλάτος καὶ κατ' ἐπιτομήν, θεμελιοῦται ἐπὶ πλήθους χωρίων αὐτῆς. Ἡ δὲ ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν αὐτοῦ οὐδὲν ἕτερον εἶναι εἰ μὴ σύνθεσις ἀγιογραφικῶν χωρίων, ἐφ' ὧν θεμελιοῦται εἰς κανὼν καὶ εἶναι ἐξόχως χαρακτηριστικόν, ὅτι τὰ ἀγιογραφικὰ χωρία εἶναι κατὰ πολὺ ἐκτενέστερα τοῦ ἐπ' αὐτῶν ἐδραζομένου κανόνος.

Β' Ο ΑΛΗΘΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗΣ Ὁ Μ. Βασίλειος ἀποδίδει ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τοῦ Κοινοβίου ἐπαναλαμβάνων συχνάκις τοὺς λόγους τοῦ Παύλου, «πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν γίνεσθαι»⁵¹. Παρὰ τὸ ἀπολύτως ὅμως ἀπαραίτητον τῆς ἐξωτερικῆς ὀργανώσεως

48. Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν, ὄρος κ' 736C/737 C.

49. Ρωμ. ια' 36. Πρβλ. Μ. Βασίλειου, Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος M.P.G 32,81 A «Ἐξ αὐτοῦ γὰρ τοῖς ὁσὺν ἡ αἰτία τοῦ εἶναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς γίνεσθαι δι' αὐτοῦ τοῖς πᾶσιν ἡ διαμονὴ καὶ ἡ σύστασις τοῦ κτίσαντος τὰ πάντα, καὶ τὰ πρὸς σωτηρίαν ἐκάστω τῶν γενομένων ἐπιμετροῦντος. Διὸ δὴ καὶ εἰς αὐτὸν ἐπέστραπται τὰ σύμπαντα ἀσχετῶ τινὶ πόθῳ καὶ ἀρρήτῳ στοργῇ πρὸς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς καὶ χορηγὸν ἀποβλέποντα κατὰ τὸ γεγραμμένον».

50. Πρβλ. J. G r i b o m o n t, Obeissance et évangile selon S. Basile le Grand, ἐν Vie Spirituelle, Supplement 21, 1952 σελ. 201 ἐξ. D o m A m a n d, ἐνθ' ἀν. σελ. 82 «Basile habille son enseignement ascétique d' un vêtement exclusivement biblique. C' est l' écriture qui dans sa pensée est la vraie et l' unique règle de son moines» Πρβλ. W. K. Clarke, St. Basil the Great. A Study in Monasticism, σελ. 106. M. G. M u r p h y, St. Basil and Monasticism. Washington 1930 σελ. 40.

51. Α' Κορ. ιδ' 40.

τοῦ Κοινοβίου καὶ τὴν σπουδαιότητα, ἣν ἐνέχει τὸ λειτούργημα τοῦ ἡγουμένου⁵², ὁ Μ. Βασίλειος ὑπογραμμίζει, ὅτι ὁ ἡγούμενος δὲν ἀσκεῖ ἐξουσίαν ἰδίῃ δικαίῳ, ἴρσο ἴρσο, ἀλλ' ἀντιπροσωπευτικῶς δικαίῳ, ὡς ἀπρηρέτης Χριστοῦ καὶ οἰκονόμος μυστηρίων Θεοῦ⁵³. Μοναδικὴ καὶ ἀληθὴς καὶ ὑπερτάτη αὐθεντία ἐν τῷ Κοινοβίῳ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ἐν ὀνόματι τοῦ Ὁποίου ἀσκεῖται πᾶσα ἐξουσία. Οὐδεμία ἀνθρωπίνῃ αὐθεντία⁵⁴, ὅσονδήποτε σπουδαία καὶ ἂν εἶναι, ἐπιτρέπεται νὰ παρεμβληθῇ καὶ ἐπισκίασῃ ἢ καὶ νοθεύσῃ τὴν ὑπερτάτην θείαν αὐθεντίαν, «τοῦ Ἀποστόλου τολμήσαντος ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας ἀσφαλείας καὶ αὐτῶν καθάψασθαι τῶν ἀγγέλων, δι' ὧν φησι. Κἂν ἡμεῖς αὐτοί, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελιζῆται ὑμῖν, παρ' ὃ εὐαγγελισάμεθα ὑμῖν ἀνάθεμα ἔστω. Ἐξ ὧν παιδευόμεθα, ὅτι, κἂν πολὺ γνήσιος τις ᾖ, κἂν ὑπερβαλλόντως ἐνδοξος ὁ κωλύων τὸ τοῦ Κυρίου προστεταγμένον, ἢ προτρέπων ποιεῖν τὸ ὑπ' αὐτοῦ κεικωλόμενον, φευκτός ἢ καὶ βδελυκτός ὀφείλει εἶναι ἐκάστῳ τῶν ἀγαπώντων τὸν Κύριον»⁵⁵. Τὸ Κοινόβιον κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ εἶναι ὑπερφυσικὸς ὀργανισμὸς, τὸ δὲ ἐν αὐτῷ ἐπιτελούμενον («ἔργον») εἶναι τοῦ Κυρίου⁵⁶ καὶ δέον νὰ ἐπιτελῆται «ὡς ἐκ Θεοῦ κατενώπιον Θεοῦ ἐν Χριστῷ...»⁵⁷, ἐν πλήρει δηλονότι συναισθήσει τῆς παρουσίας τοῦ «Δεσπότη Θεοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐφορῶντος»⁵⁸, πρὸς ὃν καὶ δέον νὰ ἀναφέρηται. «Ποίει τὰ ἔργα τῆς διακονίας σου εὐσχημα καὶ ἐπιμελῶς, ὡς τῷ Χριστῷ διακονῶν»⁵⁹. Ὁ τε ἡγούμενος καὶ οἱ μοναχοὶ δέον εἰς τὸ πρόσωπον ἀλλήλων νὰ θεωροῦν αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ ἀναλόγως δέον νὰ συμπεριφέρονται⁶⁰. Ἡ ἀληθινὴ φύσις τοῦ Κοινοβίου δὲν εἶναι ἡ ὀρατὴ καὶ ἐξωτερικὴ ὀργάνωσις, ἀλλ' ἡ ἀόρατος καὶ πνευματικὴ. Τὸ Κοινόβιον ὡς ἐκλεκτὸν τμήμα τῆς στρατευομένης ἐπὶ γῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ αὐτὸ μυστικὸν Σῶμα, τοῦ ὁποίου κεφαλὴ εἶναι ὁ Κύριος. «Πάντες, οἱ ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς κλήσεως προσκληθέντες, ἐν σῶμα ἔσμεν, κεφαλὴν ἔχοντες τὸν Κύριον, ὁ δὲ καθεὶς ἀλλήλων μέλη...»⁶¹. Οὕτω οἱ μοναχοὶ καθίστανται ἀδελφοὶ

52. Πρβλ. Κων. Μουρατίδου, Ἡ μοναχικὴ ὑπακοὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ. Ἀθήναι 1956 σελ. 80 ἐξ.

53. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ρπδ' 1205 Β.

54. Πρβλ. Βασ. Τατάκη, ἐνθ' ἂν, σελ. 100.

55. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ριδ' 1160C. Εἶναι δὲ ἐξόχως χαρακτηριστικόν, ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος παρέχει εἰς τοὺς πεπαιδευμένους τῶν ἀχροατῶν τὸ δικαίωμα ἐλέγχου τῆς ὀρθοδοξίας τῶν κηρυττομένων. Πρβλ. Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν, ἕρος οβ' 845 D.

56. Πρβλ. Ὅροι κατὰ πλάτος κδ' 984B, Αὐτόθι κθ' 992C. Αὐτόθι λδ' AB. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ξδ' 1128 AD κλπ.

57. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν σξδ', 1261 C.

58. Αὐτόθι λζ' 1108 A.

59. Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις βίου... MPG. 31, 645 B.

60. Πρβλ. Ὅροι κατὰ πλάτος λδ', 1001A, Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ρξ', 1188A, Αὐτόθι 1221A, Αὐτόθι λζ', 1108 A κλπ.

61. Ὅροι κατὰ πλάτος ζ', 929 C, Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ροε', 1197 C/1200A. Ὅροι κατὰ πλάτος κδ', 981C/884 B κ.λ.π.

πρὸς ἀλλήλους καὶ πρὸς τὸν Χριστόν⁶². Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ Κοινοβίου ὡς μυστικοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλύπτει θαυμαστῶς τὸν καθόλου ὑπερφυσικὸν χαρακτήρα τῆς μοναχικῆς πολιτείας. Βεβαίως ὁ Κύριος ἐπιτελέσας τὸ ἐπιγίειον ἀπολυτρωτικὸν ἔργον Του, ἀνέβη εἰς οὐρανούς καὶ κάθεται ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς⁶³. Ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ ἐνεργῇ καὶ συνεχίζει τὸ ἔργον Αὐτοῦ ὡς Μέγας Ἀρχιερεὺς καὶ Μεσίτης παρὰ τῷ Πατρί. Ἡ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἐπιτελεσὶς ἔργου Κεφαλῆς τοῦ Κοινοβίου σημαίνει, ὅτι ἡ καθόλου πνευματικὴ ζωὴ καὶ δύναμις ἐν τῷ Κοινοβίῳ ἐξ Αὐτοῦ προέρχεται, ὡς καὶ ἐν τῷ σώματι ἐν τῆς Κεφαλῆς. Αὕτη συγκρατεῖ καὶ συντηρεῖ καὶ διασφύζει ἐν ἀρμονίᾳ τὰ μέλη τοῦ σώματος. «Ἵμεῖς δὲ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καὶ μέλη ἐκ μέρους, κρατούσης δηλονότι καὶ συναπτούσης ἕκαστον τῷ ἄλλῳ πρὸς ὁμόνοιαν τῆς μιᾶς καὶ μόνης ἀληθῶς Κεφαλῆς, ἣτις ἐστὶν ὁ Χριστός»⁶⁴. Ὁ Κύριος συνεπῶς ὡς ἡ Κεφαλὴ τῆς μοναχικῆς ἀδελφότητος εἶναι ὁ ἀληθὴς Κυβερνήτης αὐτῆς.

Γ' ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΝ ΠΡΟΤΥΠΟΝ. Ἄλλ' ὁ Χριστοκεντρικὸς χαρακτήρ τῆς μοναχικῆς πολιτείας ἐξαιρεται ὅλως ἰδιαιτέρως διὰ τῆς ρυθμίσεως τοῦ τε ἀτομικοῦ καὶ τοῦ καθόλου βίου τῆς ἀδελφότητος ἀποκλειστικῶς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐπιγίειου βίου τοῦ ἐνανθρωπήσαντος Μονογενοῦς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ μίμησις τοῦ Ὁποίου συνιστᾷ, ὡς ἐλέχθη, τὴν πεμπτουσίαν τοῦ μοναχικοῦ ιδεώδους. Ὁ Μ. Βασίλειος θεωρεῖ τὴν μίμησιν τοῦ Χριστοῦ ὡς τὸν «ῥονον» τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐὰν ἠθέλωμεν δώσει τὸν ὄρισμόν τοῦ χριστιανισμοῦ συμφάνως τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Μ. Βασιλείου, θὰ ἐλέγωμεν, ὅτι χριστιανισμὸς ἐστὶ ἀμιμησις Χριστοῦ ἐν τῷ μέτρῳ τῆς ἐνανθρωπήσεως, κατὰ τὸ ἐπιβάλλον τῇ ἐκάστου κλήσει»⁶⁵. Διὰ τοῦ καθόλου ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου Του ὁ Κύριος ἀπεσκόπει εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν τῶν καταστρεπτικῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος καὶ τὴν ἀποκατάστασιν ἰδεώδους κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων μετὰ τοῦ Θεοῦ. Ἀκριβῶς δὲ ἡ μίμησις τοῦ ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ παραδοθέντος τοῖς ἀνθρώποις τελείου προτύπου συνιστᾷ τὴν ἀπολύτως ἀπαραίτητον προϋπόθεσιν τῆς πνευματικῆς τελειώσεως. Ὡς ἐπιγραμματικῶς παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος· «Ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομία ἀνάκλησις ἐστὶν ἀπὸ τῆς ἐκπτώσεως καὶ ἐπάνοδος εἰς οἰκείωσιν Θεοῦ ἀπὸ τῆς διὰ τὴν παρακοὴν γενομένης ἀλλοτριώσεως. Διὰ τοῦτο ἡ μετὰ σαρκὸς ἐπιδημία Χριστοῦ, αἱ τῶν Εὐαγγελικῶν πολιτευμάτων ὑποτυπώσεις, τὰ πάθη, ὁ σταυρὸς, ἡ ταφή, ἡ ἀνάστασις· ὥστε τὸν σφύζομενον ἄνθρωπον διὰ μίμησεως Χριστοῦ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην υἰοθεσίαν ἀπολαβεῖν. Ἀ ν α γ α λ ί α τ ο ἶ-

62. Αὐτόθι ρζ'. 1188 A, ροε' 1198C/1200 A, ρνε' 1184 B, ρπη' 1208 CD κλπ.

63. Μ. Βασιλείου, περὶ Ἡσυχίας, M.P.G. 81, 685 B.

64. Μ. Βασιλείου, περὶ κρῖματος Θεοῦ, αὐτόθι 660 A. Περὶ τοῦ σπουδαιωτάτου ἔργου, ὃ ἐπιτελεῖ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῷ Κοινοβίῳ πρβλ. τὸ τελευταῖον κεφάλαιον τῆς μετὰ χειρὸς πραγματείας.

65. Ὅροι κατὰ πλάτος μγ' 1028 B.

νὺν ἔστι πρὸς τελείωσιν ἡ Χριστοῦ μίμησις»⁶⁶. «Ὅθεν δικαίως ὁ Μ. Βασίλειος καλεῖ τὸν μοναχόν, ὅπως «πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων πάντοτε τὸν Χριστόν»⁶⁷ γίνῃ μιμητὴς Αὐτοῦ. «Γίνου μιμητὴς Χριστοῦ»⁶⁸ εἶναι ἡ δι' ὅλης τῆς ἀσκητικῆς διδασκαλίας τοῦ Μ. Βασιλείου συνεχῆς προτροπὴ πρὸς τοὺς μοναχοὺς⁶⁹.

Κέντρον συνεπῶς καὶ σημεῖον προσανατολισμοῦ τοῦ καθόλου μοναχικοῦ βίου εἶναι ἡ θεία μορφή τοῦ Χριστοῦ, πρὸς ἣν δέον ὁ μοναχὸς συνεχῶς νὰ κατευθύνῃ τὸ βλέμμα του καὶ πρὸς τὸ θεῖον ὑπόδειγμα νὰ προσαρμόζῃ τὴν καθόλου ὑπόστασίν του⁷⁰, μέχρις οὗ μορφωθῇ ἐν αὐτῷ ὁ Χριστός. Πᾶσα δηλονότι σκέψις καὶ πᾶσα πράξις τοῦ μοναχοῦ, δέον νὰ ἔχῃ ὡς κέντρον τὸν Χριστόν, νὰ εἶναι Χριστοκεντρική. Εἰς τὰ ἠθικὰ αὐτοῦ ἀπαντῶν ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὸ ἐρώτημα «ποταποὺς εἶναι βούλεται ὁ λόγος τοὺς χριστιανούς» προσδιορίζει αὐτοὺς «ὡς μαθητάς Χριστοῦ, πρὸς μόνον τυποῦ μένους, ἀ βλέπουσιν ἐν αὐτῷ, ἢ ἀκούουσι παρ' αὐτοῦ»⁷¹. Τὴν κεντρικὴν ταύτην ἔννοιαν ἀναπτύσσει ἐν συνεχείᾳ ἀγιογραφικῶς ὁ Μ. Βασίλειος διὰ τοῦ λιτοῦ, κλασσικοῦ καὶ ἀπερίττου ὕφους αὐτοῦ διαζωγραφῶν τὸν διὰ τῆς μιμήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἐν Χριστῷ καὶ διὰ τοῦ Χριστοῦ ὀδεύοντα πρὸς τὴν πνευματικὴν τελείωσιν μοναχόν. Ἡ ἐξόχως ἐπιτυχὴς αὕτη περιγραφή τοῦ τελείου χριστιανοῦ ἐπιβάλλει τὴν εἰς τὸ πρωτότυπον παράθεσίν της. Οὕτω ὁ Μ. Βασίλειος περιγράφει τοὺς ἀληθεῖς καὶ τελείους χριστιανούς, ὡς ἐπιδιώκουν νὰ εἶναι οἱ μοναχοί⁷².

66. Μ. Βασιλείου. Περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος § 35 M.P.G. 32, 128 C ἐξ.

67. Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις M.P.G. 31, 624 A.

68. Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου... 31, 648 B.

69. Πρβλ. «Ὅροι κατὰ πλάτος λα' 993 B, «Ὅροι κατ' ἐπιτομήν ριστ' 1161 B, Αὐτόθι ρη' 1161 CD, Αὐτόθι ρη' 1173 BC, Αὐτόθι ρξβ' 1188 BC, Αὐτόθι ροστ' 1200B, Αὐτόθι ροστ' 1205 D/1208 A, Αὐτόθι ρπη' 1208CD, Αὐτόθι σβ' 1216 CD, Αὐτόθι σστ' 1220 AB, Αὐτόθι σζ 1220C/1221 A κ.λ.π.

70. Πρβλ. τὴν ἔντως θαυμασίαν περιγραφὴν τοῦ Μ. Βασιλείου ἐν τῇ Ὀμιλίᾳ εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν, M.P.G. 31, 421 C/424 A. «Ἄκουε τοίνυν πῶς ἂν σοι καὶ ἡ τῆς κυβερνήσεως ἐπιστήμη προσγένηται. Ἔθος τοῖς ναυτιλλομένοις πρὸς οὐρανὸν ἀναβλέπειν, κάκειθεν λαμβάνειν τὴν ὁδηγίαν τοῦ πλοῦ, ἐν ἡμέρᾳ μὲν ἀπὸ τοῦ ἡλίου, ἐν νυκτὶ δὲ ἀπὸ τῆς Ἄρκτου, ἢ τινος ἄλλου τῶν ἀειφανῶν ἀστέρων' καὶ τούτους αἰεὶ τεκμαίρεσθαι τὴν εὐθύτητα. Καὶ σὺ τοίνυν πρὸς οὐρανὸν ἔχε τὸ δῖμα κατὰ τὸν εἰπόντα. Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς σου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ. Ἀπόβλεπε πρὸς τὸν ἥλιον τῆς δικαιοσύνης καὶ οἶόντισιν ἄστροις ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου κατευθυνόμενος, ἀκοίμητον ἔχε τὸ δῖμα, μὴ διδοὺς ὕπνον ὀφθαλμοῖς σου, μηδὲ τοῖς βλεφάροις σου νυσταγμόν, ἵν' ἔχῃς διαρκῆ τὴν ἐκ τῶν ἐντολῶν ὁδηγίαν. Ἀύχνος γάρ, φησί, τοῖς ποσὶ μου ὁ νόμος σου, καὶ φῶς ταῖς τρίβοις μου. Ἐὰν γάρ μηδέποτε ἐπισυστάξῃς τοῖς ὀφθαλμοῖς σου, ἕως εἰ ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, ἐν τῇ ἀστάτῳ φύσει τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, καὶ τὴν παρὰ τοῦ Πνεύματος συνέργειαν λήψῃ, προπέμποντος εἰς τὸ ἔμπροσθεν, καὶ πραεῖαις αἰσῶν καὶ εἰρηνικαῖς ἀσφαλῶς σε διακομιζόντος, ἕως ἀποσωθῆς πρὸς τὸν ἀκίνονα ἐκεῖνον καὶ εὐδιδόν λιμένα τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ».

71. Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν, βρος π' 860C.

72. Αὐτόθι 860C/864 B.

1. Ὡς πρόβατα Χριστοῦ τῆς φωνῆς τοῦ ἰδίου ποιμένος ἀκούοντα μόνον καὶ αὐτῷ ἀκολουθοῦντας

Ἰωάν. ι'. 27, 5.

2. Ὡς κλήματα Χριστοῦ, ἐν αὐτῷ ἐρριζωμένους, καὶ ἐν αὐτῷ καρποφοροῦντας, καὶ πᾶν ὅτιοῦν οἰκεῖον αὐτοῦ καὶ ἄξιον ποιοῦντας καὶ ἔχοντας.

Ἰωάν. ιε'. 5.

3. Ὡς μέλη Χριστοῦ, ἐν πάσῃ ἐνεργείᾳ τῶν ἐντολῶν τοῦ Κυρίου, ἡ τῶν χαρισμάτων τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατηρτισμένους πρὸς ἀξίαν τῆς κεφαλῆς, ἥτις ἐστὶν ὁ Χριστός.

Α'. Κορ. στ', 15. Ἐφεσ. δ' 1, 5, 16.

4. Ὡς νύμφην Χριστοῦ φυλάσσουν τὸ ἀγνόν, ἐν τῷ μόνονι τοῖς θελήμασι τοῦ νυμφίου στοιχεῖν.

Ἰωάν. γ' 29. Β' Κορ. ια' 2.

5. Ὡς ναοὺς Θεοῦ ἁγίους, καθαρούς, καὶ μόνον πεπληρωμένους τῶν πρὸς λατρείαν Θεοῦ.

Ἰωαν. ιδ'. 23. Β' Κορ. στ' 16.

6. Ὡς θυσίαν ἄμωμον καὶ ἀλώβητον, παντὶ μέλει καὶ μέρει τῆς θεοσεβείας τὸ ὑγιές διασώζοντας.

Ρωμ. ιβ', 1

7. Ὡς τέκνα Θεοῦ, μεμορφωμένους πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸ μέτρον τὸ ἀνθρώποις κεχαρισμένον.

Ἰωάν. ιγ' 33. Γαλάτ. δ', 19.

8. Ὡς φῶς ἐν κόσμῳ, ὥστε αὐτοὺς τε εἶναι, ἀνεπιδέκτους κακίας, καὶ τοὺς πλησιάζοντας αὐτοῖς φωτίζειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας, πρὸς τὸ γενέσθαι, ὃ δεῖ, ἢ ἐλέγχειν, ὃ εἰσιν.

Ματθ. ε' 14. Φιλιπ. β' 15.

9. Ὡς ἄλας ἐν γῆ, ὥστε τοὺς κοινωνοῦντας αὐτοῖς ἀνανεοῦσθαι τῷ πνεύματι πρὸς ἀφθαρσίαν.

Ματθ. ε', 13.

10. Ὡς λόγον, ζωῆς τῆς πρὸς τὰ παρόντα νεκρώσει πιστομένους τὴν ἐλπίδα τῆς ὄντως ζωῆς.

Φιλιπ. β' 15, 16.

Ἡ ἐξόχως χριστοκεντρικὴ αὕτη διαμόρφωσις τῆς μοναχικῆς πολιτείας ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου ὀδηγεῖ ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει τοὺς μοναχοὺς πρὸς τὴν μακαρίαν κοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ, ἣτις καὶ ἀποτελεῖ τὸν ἔσχατον σκοπὸν τῆς μοναχικῆς πολιτείας τοῦ Μ. Βασιλείου, ὁ ὁποῖος συγκρατεῖ ζῶσαν δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς ἀσκητικῆς διδασκαλίας εἰς τὴν συνείδησιν τῶν μοναχῶν τὴν πεποιθήσιν, ὅτι τὰ τρία πρόσωπα τῆς μιᾶς Θεότητος ἐν ἀπολύτῳ ἐνότητι καθοδηγοῦν τοὺς μοναχοὺς πρὸς τὴν ἀπολύτρωσιν καὶ τὴν ἐν Χριστῷ θέωσιν⁷³.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται σαφές, διατί ὁ Μ. Βασίλειος προσδιορίζει τὴν μοναχικὴν πολιτείαν, καὶ μάλιστα ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ Κοινοβίου⁷⁴, ὡς τὴν ἰδεώδη κοινωνίαν τῶν ἐπιδιωκόντων τὴν ἐν Χριστῷ τελείωσιν καὶ ἀπολύτρωσιν. «Στάδιον οὖν ἀθλήσεως, καὶ προκοπῆς εὐωδία καὶ διηνεκῆς γυμνασία, καὶ μελέτη τῶν τοῦ Κυρίου ἐντολῶν, ἣ ἐπὶ τὸ αὐτὸ κατοικήσῃς ἐστι τῶν ἀδελφῶν· σκοπὸν ἔχουσα τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ κατ' ἐντολὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰπόντος· οὕτω λαμψάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν ὑμῖν τὰ καλὰ ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς»⁷⁵. Κοινωνία δηλονότι πιστῶν ἔχουσαν ὡς Κεφαλὴν Αὐτὸν τὸν Κύριον καὶ ζωοποιουμένη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διασφίζει κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον τὸν χαρακτῆρα τῆς πρώτης ἐν Ἱεροσολύμοις χριστιανικῆς κοινότητος, ἣν θεωρεῖ οὗτος ὡς τὸ πρότυπον πάσης χριστιανικῆς κοινωνίας, ἐν ἣ ἐπετεύχθη ἡ ἐναρμόνισις τῶν καρδιῶν καὶ ἡ κοινοκτημοσύνη τῶν ἀγαθῶν⁷⁶. Ἡ χαρακτῆρα δὲ σφίζουσα (δηλ. ἡ μοναχικὴ πολιτεία) τῶν ἐν ταῖς Πράξεσιν ἱστορουμένων ἀγίων, περὶ ὧν γέγραπται. Πάντες δὲ οἱ πιστεύοντες ἦσαν ἐπὶ τὸ αὐτό, καὶ εἶχον ἅπαντα κοινά· καὶ πάλιν· τοῦ δὲ πλήθους τῶν πιστευσάντων ἦν ἡ καρδία καὶ ἡ ψυχὴ μία καὶ οὐδὲ εἰς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά»⁷⁷.

Ἄλλὰ καὶ ὡς ἀπεικόνισις τοῦ οὐρανοῦ πολιτεύματος χαρακτηρίζεται ἡ μοναχικὴ πολιτεία ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Βασιλείου, ὁ ὁποῖος ὑπογραμμίζει

73. Πρβλ. Μ. Β α σ ι λ ε ί ο υ, Λόγος περὶ ἀσκήσεως, πῶς δεῖ κοσμεῖσθαι, τὸν μοναχὸν ἐν Μ.Ρ.Γ.31, 648C/652 C. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ. Περὶ κρίματος Θεοῦ, αὐτόθι, 653 A/676C. Τ ο ὕ α ὕ τ ο ὕ, Περὶ πίστεως, αὐτόθι 776C/692 C. "Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, α' 1080C/1081C. Αὐτόθι ρηγ' 1204D. Αὐτόθι, σκε' 1232 B. D.

74. Ὡς γνωστὸν ὁ Μ. Β α σ ί λ ε ι ο ς δι' ἰσχυροτάτων ἐπιχειρημάτων ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ Κοινόβιον εἶναι τὸ σύστημα διαβιώσεως τὸ ἀνταποκρινόμενον πρὸς τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς ἀσκήσεως, ἐνῶ ἀντιθέτως ὁ κατὰ μόνας βίος, παρουσιάζει σοβαρώτατα μειονεκτήματα, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀδυναμία τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ κατ' ἐξοχὴν διακριτικοῦ γνωρίσματος τῶν χριστιανῶν, ἣται τῆς πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπης. Πρβλ. "Ὅροι κατὰ πλάτος ζ' 928B/933C. Πρβλ. Dom Amand ἐνθ' ἀν. σελ. 119 ἐξ.

75. "Ὅροι κατὰ πλάτος, ζ' 933BC.

76. Πρβλ. "Ὅροι κατὰ πλάτος, λε' 1008 AB, Αὐτόθι λβ' 996A, "Ὅροι κατ' ἐπιτομήν ρηγ 1204D/1205 A.

77. "Ὅροι κατὰ πλάτος, ζ' 933 C.

ὅτι «ἡμῶν γὰρ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει»⁷⁸ θέτει τὸ ἐρώτημα «τὶ οὖν μακαριώτερον τοῦ τὴν ἀγγέλων χορείαν ἐν γῆ μιμεῖσθαι;»⁷⁹ Ὁ μοναχὸς εἶναι «ὁ τῶν οὐρανίων πολιτευμάτων ἐραστὴς καὶ τῆς ἀγγελικῆς διαγωγῆς πραγματευτὴς καὶ τῶν ἁγίων μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ συστρατιώτης»⁸⁰. Βεβαίως τὴν οὐσίαν τοῦ ἐν οὐρανοῖς πολιτεύματος εἶναι ἀδύνατον νὰ συλλάβῃ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς, ἐκκινῶν ἕμως ὁ Μ. Βασίλειος ἐκ τοῦ χαρακτηρισμοῦ τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, ὡς «πόλεως τοῦ Θεοῦ» προσπαθεῖ κατ' ἀναλογίαν τοῦ προσδιορισμοῦ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τοῦ ὄρου «πόλις» νὰ διευκρινίσῃ καὶ τὴν «πόλιν» τοῦ Θεοῦ. «Ὅριζονται γὰρ τινες πόλιν εἶναι σύστημα ἰδρυμένον κατὰ νόμον διοικούμενον. Ἐφαρμόζει δὲ καὶ τῇ ἄνω Ἱερουσαλήμ, τῇ ἐπουρανίῳ πόλει, ὁ ἀποδοθεὶς ὄρος τῆς πόλεως. Σύστημα γὰρ κάκει τῶν πρωτοτόκων τῶν ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἰδρυμένον τοῦτο διὰ τὸ ἀμετακίνητον τῆς διαγωγῆς τῶν Ἁγίων καὶ κατὰ τὸν οὐράνιον διοικούμενον. Τὴν τοίνυν διάταξιν ἐκείνης τῆς πολιτείας καὶ πᾶσαν τὴν διακόσμησιν καταμαθεῖν οὐδεμιᾶς ἐστὶν ἀνθρωπίνης φύσεως. Ἐκεῖνα γὰρ ἐστὶν ἄ, ἠτοίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν· πλὴν ὅτι μυριάδες Ἀγγέλων ἐκεῖ καὶ πανήγυρις Ἁγίων καὶ Ἐκκλησία πρωτοτόκων ἀπογεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς. Περὶ ἐκείνης φησὶν ὁ Δαυὶδ, δεδοξασμένα ἐλαλήθη περὶ σοῦ ἡ πόλις τοῦ Θεοῦ»⁸¹.

Ἐν συμπεράσματι τοῦ πρώτου κεφαλαίου διαπιστοῦμεν, ὅτι ἡ μοναχικὴ πολιτεία εἶναι κατ' ἐξοχὴν Χριστοκεντρικὴ πολιτεία ἔχουσα νομοθέτην, κυβερνήτην καὶ τέλειον πρότυπον πρὸς μίμησιν τὸν Χριστόν. Ὡς σῶμα Χριστοῦ ἡ μοναχικὴ πολιτεία συνιστᾷ ἀδελφότητα, ἐν ἣ τὰ πάντα εἶναι κοινά. Κοινὴ ἡ πίστις, κοιναὶ αἱ πνευματικαὶ ἀσκήσεις, κοινὴ ἡ ἐν ἀγάπῃ Χριστοῦ διαβίωσις, κοινὰ τὰ ἀγαθὰ. Ἐκεῖ οὐδεμίαν φυλετικὴ ἢ ταξικὴ διάκρισις, ἐκεῖ ἐλευθέρια, ἐν ἀγάπῃ αὐτένταξις εἰς τὸ σύστημα διοικήσεως τῆς ἀδελφότητος, ἐκεῖ ἡ μίμησις τοῦ Χριστοῦ ὡς ἡ κυριωδεστάτη ἀποστολή, ἐκεῖ «τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστός». Ἡ ἐξαιρετος αὕτη περὶ τῆς μοναχικῆς πολιτείας, ὡς τῆς τελείας ἐν Χριστῷ κοινωνίας διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου, ἀπεικονίζεται εἰς θαυμασίαν περιγραφὴν τῶν Ἀσκητικῶν Διατάξεων. «Κοινωνίαν γὰρ βίου τελεωτάτην ἐγὼ καλῶ, ἐν ἣ κτίσεως μὲν ἰδιότης ἐξώρισται, γνώμης δὲ ἐναντίως ἀπελήρηται, ταραχὴ δὲ πᾶσα καὶ φιλονικία, καὶ ἐριδες ἐκ ποδῶν ἐσθήκασιν· κοινὰ δὲ τὰ σύμπαντα, ψυχαί, γνώμαι, σώματα, καὶ ὅσοις τὰ σώματα τρέφεται καὶ θεραπεύεται· κοινὸς ὁ Θεός, κοινὸν τὸ τῆς εὐσεβείας ἐμπόρευμα, κοινὴ ἡ σωτηρία, κοινὰ τὰ ἀγωνίσματα, κοινοὶ οἱ πόνοι, κοινοὶ οἱ στέφανοι, εἷς οἱ πολλοὶ καὶ ὁ εἷς οὐ μόνος, ἀλλ' ἐν πλείοσι. Τί ταύτης

78. Αὐτόθι, ἡ' 940 C.

79. Μ. Βασιλείου, ἐπιστολὴ Β'. Μ. P.G. 32, 225 C.

80. Ἀσκητικὸς λόγος καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς... 629 C.D.

81. Μ. Βασιλείου, εἰς ψαλμ. 45,4, Μ. P.G. 29, 421 D.

τῆς πολιτείας ἴσον; τί δὲ μακαριώτερον; τί τῆς συναφείας καὶ τῆς ἐνώσεως ἀκριβέστερον; τί τῆς τῶν ἡθῶν καὶ τῶν ψυχῶν συγκράσεως χαριέστερον; "Ἀνθρώποι ἐκ διαφόρων γενῶν καὶ χωρῶν κινήθεντες εἰς τοσαύτην ἀκριβειαν ταυτότητος συνηρμόσθησαν, ὥστε μίαν ψυχὴν ἐν πολλοῖς σώμασι θεωρεῖσθαι, καὶ τὰ πολλὰ σώματα μιᾶς γνώμης ὄργανα δείκνυσθαι. Ὁ ἀσθενῶν τὸ σῶμα πολλοὺς ἔχει τῇ διαθέσει συγκάμνοντας· ὁ νοσῶν καὶ καταπίπτων τῇ ψυχῇ πολλοὺς ἔχει τοὺς ἰωμένους καὶ συνδιανιστῶντας αὐτόν. Ἄλλήλων ἰσόδουλοι, ἀλλήλων κύριοι, καὶ ἐν τῇ ἀμάχῳ ἐλευθερίᾳ τὴν ἀκριβέστεραν δουλείαν ἀλλήλοις ἀντεπιδείκνυνται, ἣν οὐκ ἀνάγκη περιστάσεως πρὸς βίαν ἐπήγαγε, πολλὴν φέρουσα τοῖς ἀλοῦσι τὴν ἀθυμίαν, ἀλλὰ γνώμης τὸ ἀυθαίρετον μετ' εὐφροσύνης ἐδημιούργησεν· ἀγάπης τοὺς ἐλευθέρους ὑποτασσούσης ἀλλήλοις, καὶ τῷ αὐθαίρετῳ τὸ ἐλεύθερον φυλαττούσης. Τοιούτους ἡμᾶς ἐξ ἀρχῆς ὁ Θεὸς εἶναι βεβούληται, καὶ ἐπὶ τούτοις ἐδημιούργησεν. Οὗτοι τὸ ἀρχαῖον ἀνακαλοῦνται καλόν, τοῦ ἀρχιπάτορος Ἀδάμ ἀμαρτίαν ἐπικαλύπτοντες. Διαιρέσεις γάρ, καὶ διάστασις, καὶ πόλεμος οὐκ ἄν ἦν ἐν ἀνθρώποις, μὴ τῆς ἀμαρτίας διατεμουσῆς τὴν φύσιν. Οὗτοι ἀκριβεῖς μιμηταὶ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῆς κατ' αὐτόν ἐν σαρκὶ πολιτείας ὑπάρχουσιν. Ὡσπερ γὰρ ἐκεῖνος, χορὸν μαθητῶν συστησάμενος, κοινὰ τὰ πάντα, καὶ κοινὸν ἑαυτὸν τοῖς ἀποστόλοις παρέσχηκεν· οὕτω καὶ οὗτοι τῷ καθηγουμένῳ πειθόμενοι, οἴγε καλῶς τὸν κανόνα τοῦ βίου διαφυλάσσοντες τὴν τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ Κυρίου πολιτείαν μετ' ἀκριβείας μεμίμηται»⁸².

82. Ἀσκητικά Διατάξεις, κεφ. ιη' Μ.Ρ.Γ. 31, 1381C/1384 B.
ΘΕΟΛΟΓΙΑ Τόμος ΛΑ'. Τεύχος Δ'.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

«ΕΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑΨ ΨΥΧΩΝ ΑΙΜΑΤΙ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΞΗΓΟΡΑΣΜΕΝΩΝ»¹

Α' Ο ΙΔΙΟΤΥΠΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΗΣ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΙΟΥ.
 'Ο ιδιάζων χαρακτήρ τοῦ Κοινοβίου ὡς τῆς κατὰ Χριστὸν Πολιτείας προσδίδει καὶ εἰς τὴν ποιμαντικὴν αὐτοῦ τὴν ιδιοτυπίαν τῆς. Βεβαίως ὁ Μ. Βασίλειος, ὡς εἶδομεν, καθορίζει ἐνιαῖον κώδικα ἠθικῆς διὰ τε τὴν ἐν τῷ κόσμῳ διαβιοῦσαν χριστιανικὴν Κοινότητα καὶ διὰ τὴν ὅλως διακεκριμένην τοῦ κόσμου μοναχικὴν κατὰ Χριστὸν Πολιτείαν. Παρὰ ταῦτα ὁμως ὑφίσταται, ὡς εἶναι φυσικόν, καὶ ὠρισμένη διαφοροποίησις τῆς ποιμαντικῆς τοῦ Κοινοβίου ἀπὸ τῆς ἐν γένει ποιμαντικῆς, τὸ περιεχόμενον τῆς ὁποίας προσδιορίζει ὁ Μ. Βασίλειος, ἐφιστῶν ἐπ' αὐτοῦ τὴν προσοχὴν τοῦ ποιμένου ὡς ἀκολούθως: «Ὁ ποιμὴν, πρόσεχε μὴ τι παρέλθῃ τῶν ἐπιβαλλόντων τῇ ποιμαντικῇ. Ταῦτα δὲ εἰσι ποῖα; Τὸ πεπλανημένον ἐπίστρεφε, τὸ συντριμμένον ἐπίδησον, τὸ νοσοῦν ἴασα»². Ἡ ἐπιγραμματικὴ αὕτη διατύπωσις τοῦ περιεχομένου τῆς ποιμαντικῆς ἔχει τὴν ἐφαρμογὴν του, κατ' ἀρχὴν καὶ ἐπὶ τοῦ Κοινοβίου προσαρμοζομένη εἰς τὰς ὅλως εἰδικὰς συνθήκας, ὑφ' ἃς διαβιοῖ ἡ μοναχικὴ ἀδελφότης. Τῷ ὄντι ἡ ὑφὴ τοῦ μοναχικοῦ βίου, βασικῶς ἀλλοία τοῦ κατὰ κόσμον, ὡς ἀπηλλαγμένου τοῦ θεσμοῦ τῆς συζυγίας καὶ τῆς κατὰ σάρκα συγγενείας, τῆς ιδιοκτησίας καὶ τῶν ἐπαγγελματικῶν καὶ κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν ἐν γένει προβλημάτων ἀπαλλάσσει τὸν ποιμένα τοῦ κοινοβίου ἐκ τῆς πολυπλεύρου ποιμαντικῆς φροντίδος ἐντοπιζοῦσα ταύτην εἰς τὸ κύριον καὶ οὐσιῶδες πεδίον, τὸ προσδιοριζόμενον ὑπὸ τοῦ ὑψίστου σκοποῦ τῆς μοναχικῆς Πολιτείας. Ὁ μοναχὸς εἶναι κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον στρατιώτης Χριστοῦ, ἡ δὲ μοναχικὴ Πολιτεία θεωρεῖται ὑπ' αὐτοῦ ὡς στρατόπεδον χριστιανικῆς στρατείας: «Ἄγε δὴ στρατιῶτα Χριστοῦ, μικρὰ ἐξ ἀνθρώπων πραγμάτων λαβὼν παραδείγματα, ἐνθύμησιν λάβε τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν. Ἄοικός σοι καὶ ἄπολις καὶ ἀκτῆμων προκεισθῶ βίος. Ἄνετος ἔσο λελυμένος ἀπὸ πασῶν κοσμικῶν φροντίδων· μὴ σε δεσμεύσῃ γυναικὸς ἐπιθυμία, μὴ σε φροντίς παιδός»³. Ἡ ἐπίτευξις τοῦ τελείου ἐν Χριστῷ πνευματικοῦ βίου μόνον διὰ τῆς ἀπελευθερώσεως ἐκ τῶν πολυποικίλων κοσμικῶν μεριμῶν καὶ φροντίδων δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ, τῆς ἐξαρτήσεως ἐξ αὐτῶν καθιστώσεως ταύτην ἀδύνατον. «Ἀδύνατον γὰρ τῇ θείᾳ στρατείᾳ, τοῦτο». Ὁ Μ. Βασίλειος παρομοιάζων τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ μοναχικοῦ

1. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν, ρτδ' 1205 Β. Ὁ Μ. Βασίλειος εὐστοχῶτατα χρησιμοποιεῖ πρὸς χαρακτῆρισμὸν τοῦ περιεχομένου τῆς ποιμαντικῆς ἐπιστήμης τὰν ἔρον ἀεπιμέλεια ψυχῆς», ὅστις εἶναι καὶ σήμερον ἐν ἰσχύϊ, ὅπερ ἐν τῇ λατινικῇ ὁρολογίᾳ ἀποδίδεται διὰ τοῦ «Cura animarum», ἐν δὲ τῇ γερμανικῇ διὰ τοῦ «Seelsorgen».

2. Μ. Βασίλειου, ἐπιτομή εἰς τὸ ἀπρόσεχε σεαυτῶν. Μ.Ρ.Γ. 31, 205 D/208A.

3. Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, ἐνθ' ἀν. 621 ΑΒ.

καὶ τοῦ κατὰ κόσμον χριστιανικοῦ βίου πρὸς τὴν διάκρισιν μεταξύ τοῦ πολιτικοῦ καὶ στρατιωτικοῦ ἀποδίδει τὰ πρωτεῖα εἰς τὸν μοναχικόν. «Καλὰ μὲν τοῦ βασιλέως τὰ πρὸς τοὺς ὑπηκόους νομοθετήματα· μείζονα δὲ καὶ βασιλικώτερα τὰ πρὸς στρατιώτας παραγγέλματα. Ἄτε οὖν στρατιωτικῶν παραγγεμάτων κηρυσσομένων, προσεχέτω ὁ τῆς ἄνω καὶ μεγάλης ἀξίας ἐπιθυμῶν, ὁ Χριστοῦ διὰ παντὸς παραστάτης εἶναι βουλόμενος, ὁ τῆς μεγάλης ἐκείνης ἀκούων φωνῆς. Ἐάν τις ἐμοὶ διακονῇ ἐμοὶ ἀκολουθεῖτω. Καὶ ὅπου εἰμι ἐγώ, ἐκεῖ καὶ διάκονος ὁ ἐμὸς ἔστω. Ποῦ Χριστὸς ὁ βασιλεύς; Ἐν οὐρανῷ δηλαδὴ. Ἐνταῦθα σε ποιεῖσθαι τὸν δρόμον, στρατιώτα προσήκει»⁴. Ὁ ἀποκλειστικὸς καὶ ὑψιστος σκοπὸς τῆς μοναχικῆς πολιτείας, ἡ «μόρφωσις» δηλονότι ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ πιστοῦ τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς καθάρσεως ἐκ τῶν ρύπων τῆς ἁμαρτίας, τῆς ἰάσεως ἐκ τῶν ἐξ αὐτῆς ἀσθενειῶν καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως ἀναδεικνύει τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν ὡς τὸ κύριον καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικὸν ἀντικείμενον τῆς ποιμαντικῆς φροντίδος ἐν τῷ Κοινοβίῳ. Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον ὁ ποιμὴν ἐν τῷ Κοινοβίῳ εὐρίσκεται ἐν «ἐπιμελείᾳ ψυχῶν αἵματι Χριστοῦ ἐξηγορασμένων»⁵. Ἀποστολὴ δηλονότι ὑψίστη εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ πολυτιμοτέρου καὶ τοῦτ' αὐτὸ μοναδικοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἀνθρώπου, δεδομένου μάλιστα, ὅτι «οὐδὲν ἀναγκαιότερον ψυχῆς, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανεν»⁷. Δικαίως συνεπῶς ὁ Μ. Βασίλειος καλεῖ πάντας τοὺς πιστοὺς μάλιστα δὲ τοὺς μοναχοὺς, ὅπως καταλιπόντες πᾶσαν ἄλλην μέριμναν συγκεντρώσουν τὴν προσοχὴν καὶ τὴν φροντίδα αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν των καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς αὐτήν. «... τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ἔχειν, πᾶσαν σχολὴν ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀγοντας»⁸.

Ἡ κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον ἀποκλειστικῆ⁹ σχεδὸν προσήλωσις, τῆς Ποιμαντικῆς τοῦ Κοινοβίου εἰς τὴν κάθαρσιν, ἴσιν καὶ ἐν Χριστῷ τελειώσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς προσδίδει εἰς αὐτήν, τὸν χαρακτηῖρα, δυνατὸν νὰ εἴπη

4. Αὐτόθι, 620 Α.

5. Μ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ (;) Λόγος ἀσκητικός, Μ.Ρ.Γ. 31, 881 «Ὁ ἀσκητικὸς βίος ἓνα σκοπὸν ἔχει, τὴν τῆς ψυχῆς σωτηρίαν, καὶ δεῖ πᾶν τὸ δυνάμενον πρὸς αὐτὴν συνεργῆσαι τὴν πρόθεσιν, ὡς θεῖαν ἐντολὴν οὕτω μετὰ φόβου παραφυλάττειν».

6. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, ρηδ' 1205 Β.

7. Πρβλ. D o m A m a n d, ἐνθ' ἄν. σελ. 16 «Le vraie bien de l' homme, c' est son âme et uniquement son âme. Santé, beauté, jeunesse, longue vie, richesse, gloire, puissance ne doivent être appréciées qu' avec moderation. Il ne faut point que notre emperissement à l' égard de ces corporels et perissables, cause du fort à notre vie essentielle, celle de l' esprit. Soyons attentifs à nous-mêmes, c' est-a-dire à notre âme».

8. Μ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ, Πρὸς τοὺς νέους, ὅπως ἂν ἐξ Ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, Μ.Ρ.Γ. 31, 581Α.

9. Πρβλ. Ὅροι κατὰ πλάτος, κ' 973 Α «Μονότροπος ἐστὶν ὁ τοῦ Χριστιανοῦ βίος, ἓνα σκοπὸν ἔχων, τὴν δόξαν Θεοῦ. Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, φησὶν ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος. Πολύτροπος δὲ καὶ ποικίλος ὁ τῶν ἐξωθεν βίος, ἄλλοτε ἄλλως πρὸς τὴν ἀρέσκειαν τῶν ἐντυγχανόντων μεταπλασσόμενος».

τις, τῆς ποιμαντικῆς ψυχολογίας, ἀποδεικνύουσα καὶ ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης ἐξόχως ἐνδιαφέρουσαν τὴν ἔρευναν τῆς ποιμαντικῆς τοῦ Μ. Βασιλείου, δεδομένου, ὅτι ἡ ποιμαντικὴ ψυχολογία συνιστᾷ τὸν σημαντικώτερον ἴσως κλάδον τῆς συγχρόνου ποιμαντικῆς ἐπιστήμης.

Β', ΨΥΧΟΣΩΜΑΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ. Ὁ προσδιορισμὸς τῆς ποιμαντικῆς τοῦ Κοινοβίου, ὡς κυρίως ποιμαντικῆς ψυχολογίας, οὐδόλως σημαίνει, παραθεώρησιν τῆς ἀληθείας, ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ψυχοσωματικὸς ὀργανισμὸς, ὅτι δηλονότι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀναποσπᾶστος συνδεδεμένη κατὰ τὸν ἐπίγειον αὐτοῦ βίον μετὰ τοῦ σώματος καὶ συνεπῶς διὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἐκπλήρωσιν τῆς ποιμαντικῆς αὐτοῦ ἀποστολῆς δέον ὁ Ποιμὴν νὰ ἔχη πλήρη καὶ σαφῆ γνῶσιν τῶν σχέσεων ψυχῆς καὶ σώματος.

1. Ἡ σύνδεσις τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος. Ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον εἶναι «σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ἡ σὰρξ ἀπὸ τῆς γῆς, ἡ ψυχὴ οὐράνια»¹⁰. Ἡ ψυχὴ οὐσα νοερά συνδέεται μετὰ προσφόρου καὶ καταλλήλου σώματος· «Ψυχὴ τε, ἣ ζῶμεν, λεπτή τις οὐσα καὶ νοερά καὶ οὐδὲν δεομένη τῶν βαρυνόντων· καὶ σῶμα, τὸ ταύτῃ δοθὲν ὄχημα πρὸς τὸν βίον παρὰ τοῦ Κτίσαντος. Τοῦτο γὰρ ἄνθρωπος· νοῦς ἐνδεδεμένος προσφόρῳ καὶ πρεπούσῃ σαρκί»¹¹. Ἡ ψυχὴ ζωογονεῖ τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἐνοποιῶσα τὰ διάφορα μέλη αὐτοῦ, ὑφισταμένης πλήρους ἀμοιβαιότητος τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν. «Θαύμαζε τὸν τεχνίτην, πῶς τῆς ψυχῆς σου τὴν δύναμιν πρὸς τὸ σῶμα συνέδησεν πῶς μέχρι τῶν περάτων αὐτοῦ δικνουμένην, τὰ πλεῖστον διεστῶτα μέλη πρὸς μίαν σύμπνοιαν καὶ κοινωνίαν ἄγει. Σκόπει τις ἢ ἀπὸ ψυχῆς ἐνδιδομένη τῇ σαρκὶ δύναμις· τίς ἢ ἀπὸ σαρκὸς πρὸς ψυχὴν ἐπανιοῦσα συμπάθεια; πῶς δέχεται μὲν τὴν ζωὴν ἐκ τῆς ψυχῆς τὸ σῶμα, δέχεται δὲ ἀλγηδόνας ἀπὸ τοῦ σώματος ἡ ψυχὴ... Πῶς μὲν, πρὸς τὰ τῆς σαρκὸς ὑπολισθαίνουσα πάθη, τὸ οἰκεῖον ἀπόλλυσι κάλλος· πῶς δὲ πάλιν, τὸ ἀπὸ κακίας αἴσχος ἀποκαθηραμένη, δι' ἀρετῆς πρὸς τὴν ὁμοίωσιν ἀνατρέχει τοῦ Κτίσαντος»¹².

10. Μ. Βασιλείου, εἰς Ἱερ. 13 Μ.Ρ.Ο. 30,140 Πρβλ. Α. Φοτράκη, Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος κατὰ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχας, ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, Ἀθήναι 1958 σελ. 65 ἐξ.

11. Μ. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς νέους... ἐνθ' ἂν. 549Α

12. Μ. Βασιλείου, εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῶν» 216ΑΒ Πρβλ. Ἀσκητικὰ Διαιτάξεις, 1341ΑΒ «Διττὴν γὰρ εἶναι τῆς ψυχῆς ἔγωγε οἶμαι τὴν δύναμιν, μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπαρχούσης. Τὴν μὲν τινα τοῦ σώματος ζωτικὴν, τὴν δὲ ἑτέραν τῶν ὄντων θεωρητικὴν, ἣν καὶ λογιστικὴν ὀνομάζομεν. Ἀλλὰ τὴν μὲν ζωικὴν δύναμιν, ἐπεὶ συγκέκραται τῷ σώματι ἡ ψυχὴ, φυσικῶς διὰ τὴν σύγκρασιν καὶ οὐκ ἐκ προαιρέσεως χορηγεῖ. Ὡσπερ γὰρ ἥλιον οὐχ οἶον τε ἐπιλάμπαντα μὴ φωτίζει τοῦτο, καθ' οὗ τὰς αὐγὰς ἦνεγκεν, οὕτω ψυχὴν ἀμήχανον μὴ ζωοποιεῖν σῶμα, ὅ ἂν ἐγέννηται ἢ δὲ θεωρητικὴ δύναμις ἐν προαιρέσει ἔχει τὴν κίνησιν. Ἄν μὲν οὖν διὰ παντὸς τὸ θεωρητικὸν τε καὶ λογιστικὸν ἑαυτῆς ἐγρηγορέναι παρασκευάζῃ... διπλῆ κατευνάζει τὰ πάθη τοῦ σώματος, τῇ τε περι

Μετ' ἰδιαίτερου θαυμασμοῦ ἀναφέρεται ὁ Μ. Βασίλειος εἰς τὴν λειτουργίαν τοῦ λογικοῦ καὶ δὴ τῆς μνήμης· «ποίας ἀποθήκας μαθημάτων ἔχει· διὰ τι οὐκ ἐπισκοτεῖ τῇ γνώσει τῶν προλαβόντων ἢ τῶν ἐπιγενομένων προσθήκη, ἀλλ' ἀσύγχυτοι καὶ εὐκρινεῖς αἱ μνήμαι, οἷον χαλκῇ τινι στήλῃ τῷ ἡγεμονικῷ τῆς ψυχῆς ἐγκεχαραγμέναι, διαφυλάττονται»¹³. Παρὰ δὲ τὸ γεγονός, ὅτι θεωρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος τὸ σῶμα, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, ἀσυγκρίτως κατώτερον τῆς ψυχῆς, ἐν τούτοις διαβλέπη εἰς αὐτό, τοῦτο μὲν τὸν ἀπαραίτητον σύντροφον τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ἐπίγειον αὐτῆς πορείαν· «ὡς μόνου κτήματος ἀναγκαίου ψυχῇ καὶ συνεργούντος αὐτῇ πρὸς τὸ ζῆν ἐπὶ γῆς»¹⁴, τοῦτο δὲ τὸ ἀντάξιον «καταγώγιον» αὐτῆς. «Πρόσεχε, εἰ δοκεῖ σοι, μετὰ τὴν τῆς ψυχῆς θεωρίαν καὶ τῇ τοῦ σώματος κατασκευῇ, καὶ θαύμασον ὅπως πρέπον αὐτὸ καταγώγιον τῇ λογικῇ ψυχῇ ὁ ἀριστοτέχνης ἐδημιούργησεν. Ὁρθιον ἔπλασε μόνον τῶν ζῶων τὸν ἄνθρωπον, ἵν' ἐξ αὐτοῦ τοῦ σχήματος εἰδῆς, ὅτι ἐκ τῆς ἄνωθεν συγγενείας ἐστὶν ἡ ζωὴ σου. Τὰ μὲν γὰρ τετράποδα πάντα πρὸς τὴν γῆν βλέπει καὶ πρὸς τὴν γαστέρα νένευκεν· ἄνθρώπῳ δὲ ἐτοίμη πρὸς οὐρανὸν ἢ ἀνάβλεψις, ὥστε μὴ σχολάζειν γαστρί, μηδὲ τῆς ὑπὸ γαστέρα πάθουσιν, ἀλλ' ὅλην ἔχειν τὴν ὄρμην πρὸς τὰ ἄνω»¹⁵.

Ὁ σύνδεσμος τῆς ψυχῆς μετὰ τοῦ σώματος δὲν περιορίζεται μόνον κατὰ τὸν ἐπίγειον βίον. Ὁ ἐκ τοῦ θανάτου χωρισμὸς εἶναι προσωρινὸς «καὶ σῶμα τὸ ἐν θήκαις ἀφανισθὲν ἀναστήσεται καὶ ψυχὴ ἢ αὐτὴ ἢ τῷ θανάτῳ ἀποκλεισθεῖσα, πάλιν ἐνοικήσει τῷ σώματι»¹⁶. Οὕτω δὲ ἀδιασπάρτως καὶ ἀτελευτήτως θὰ εἶναι συνηνωμένον τὸ σῶμα μετὰ τῆς ψυχῆς εἰς τελείαν ἐνότητα. Ὁλόκληρος ἡ ἀνθρωπίνη υπόστασις θὰ ὑποδεχθῇ τὸν Κύριον κατὰ τὴν δευτέραν Αὐτοῦ παρουσίαν· «Ὁ δὲ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἀγιάσαι ὑμᾶς ὀλοτελεῖς καὶ ὀλόκληρον ὑμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα ἀμέμπτως ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη. Πιστὸς ὁ Θεὸς ὁ καλῶν ὑμᾶς, ὅς καὶ ποιήσει»¹⁷, ἐὰν τὰς ἐντολάς αὐτοῦ τηρήσωμεν, χάριτι τοῦ Χριστοῦ ἐν Πνεύματι ἀγίῳ»¹⁸.

Ὁ Μ. Βασίλειος ἔκθαμβος ἐνώπιον τῆς ὑπερόχου δημιουργίας τοῦ ἀν-

τῶν κρειττόνων καὶ προσφυῶν θεωρία ἢ ἀπασχολεῖται καὶ τῇ ἀταραξίᾳ τοῦ σώματος ἐπισκοποῦσα σωφρονίζει ταῦτα καὶ καταστέλλει· ἂν δέ, τὴν ἀργίαν ἀσπασαμένην, τὸ θεωρητικὸν ἀκίνητον ἔχη, σχολαῖον τὸ ζωτικὸν τὰ πάθη τοῦ σώματος εὐρόντα καὶ μερισάμενα μηδενὸς ἐπιστατοῦντος καὶ ἀνακόπτοντος, ἐπὶ τὰς οικείας ὁρμὰς τε καὶ ἐνεργείας τὴν ψυχὴν συγκαθειλκουσαν. Ὡστε εἶναι τὰ πάθη τοῦ σώματος βίαια μὲν, ἀργούντος τοῦ ἐν ἡμῶν λόγου· εὐπειθῆ δὲ τούτου τάττοντος καὶ διέποντος».

13. Μ. Βασιλείου, Αὐτόθι σ. 216Β.

14. Μ. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς νέους... 549D.

15. Μ. Βασιλείου, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ»... 216C-217B.

16. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν λιμῷ καὶ ἀχμῷ, ἐν Μ.Ρ.Γ. 31,328C.

17. Α' Θεσ. ε' 23-24.

18. Μ. Βασιλείου, Περὶ Πίστεως... 689C.

θρώπου, τοῦ μόνου «θεοπλάστου»¹⁹, διακηρύσσει, ὅτι ἀρκεῖ ἡ σπουδὴ καὶ ἡ ἐμβάθυνσις μόνον εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, ἵνα δι' αὐτῆς ὡς μικροκόσμου τινος ὀδηγηθῆ τις εἰς τὴν ἔννοϊαν τοῦ Θεοῦ. «Ἐὰν γὰρ προσέχῃς σεαυτῶ, οὐδὲν δεήσει ἐκ τῆς τῶν ὄλων κατασκευῆς τὸν Δημιουργὸν ἐξιχνεύειν, ἀλλ' ἐν σεαυτῶ, οἶονει μικρῶ τινι διακόσμῳ τὴν μεγάλην κατόψει τοῦ Κτίσαντός σε σοφίαν»²⁰. «Ὅθεν λίαν εὐστόχως ὁ Μ. Βασίλειος κατακλείει τὸν θαυμασιὸν λόγον του εἰς τὸ «πρόσεχε σεαυτῶ», διὰ τῆς ἐπιγραμματικῆς φράσεως· «Πρόσεχε σεαυτῶ, ἵνα προσέχῃς τῶ Θεῶ»²¹.

2. Τὸ π ρ ω τ ε ἴ ο ν τ ῆ ς ψ υ χ ῆ ς. Παρὰ τὸν θαυμασμὸν του πρὸς τὴν ἀριστοურγηματικὴν κατασκευὴν τοῦ σώματος καὶ τὴν ἀναγνώρισιν, ὅτι ψυχὴ καὶ σῶμα ἀποτελοῦν τὸν ἄνθρωπον, ἔτι δὲ τοῦ ἀπολύτως ἀπαραιτήτου τοῦ σώματος διὰ τὴν ἐπίτευξιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐπιγείου αὐτοῦ ἀποστολῆς, ποιεῖται ὁ Μ. Βασίλειος οὐσιώδη διάκρισιν μεταξύ σώματος καὶ ψυχῆς. «Ἡ ψυχὴ συνιστᾷ τὸ κύριον συστατικὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀποτελεῖ τὴν οὐσίαν τῆς ἀνθρωπίνης προσωπικότητος, ἐνῶ τὸ σῶμα εἶναι τι παρεπόμενον καὶ ἐξηρημένον. «Πρόσεχε σεαυτῶ· τούτέστι, μὴτε τοῖς σοῖς, μὴτε τοῖς περὶ σέ, ἀλλὰ σεαυτῶ μόνῳ πρόσεχε. Ἄλλο γὰρ ἔσμεν ἡμεῖς αὐτοὶ καὶ ἄλλο τὰ ἡμέτερα καὶ ἄλλο τὰ περὶ ἡμᾶς. Ἡμεῖς μὲν οὖν ἔσμεν ἡ ψυχὴ καὶ ὁ νοῦς, καθὼ κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος γεγενήμεθα· ἡμέτερον δὲ τὸ σῶμα καὶ αἱ δι' αὐτοῦ αἰσθήσεις· πρὸς ἡμᾶς δέ, χρήματα, τέχναι καὶ ἡ λοιπὴ τοῦ βίου κατασκευή»²². «Ὁ Μ. Βασίλειος προβαίνει δηλονότι εἰς οὐσιώδη διαφοροποίησιν τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος. «Ἡ ψυχὴ εἶναι κατ' αὐτὸν ἀσυγκρίτως ἀνωτέρα τοῦ σώματος «Ὅσον γὰρ διαφέρει ὁ οὐρανὸς ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐν οὐρανῶ τῶν ἐν γῆ τοσοῦτον, διαφέρει ἡ ψυχὴ τοῦ σώματος»²³. Διότι ἡ ψυχὴ οὐ μόνον ἐπλάσθη κατ' εἰκόνα Θεοῦ, ἦτοι νοερά, αὐτεξούσιος καὶ κυρίαρχος ἐπὶ τῆς φύσεως²⁴, ἀλλὰ καὶ

19. Βασιλείου, Εἰς τὸ «πρόσεχε σεαυτῶ»... 212 Β «Πρῶτον μὲν οὖν ἄνθρωπος εἶ, μόνον τῶν ζώων θεόπλαστον...»

20. Αὐτόθι, 213D-216A «Ἐὰν ἀσώματος νόει τὸν Θεὸν ἐκ τῆς ἐνυπαρχούσης σοὶ ψυχῆς ἀσωμάτου, μὴ πειροσφόμενον τόπῳ· ἐπειδὴ οὐδὲ ὁ σὸς νοῦς προηγουμένη ἔχει τὴν ἐν τόπῳ διατριβὴν, ἀλλὰ διὰ τῆς πρὸς τὸ σῶμα συναφείας ἐν τόπῳ γίνεται. Ἄδρατον εἶναι τὸν Θεὸν πίστευε, τὴν σεαυτοῦ ψυχὴν ἐνόησας ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ἀληπτός ἐστιν. Οὔτε γὰρ κέχρωσται, οὔτε ἐσχηματίζεται, οὔτε τι σωματικῶν χαρακτῆρι περιελήπται, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζεται μόνον. Ὡστε μὴτε ἐπὶ Θεοῦ ζητήσης τὴν δι' ὀφθαλμῶν κατανόησιν, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ ἐπιτρέψαι τὴν πίστιν, νοητὴν ἔχε τὴν περὶ αὐτοῦ κατάληψιν».

21. Αὐτόθι, 217 Β.

22. Αὐτόθι, 205 Α, Πρβλ. Κ. Μόνη, Μ. Βασιλείου εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῶ» ἐν Ἐπιστημονικῇ Ἐπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν 1958 σελ. 244 ἐξ.

23. Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικὸς καὶ παραίνεσις περὶ ἀποταγῆς βίου... 644C

24. Πρβλ. Α. Φυτράκη, ἐνθ' ἄν. σελ. 67 α' Ὁ Μ. Βασίλειος παρατηρεῖ, ὅτι ὁ Θεὸς «ἐν τούτῳ ἔδωκεν ἡμῖν τὸ κατ' εἰκόνα, ἐν τῷ κατακυριεύειν τῶν τε ἐνὸνδρων ὁμοῦ καὶ τῶν χερσαίων. Ἡ «κατ' εἰκόνα» τοῦ Θεοῦ δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, συνεχίζει, τοπο-

ἀποτελεῖ «οὐρανοῦ μίμημα· ἐν αὐτῇ γὰρ κατοικεῖ ὁ Κύριος· σὰρξ δὲ ἐκ γῆς ὑπάρχει, ἐν ἣ κατοικοῦσι θνητοὶ ἄνθρωποι καὶ ἄλογα ζῶα»²⁵. Τῷ ὄντι, μετ' ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως ὑπογραμμίζει ὁ Μ. Βασίλειος, τὴν ἀνωτερότητα καὶ τὸ ἀθάνατον τῆς ψυχῆς καλῶν τοὺς πιστοὺς νὰ ἐξαγάγουν τὰ ἐπιβαλλόμενα συμπεράσματα ἀποδίδοντας ἐκάστῳ τὸ ἀνήκον. «Ἐξέτασον, σεαυτὸν τις εἶ, γνῶθι σαυτοῦ τὴν φύσιν· ὅτι θνητὸν μὲν σου τὸ σῶμα, ἀθάνατος δὲ ἡ ψυχὴ· καὶ ὅτι διπλῆ τις ἐστὶν ἡμῖν ἡ ζωὴ ἡ μὲν οἰκεία τῇ σαρκί, ταχὺ παρερχομένη, ἡ δὲ συγγενῆς τῇ ψυχῇ, μὴ δεχομένη περιγραφὴν. Πρόσεχε οὖν σεαυτῷ, μήτε τοῖς θνητοῖς ὡς αἰδίοις ἐναπομείνης, μήτε τῶν αἰδίων ὡς παρερχομένων καταφρονήσης. Ὑπερόρα σαρκός, παρέρχεται γάρ· ἐπιμελοῦ ψυχῆς, πράγματος ἀθάνατου. Ἐπίστηθι μετὰ πάσης ἀκριβείας σεαυτῷ, ἵνα εἰδῆς διανέμειν ἐκατέρῳ τὸ πρόσφορον»²⁶. Ἀκριβῶς δὲ ἡ ἀπόδοσις ἐκάστου τὸ πρόσφορον συνιστᾷ μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν πρωτοπλάστων διάπραξιν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος ἐξόχως δυσχερὲς πρόβλημα.

3. Ἡ ἀντίθεσις ψυχῆς καὶ σώματος. Ἐὰν βεβαίως ὁ ἄνθρωπος παρέμενεν ὡς ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ του δὲν θὰ ὑφίστατο πρόβλημα ἐναρμονίσεως τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν²⁷. Τῷ ὄντι, πρὸ τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος πλήρης ἁρμονία ἐπεκράτει εἰς τὰς ψυχοσωματικὰς λειτουργίας. Οὐδεμία νόσος ἢ ψυχικὸν πάθος διετάρασεν αὐτάς, καὶ συνεπῶς οὐδεμία παρίστατο ἀνάγκη ρυθμιστικῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὰς σχέσεις σώματος καὶ ψυχῆς. «Ὡσπερ γάρ, εἰ ἤμεν ἐν τῷ Παραδείσῳ τῆς τρυφῆς, οὐδὲν ἂν ἐπινοίᾳς καὶ μόχθου γεωργικοῦ ἐπιδηθήμεν· οὕτω καὶ εἰ ἐν ἀπαθείᾳ ἤμεν κατὰ τὸ πρὸ τοῦ παραπτώματος ἐν τῇ δημιουργίᾳ χάρισμα, οὐδενὸς ἂν τῶν ἐξ ἰατρικῆς πρὸς παραμυθίαν ἐχρῆζομεν»²⁸. Ἡ ἐμφιλοχωρήσασα ὁμῶς ἁμαρτία ἀνέτρεψε τὴν ἁρμονίαν τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν. Ὡς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος μετὰ τὴν διάπραξιν τοῦ προπατορικοῦ ἁμαρτήματος, «ἐκελεύσθημεν εἰς τὴν γῆν πάλιν ἀποστραφῆναι, ἀφ' ἧς ἐλή-

θετεῖ αὐτὸν ὑπεράνω πάντων τῶν ἀλόγων κτισμάτων, «ὕπερ οὐρανόν, ὑπερ ἥλιον, ὑπερ τὰς τῶν ἀστέρων χορείας», διότι πάντα ταῦτα εἶναι «ἄψυχα καὶ ὕλικά», δὲν ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς ὁ θεῖος σπινθὴρ τῆς διανοίας, τὸ λογικόν, οὐδὲ καὶ ἡ ἐλευθερία, τὸ αὐτεξούσιον, ἅτινα κέκτηται μόνος ὁ «κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεὶς ἄνθρωπος «οὐ προαιρετικὰς κινήσεις, παρατηροῦνται ἐν αὐτοῖς, οὐκ αὐτεξουσιότητος ἐλευθερία, ἀλλὰ δοῦλὰ ἐστὶ τῆς ἐπικειμένης ἀνάγκης, καθ' ἣν ἀπαραλλάκτως αἰεὶ περὶ τὰ αὐτὰ ἀναστρέφεται» ('Ὁμιλ. εἰς ψαλμ. 48. Μ.Γ. 29, 449 ἐ. 'Ὁμιλ. εἰς Ἦσ. 83 Μ.Γ. 30,256). Συνεπῶς τὸ «κατ' εἰκόνα» ἀναφέρεται εἰς τὸ νοερόν καὶ αὐτεξούσιον, ἅτινα ὁ ἄνθρωπος, μόνος αὐτός, ὡς προσωπικότης κέκτηται, ἀλλὰ προσέτι καὶ εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς φύσεως, κατὰ τὴν ρητὴν τοῦ Θεοῦ παραχώρησιν».

25. Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός... 644CD.

26. Μ. Βασιλείου, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ... 204BC.

27. Πρβλ. Α. Φουτρᾶκη, ἐνθ' ἀν. σελ. 71.

28. "Ὅροι κατὰ πλάτος, νε', 1044CD.

φθημεν και ὀδυνηρῶ σαρκι συνεζεύχθημεν εἰς φθορὰν καταδεδικασμένη δια τὴν ἁμαρτίαν και διὰ τοῦτο τοῖς πάθεσι τούτοις ὑποβληθείσῃ»²⁹. Οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ και προὐκάλεσε ἔντονον διαμάχην μεταξύ τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκὸς και τοῦ πνεύματος. Ἡ σχετικὴ διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου θεμελιούται ἐπὶ τῆς Παυλείου ἀνθρωπολογίας και δὴ εἰς τοὺς στίχους 16-18 τοῦ ε' κεφ. τῆς πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς ἐν συνδυασμῶ πρὸς τοὺς στίχους 14 και ἐφεξῆς τοῦ ζ' κεφ. τῆς πρὸς Ρωμαίους³⁰. Ἡ οὐσιώδης διαπίστωση συνίσταται εἰς τὸ ὅτι «ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος και ὅτι ταῦτα ἀντίκεινται ἀλλήλοις»³¹. Αἱ ἐπιθυμίαι τῆς σαρκὸς και αἱ ἡδοναὶ τοῦ βίου ἐξασθενοῦν τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως και τελικῶς ὁ μὴ νήφων πιστὸς ὑποδουλοῦται εἰς αὐτάς. Ὁ Μ. Βασίλειος, τονίζει, ὅτι ἡ τῶν ὑπὸ παθῶν κυριευθεῖσα ψυχὴ αὐδὲ πρὸς ἃ βούλεται ἐλευθεριάζειν ἐπιτρεπομένην, κατὰ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον θεώρημα: Ἐγὼ δὲ σαρκικὸς εἰμι, πεπραμένος ὑπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Οὐ γὰρ ὁ θέλω, τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὁ μισῶ τοῦτο ποιῶ· και πάλιν· νῦν δὲ οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία»³². Ἡ ὑποδούλωσις αὕτη τῆς ψυχῆς εἰς τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκὸς συνεπάγεται μεγίστους κινδύνους δι' αὐτήν, δυναμένους νὰ ἐπιφέρουν και αὐτὸν τὸν πνευματικὸν θάνατον. «Ἡδονὴ γὰρ ἐστὶ τὸ μέγα τοῦ κακοῦ δέλεαρ, δι' ἣν εὐέμπητοι μάλιστα πρὸς ἁμαρτίαν ἐσμεν οἱ ἄνθρωποι· ὑπ' ἧς πᾶσα ψυχὴ ὡς ὑπ' ἀγκίστρου πρὸς τὸν θάνατον ἔλκεται»³³. Ἀκριβῶς πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ μεγάλου τούτου κινδύνου ὁ Μ. Βασίλειος διδάσκει, ὅτι ἡ πρωταρχικὴ ὑποχρέωσις τῶν ποθούντων τὴν πνευματικὴν τελείωσιν εἶναι ἡ καταπολέμησις τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκὸς διὰ τῆς ὀρθῆς ἀξιολογήσεως και ἑναρμονίσεως τῶν ψυχικῶν και σωματικῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ποῖα ὅμως εἶναι τὰ κριτήρια, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον εἶναι δυνατὴ ἡ ἐπίτευξις τοῦ δυσχερεστάτου τούτου προβλήματος;

4. Ἡ ἐναρμόνισις τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐναρμόνισις τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν αὐτοδυνάμως ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀδύνατος. Ἡ συνεπιεία τῆς ἁμαρτίας ἐξασθενήσασα ἀνθρωπίνῃ βούλῃσις κατέστη ἀνίσχυρος πρὸς καθυπόταξιν τῆς ἐξεγερθείσης σαρκὸς. Ἡ τραγικότης τῆς καθόλου προσπαθείας τοῦ ἀνθρώπου ἐκφράζεται εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παύλου: «Ταλαίπωρος ἐγὼ ἄνθρωπος! Τίς μὲ ρύσεται ἐκ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» Καὶ ἡ ἀπάντησις θριαμβευτικὴ δίδεται ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου εὐθὺς ἀμέσως: «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν» (Ρωμ. ζ' 24-25). Συνε-

29. Αὐτόθι, 1045.

30. Πρβλ. Ὅροι κατὰ πλάτος, κ' 969D/972 B. Ὅροι κατ' ἐπιτομὴν ιστ' 1093AB, Αὐτόθι, 1133CD, Αὐτόθι, 1149A, Αὐτόθι, 1268C κλπ.

41. Αὐτόθι, οδ' 1133C.

32. Αὐτόθι, ιστ' 1093.

33. Ὅροι κατὰ πλάτος, ιζ' 964 B.

πῶς ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ τεθὲν ἐρώτημα συνίσταται, τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἐπιτύχη αὐτοδυνάμως τὴν ἐναρμόνισιν τῶν ψυχοσωματικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν, τοῦτο δὲ εἰς τὴν δυνατότητα ἐπιτεύξεως τῆς ἐναρμόνισεως διὰ τῆς οἰκειώσεως τῆς ἀπολυτρωτικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος «τὰς ἀσθενείας ἡμῶν καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε καὶ ὑπὲρ ἡμῶν ἐτραυματίσθη, ἵνα τῷ μῶλωπι αὐτοῦ ἡμεῖς ἰαθῶμεν καὶ τῆς κατάρας ἡμᾶς ἐξηγόρασε, γενόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα καὶ τὸν ἀτιμώτατον ὑπέστη θάνατον, ἵνα ἡμᾶς εἰς τὴν ἐνδοξὸν ζωὴν ἐπαναγάγῃ»³⁴. Τῷ ὄντι διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς σταυρικῆς Αὐτοῦ θυσίας ἐπετεύχθη δυνάμει ἡ ἀπολύτρωσις τοῦ ἀνθρώπου. Ὡς κατὰ θαυμάσιον τρόπον περιγράφεται εἰς τὰς Ἀσκητικὰς Διατάξεις· «Τοῦτο γὰρ τὸ κεφάλαιον τῆς τοῦ Σωτῆρος κατὰ σάρκα οἰκονομίας, ἵνα τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πρὸς ἑαυτὴν τε καὶ πρὸς ἑαυτὸν συναγάγῃ καὶ τὴν πονηρὰν κατατομὴν ἐξελῶν τὴν ἀρχαίαν ἀνακαλέσῃται ἔνωσιν· καθάπερ τις ἄριστος ἰατρός σῶμα κατὰ πολλὰ μέρη διαιρεθὲν φαρμάκοις σωτηρίοις ἀνασυνδέων»³⁵. Τὴν οὕτω δυνάμει ἐπιτευχθεῖσαν ἐναρμόνισιν τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν τοῦ ἀνθρώπου καθιστοῦν καὶ ἐνεργεῖα κατ' ἐξοχὴν οἱ μοναχοὶ διὰ τῆς οἰκειώσεως τῆς ἀπολυτρωτικῆς θυσίας τοῦ Σταυροῦ. «Ἡλικὴν ἡμῖν ἀγαθῶν ἡ τοῦ Σωτῆρος ἐνανθρώπησις πρόξενος γέγονε, σαφῶς οὗτοι (δηλ. οἱ μοναχοὶ) τῷ βίῳ τῶν ἀνθρώπων ὑπέδειξαν, τὴν διεργωγίαν τῶν ἀνθρώπων φύσιν καὶ εἰς μύρια κατατηθηθεῖσαν, τό γε ἐπ' αὐτοῖς πάλιν συνάγοντες πρὸς ἑαυτὴν τε καὶ πρὸς τὸν Θεόν»³⁶. Πρὸς κατανόησιν τῆς μεθόδου, δι' ἧς κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον ἐπιτυγχάνεται ἡ ἐν Χριστῷ ἐναρμόνισις τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν, δεόν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου καὶ τελείωσιν τοῦ σωτηριώδους ἔργου, ἡ ἀντίθεσις μεταξὺ τῶν σωματικῶν καὶ ψυχικῶν λειτουργιῶν δὲν ἐξέλιπε, ἀλλὰ ἐδόθη εἰς τὸν ἀνθρωπον ἡ δυνατότης, ὅπως δι' ὀρθῆς χρήσεως τῆς ἐλευθέρως αὐτοῦ βουλήσεως ἐπιτύχῃ τὴν ἐπανασύνδεσιν τῶν ψυχικῶν καὶ σωματικῶν τούτων λειτουργιῶν εἰς ἑνιαῖον καὶ ἁρμονικὸν ὄλον. Οὕτω τὸ ὄλον πρόβλημα συνίσταται εἰς τὴν κατεύθυνσιν, ἥτις θὰ δοθῇ εἰς τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, δεδομένου, ὅτι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος· «Ἐπειδὴ γὰρ ἐπιθυμεῖ ἡ σὰρξ κατὰ τοῦ πνεύματος, τὸ δὲ πνεῦμα κατὰ τῆς σαρκός, ταῦτα δὲ ἀλλήλοις ἀντίκειται, ὅρα μὴ ποτε προσθέμενος τῇ σαρκί, πολλὴν παράσχη τὴν δυναστείαν τῷ χείρονι. Ὡσπερ γὰρ ἐν ταῖς ροπαῖς τῶν ζυγῶν ἐὰν μίαν καταβαρύνῃς πλάστιγγα, κουφοτέραν πάντως τὴν ἀντικειμένην ποιήσεις· οὕτω καὶ ἐπὶ σώματος καὶ ψυχῆς...»³⁷. Ἡ ἐπιτευξις δὲ τῆς ἰσορροπίας μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς ἐπιτυγχάνεται διὰ τῆς ὀρθῆς ἐντάξεως

34. Αὐτόθι, β' 916 Α.

35. Ἀσκητικὰ Διατάξεις, κεφ. ιη' 1385 Α.

36. Αὐτόθι.

37. Μ. Βασιλείου, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ»... 204CD.

ἀμφοτέρων εἰς τὴν κλίμακα τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀξιών, δεδομένου, ὅτι «οὐδεὶς ἐν πληροφορίᾳ τῆς παρουσίας τοῦ κρείττονος πρὸς τὸν ἐλάττονα ἐπιστρέφεται»³⁸ "Ὅτι δὲ ὁ Μ. Βασίλειος προσφέρει εἰς τὴν ψυχὴν τὰ πρωτεῖα ἀποδεικνύεται πασιφανῶς καὶ ἀναμφισβητήτως ἐκ τῆς καθόλου διδασκαλίας του. Ὁ Μ. Βασίλειος διακηρύσσει, ὡς εἶδομεν, ὅτι «οὐδὲν ἀναγκαιότερον ψυχῆς, ὑπὲρ ἧς Χριστὸς ἀπέθανεν»³⁹ καλεῖ τοὺς ποιμένας καὶ ποιμαινομένους μετὰ φόβου καὶ τρόμου νὰ ἐπιτελοῦν τὴν ἐπιμέλειαν «ψυχῶν αἵματι Χριστοῦ ἐξηγορασμένων»⁴⁰. Ὁρθῶς καὶ ἐν πλήρει λογικῇ συνεπιείᾳ ὁ Μ. Βασίλειος ὑπογραμμίζει, ὅτι ἡ πρᾶσιμα ἐναρμονίσεως τῶν σχέσεων τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, δεόν νὰ ρυθμίζεται μὲ γνώμονα καὶ κριτήριον τὴν βελτίωσιν καὶ τὴν τελείωσιν τῆς ψυχῆς. Ἡ χρησιμοποίησις δηλονότι τοῦ σώματος δεόν νὰ συντελεῖται πάντοτε μὲ κριτήριον τὴν ἐπίτευξιν τῆς πνευματικῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου. «Καὶ τᾶλλα δὴ τὸν αὐτὸν τρόπον μὴ περισσότερον τῆς χρείας κατασκευάσθαι, μὴ δὲ περιεῖπειν τὸ σῶμα πλέον ἢ ὡς ἄμεινον τῇ ψυχῇ»⁴¹.

Βεβαίως ἡ ἐν γένει θέσις τοῦ Μ. Βασιλείου ἐναντι τοῦ σώματος χαρακτηρίζεται ὡς ὑπεράγαν αὐστηρά. Ἐν ὄψει τῆς σφοδρότητος τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς σαρκὸς καὶ τῶν μεγίστων ἐξ αὐτῆς κινδύνων κατὰ τῆς ψυχικῆς τελειώσεως τοῦ ἀνθρώπου, διδάσκει ὁ Μ. Βασίλειος τὴν εἰ δυνατόν διὰ τῆς ἐγκρατείας νέκρωσιν τῶν μελῶν τοῦ ἀνθρώπου τῶν ἐπὶ τῆς γῆς. «Ἔστιν οὖν ἡ ἐγ-

38. Ὅροι κατὰ πλάτος, ε' 924C.

39. Μ. Βασιλείου, Λόγος ἀσκητικός... 637C. Πρβλ. Ἀσκητικὰς Διατάξεις κεφ. ιθ' 1388C/1389A. «Πᾶσα δὲ σπουδὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔστω, ὅπως μὴ τῇ ὑψηλῶν τῆς ψυχῆς διὰ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ἡδονῶν ταπεινωθῆι. Πῶς γὰρ ἂν ἔτι δύναται πρὸς τὸ συγγενὲς καὶ νοητὸν φῶς ἐλευθέρῳ ἀναβλέψαι τῷ ὕμνῳ ἢ προσηλωθεῖσα κάτω ψυχὴ τῇ ἡδονῇ τῆς σαρκός; Διὸ χρὴ πρὸ γε πάντων τὴν ἐγκράτειαν ἀσκεῖν, ἀσφαλῆ φρουρὸν τῆς σωφροσύνης τυγχάνουσαν, καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν μὴ συγχωροῦσαν ὡδε κἀκεῖσε ρέμβεσθαι. Καθάπερ γὰρ τὸ περιστεγεασμένον διὰ σωλήνων ὕδωρ ὄρθιον ὑπὸ τῆς ἀναθλιβούσης βίας ἐπὶ τὰ ἄνω φέρεται, οὐκ ἔχων ὅπου διαχυθῆι· οὕτω καὶ ὁ νοῦς ὁ ἀνθρώπινος, καθάπερ σωλῆνος στεγανοῦ τῆς ἐγκρατείας αὐτῶν πανταχόθεν περισφιγούσης, ἀναληφθήσεται πως ὑπὸ τῆς τοῦ κινεῖσθαι φύσεως πρὸς τὴν τῶν ὑψηλοτέρων ἐπιθυμίαν, οὐκ ἔχων ὅπου διαρρῦῃ. Οὐδὲ γὰρ στήμαί ποτε δυνατόν ἐστι τὸν ἀεικίνητον ὑπὸ τοῦ πεποιηκότος εὐληφτότα τὴν φύσιν· καὶ εἰς τὰ μάταια κινεῖσθαι κωλυόμενον, ἀμύχανον μὴ πρὸς τὴν ἀλήθειαν πάντως εὐθυπορῆσαι. Ἐγκράτειαν δὲ ἡγοῦμεθα ὀρίεσθαι οὐ μόνον τὴν τῶν βρωμάτων ἀποχὴν (τοῦτο γὰρ πολλοὶ καὶ τῶν παρ' Ἑλλήσι φιλοσόφων κατάρθωσαν) ἀλλὰ πρὸ γε πάντων τὸν τῶν ὀφθαλμῶν ρευθασμόν. Τὶ γὰρ ὄφελος, εἰ, σιτίων ἀπεχόμενος, μοιχείας ἀκολασίαν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ἐσθλείς, ἢ τοῖς ὡσὶν ἐκὼν ἀκροᾶσαι ματαίας καὶ διαβολικὰς φωνάς; Οὐδὲν ὄφελος βρωμάτων ἀπέχεσθαι, τύφον δὲ ὑψηλοφροσύνης καὶ κενῆς δόξης καὶ παντὸς πάθους μὴ ἀπέχεσθαι».

40. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, ρθδ' 1205B.

41. Μ. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς νέους... 581B («Τὸ γὰρ τὴν πᾶσαν σπουδὴν εἰσφέρεισθαι, ὅπως ὡς κάλλιστα αὐτῷ τῷ σῶμα ἔξῃ, οὐ διαγιγνώσκοντός ἐστιν ἑαυτὸν, οὐδὲ συνιέντος τοῦ σοφοῦ παραγγέλματος, ὅτι οὐ τὸ ὀρώμενόν ἐστιν ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ τινος δεῖται περιττοτέρως σοφίας, δι' ἧς ἕκαστος ἡμῶν, ὅστις ποτὲ ἐστιν, ἑαυτὸν ἐπιγνώσεται»).

κράτεια ἀμαρτίας ἀναίρεσις, παθῶν ἀπαλλοτριώσις, σώματος νέκρωσις μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν παθημάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν...»⁴². Κατ' ἀρχὴν, λοιπόν, ὁ Μ. Βασίλειος διδάσκει, ὅτι ἡ προσπάθεια τοῦ πιστοῦ πρὸς πνευματικὴν τελείωσιν ἐπιβάλλει τὴν δι' ἀναλόγου διαίτης κυριαρχίαν αὐτοῦ ἐπὶ τῶν σωματικῶν ὀρμῶν. « Ἡ ἀγνοεῖς, ὅτι ὡσπερ ἐπὶ παρατάξεως ἡ τοῦ ἐτέρου συμμαχία ἤττον ποιεῖ τοῦ ἐτέρου, οὕτως ὁ τῆ σαρκὶ προσθέμενος τὸ πνεῦμα καταγωνίζεται καὶ ὁ πρὸς τὸ πνεῦμα μεταταξάμενος καταδουλοῦται τὴν σάρκα; Ταῦτα γὰρ ἀλλήλους ἀντίκειται. Ὡστε εἰ βούλει ἰσχυρὸν ποιῆσαι τὸν νοῦν, δάμασον τὴν σάρκα διὰ νηστείας. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ὃ φησὶν ὁ Ἀπόστολος, ὅτι ὅσον ὁ ἔξωθεν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔσωθεν ἀνακαινοῦται· καὶ τό, Ὅταν ἀσθενῶ, τότε δυνατός εἰμι»⁴³.

Ἡ τοιαύτη ὁμῶς θέσις τοῦ Μ. Βασιλείου οὐδόλως σημαίνει, ὅτι θεωρεῖ οὗτος τὸ σῶμα ὡς τι κακὸν ἢ τὴν νέκρωσιν τοῦ σώματος ὡς αὐτοσκοπὸν. Δὲν καταπολεμεῖ τὸ σῶμα, ἀλλὰ τὰς ἐπιθυμίας τῆς σαρκός. « Ἐγκράτειαν δὲ λέγομεν οὐ πάντως τὴν παντελεῖ ἀποχὴν τῶν βρωμάτων (τοῦτο γὰρ βιαία τις ἐστὶ διάλυσις τῆς ζωῆς) ἀλλὰ τὴν ἐπὶ κ α θ α ι ρ ἔ σ ε ι τ ο ὕ φ ρ ο ν ἡ μ α τ ο ς τ ῆ ς σ α ρ κ ὸ ς πρὸς τὸν τῆς εὐσεβείας σκοπὸν ἐπιτετηθευμένην ἀποχὴν τῶν ἡδέων»⁴⁴. Βασικὸς κανὼν ὡς πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ σώματος εἶναι ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἀπαραιτήτων αὐτοῦ ἀναγκῶν· «τῆς γὰρ χρήσεως τὸ μέτρον ἢ ἀπαραίτητος ἀνάγκη τῆς χρείας»⁴⁵. Ἡ δὲ χρεία προσδιορίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ιδιότητος τοῦ σώματος ὡς τοῦ ἀπαραιτήτου ὄργανου τῆς ψυχῆς

42. Ὅροι κατὰ πλάτος, ιζ' 964 AB.

43. Μ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ. Περὶ νηστείας. Λόγος Α' Μ.Ρ.Γ. 31, 180 Α. Πρβλ. Μ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ, Ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἐστὶν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός», Μ.Ρ.Γ. 31, 337 AB «Ἐξεστι γέ μὴν σοὶ καὶ ὑψηλότερον διανοηθῆναι περὶ τῶν εἰρημένων. Ἐγὼ ἀποικτενῶ τῇ ἀμαρτία καὶ ζῆν ποιήσω, τῇ δικαιοσύνῃ. Ὅσον γὰρ ὁ ἔξω ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἔσω ἀνακαινοῦται... Οὐκοῦν πατάσεται μὲν σάρξ, ἵνα λαθῇ ψυχὴ· θανατοῦται δὲ ἀμαρτία, ἵνα ζήσῃ δικαιοσύνη».

44. Ὅροι κατὰ πλάτος ιστ' 960 AB. Πρβλ. Ἀσκητικὰς Διατάξεις, κεφ. β' 1341B / 1344B «Οὐ μεμπτὸν τοίνυν τὸ σῶμα τοῖς ὀρθῶς περὶ αὐτοῦ γινώσκειν ἐθέλουσι. Πρέπει γὰρ τῇ τῆς συμβουλῆς καὶ τῆς κακοδοξίας τῶν πονηρῶς εἰληφῶτων ἀναρεῖν... Τὸ μὲν γὰρ σῶμα τὰς φυσικὰς ὀρμὰς ἔλαβεν οὐκ ἀτόπως, ἀλλὰ πρὸς τὴν πάντως καλὰς καὶ χρησίμους· λογισμοῦ δὲ τοῦτο ἄμοιρον ὑπάρχει, ἵνα τιμηθῆι τοῖς τοῦ λόγου προτερήμασι ἢ ψυχῇ. Ἐὰν μὲν γὰρ αὐτὴ τὰς τοῦ σώματος ὀρμὰς δεόντως οἰκονομῇ, αὐτὸ τε περιεσώσατο, καὶ αὐτὰ ἔξω κινδύνων· ἐὰν δὲ τοῦ ἐπιστατικοῦ ἀμελήσῃ καὶ ὑπὸν κρατηθεῖσα τῆς ραθυμίας παρεῖη τὴν τοῦ σώματος ἡνιόχησιν, αὐτὸ τε, οἷα λογισμῶν ἐρημον, τῆς εὐθείας ἐκτρέπεται καὶ τὴν ψυχὴν τοῖς ἴσοις περιέβαλε πταισμασιν, οὐκ ἐξ οἰκείας κακίας, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκείνης ὀλιγωρίαν. Εἰ μὲν γὰρ ἦν τὰ πάθη τοῦ σώματος οἷα μὴ δαμασθῆναι ψυχῇ, εἶχεν ἂν τὰς αἰτίας εὐλόγως τὸ σῶμα· εἰ δὲ πολλοὶς ὑποχείρια γέγονε τοῖς κρατῆσαι ἐσπουδακίσις, ἀνεύθυνον μὲν τὸ σῶμα τοῖς διαβάλλειν ὡς ἀρχηγὸν κακίας ἐπιχειροῦσι, μεμπτὴ δὲ τῆς ὀλιγωρίας, ἢ τὸ κύρος ἀνεμμένη τοῦ σώματος, οὕτε αὐτὴ φύσει τὸ κακὸν ἐν ἑαυτῇ ἔχουσα ἀλλὰ τῇ ἀπολείψει τοῦ καλοῦ ἐν τούτῳ καθισταμένη. Κακία γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ἢ ἀπόλειψις ἀρετῆς».

45. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, σ' 1132 C.

πρὸς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐπιγείου αὐτῆς προορισμοῦ. Ἐκ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ Μ. Βασίλειος διδάσκει, ὅτι ἡ ἐνίσχυσις τῶν σωματικῶν δυνάμεων ἢ ἡ διὰ τῆς διαίτης ἐξασθένησις τῶν σωματικῶν ὀρμῶν εἶναι ἐπιβεβλημένοι, ἐὰν καὶ καθόσον ὑποβοηθοῦν τὸ ἔργον τῆς ψυχικῆς τελειώσεως. Ὑπάρχουν δηλονότι περιπτώσεις καθ' ἃς ἐπιβάλλεται ἡ ἐνίσχυσις τῶν σωματικῶν δυνάμεων, διότι οὕτω ἐκπληροῦται καλλίτερον τὸ ἔργον τῆς ψυχικῆς τελειώσεως καὶ ἕτεροι περιπτώσεις, καθ' ἃς ἐπιβάλλεται τὸ ἀντίθετον: «Καὶ τὴν νηστείαν καὶ τὸ φαγεῖν μετὰ λόγου τοῦ οἰκείου τῆς θεοσεβείας παραλαμβάνεσθαι χρὴ· ἵνα ὅταν μὲν ἐντολὴν Θεοῦ διὰ νηστείας κατορθωθῆναι δέοι, νηστεύομεν· ὅταν δὲ πάλιν ἡ ἐντολὴ Θεοῦ βρῶσιν ἐπιζητοῖ ἐνδυναμοῦσαν τὸ σῶμα φάγωμεν, οὐχ ὡς γαστρίμαργοι, ἀλλ' ὡς ἐργάται Θεοῦ. Φυλάσσειν γὰρ χρὴ τὸ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου εἰρημένον· εἴτε ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»⁴⁶.

Μάλιστα δὲ ὁ Μ. Βασίλειος ρητῶς καταδικάζει πᾶσαν ὑπερβολὴν ἐν προκειμένῳ, ἥτις ἐν τέλει ἤθελεν ἀποβῆ εἰς βάρος αὐτῆς ταύτης τῆς ψυχικῆς τελειώσεως. Οὕτω εἰς τὸ ἐρώτημα: «Τῷ θέλοντι ἐγκρατεῦσθαι ὑπὲρ δύναμιν, ὥστε καὶ εἰς τὴν προκειμένην ἐντολὴν ἐμποδίζεσθαι, εἰ δεῖ συγχωρεῖν;» ἀποκρίνεται ὁ Μ. Βασίλειος ὡς ἀκολούθως: «Τὸ ἐρώτημα οὐ κυρίως φαίνεται μοι πεποιημένον. Ἡ γὰρ ἐγκράτεια οὐκ ἐν ἀποχῇ ἀλόγων βρωμάτων ἐστίν, ἐν ᾗ συμβαίνει ἡ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου κατηγορουμένη ἀφειδία σώματος, ἀλλ' ἐν τελείᾳ ἀναχωρήσει τῶν ἰδίων θελημάτων»⁴⁷. Συνεπῶς ἐπιβάλλεται, συμφω-

46. Αὐτόθι ρλθ' 1176Α. Ὡς λίαν ἐπιτυχῶς ὑπογραμμίζεται εἰς τὰς Ἀσκητικὰς Διατάξεις, κεφ. δ' 1357BC ἡ συνεργασία σώματος καὶ ψυχῆς ἐπιβάλλεται καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ὑποδείγματος τοῦ Κυρίου. «Καλόν οὖν, τὸν τοῦ Δεσπότου βίον καὶ τῶν τούτου μαθητῶν καὶ ἀποστόλων διὰ τε τῶν ψυχικῶν ἀρετῶν διὰ τε τῶν σωματικῶν ἀσκημάτων μιμούμενον, ἐνεργὸν παρέχειν τὸ σῶμα ταῖς ἀρίσταις ὑπηρετούμενον πράξεσι· Ψυχῆς μὲν γὰρ τὸ προελεῖσθαι τῶν καλῶν ὅσα καὶ τῇ συνεργείᾳ τοῦ σώματος τελειοῦνται· σώματος δὲ τὸ ἐνεργεῖν ἄπερ ἡ ψυχὴ προεἴλετο· Ἀτονοῦντος δὲ τούτου πρὸς τὴν ἐνέργειαν, ἡμῶν τὸ κατέρθωκα ἐν προαιρέσει κρυπτόμενον, καθάπερ τι βλάστημα τοῖς τῆς γῆς κόλποις ἐμμαραίνόμενον καὶ οὐ προβαῖνον εἰς χρῆσιν τούτων, δι' οὓς καὶ ἔφην». Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπίκλησις ὑπὸ τῶν ἀντιθέτως φρονούντων τοῦ παραδείγματος τῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐντατικῆς νηστείας ἐν τῇ ἐρήμῳ ὡς καὶ τοῦ Μωϋσῆ καὶ Ἡλία εἶναι ἐξ Ἰσοῦ ἀτυχῆς· «Ἀλλὰ, φησι καὶ ὁ Κύριος ἀσιτίαν ἐπιτεταμένην διήνεγκε καὶ Μωϋσῆς δὲ οὐδὲν ἤττον καὶ Ἡλίας ὁ προφήτης. Ἀλλὰ καὶ τούτα σκόπησον, ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν ἅπαξ τούτο μόνον ἐποίησε, καὶ ὁ Μωϋσῆς δὲ καὶ Ἡλίας ὁμοίως· τὸν δὲ λοιπὸν χρόνον ἅπαντα ἐν τάξει τῇ πρῶτη κούσῃ διακυβερωμένων τὸ σῶμα, καὶ ἐνεργὸν τοῦτο παρέχοντες, κόποις τε καὶ πόνοις προσμιλοῦντες ἀεὶ, οὕτω τὰς ἀρετὰς τῆς ψυχῆς τῇ συνεργείᾳ τοῦ σώματος ἀπελάμπρυναν, τὸν πρακτικὸν βίον σφραγίδα καὶ τελείωσιν τῆς πνευματικῆς πολιτείας πεποιημένοι».

47. Αὐτόθι, ρκη'. 1168 C.D. Πρβλ. Μ. Βασιλείου Λόγος ἀσκητικὸς M.P.G. 31,876C/877A, ἐνθα ὑπογραμμίζεται ἡ ἀνάγκη ἀποφυγῆς ἀκροτήτων κατὰ τὴν προσπάθειαν ὑπὸ τοῦ

νας τῆς διδασκαλίας τοῦ Μ. Βασιλείου, ἡ ὀρθολογικὴ ρύθμισις τῆς σωματικῆς εὐεξίας ἐπὶ τῆς βάσει τοῦ ἐπιδιωκομένου σκοποῦ· οὔτε ἀσιτίας, οὔτε διαίτης ἀκριβῆ μέτρα, οὔτε ἀποχὴν τῶν φθειρόντων παραιτεῖσθαι ἡμᾶς ὁ ὀρθὸς λόγος ὑπαγορεύει σφριζομένου πάλιν λέγω τοῦ σκοποῦ τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας»⁴⁸. Ὁ χρυσοῦς οὗτος κανὼν τοῦ Μ. Βασιλείου, τῆς ἐναρμονίσεως τῶν ψυχοσωματικῶν λειτουργιῶν διὰ τῆς ἀσκήσεως δηλονότι τοῦ σώματος ἀναλόγως τῆς κατὰ ψυχὴν ὠφελείας⁴⁹ ἀποβαίνει τελικῶς καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ σώματος. «Τὸ γὰρ ὑπερεμπιπλᾶσθαι τὴν γαστέρα καὶ καταβαρύνεσθαι ταῖς τροφαῖς... καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα δύσχρηστον πρὸς τὰς ἐνεργείας παρασκευάζει καὶ πρὸς ὑπνοὺς εὐκατάφορον καὶ ἐτοιμότερον πρὸς τὰς βλάβης... Ἀνακλόουθον γὰρ διὰ μὲν τὴν σύστασιν τοῦ σώματος τὰς τροφὰς αἰρεῖσθαι, δι' αὐτῶν δὲ πάλιν τῶν τροφῶν προσπολεμεῖν τῷ σώματι καὶ ἐμποδίζειν αὐτοῦ πρὸς τὴν τῆς ἐν-

μοναχοῦ ἐναρμονίσεως τῶν ψυχοσωματικῶν αὐτοῦ λειτουργιῶν, δεδομένου ὅτι τὰ ἐκ τῆς ὑπερβολικῆς καταπονήσεως τοῦ σώματος ἀποτελέσματα εἶναι ἐξ ἴσου ἐπιβλαβῆ διὰ τὴν ψυχὴν, διότι ἀναγκάζουσι αὐτὴν εἰς συνεχῆ ἀπασχόλησιν μὲ τὰς ἀσθενείας τῆς σαρκός, καθιστώσης ἀδύνατον τὴν ἀπρόσκοπτον ἐπίδοσιν εἰς τὰς πνευματικὰς ἀσκήσεις. Ἐγκρατείας δὲ ὁ κάλλιστος ὄρος καὶ κανὼν οὗτος ἔστω, τὸ μῆτε πρὸς τρυφήν, μῆτε πρὸς κακοπάθειαν τῆς σαρκός βλέπειν, ἀλλὰ φεῦγειν ἐν ἑκατέρῳ τὴν ἀμετρίαν, ἵνα μῆτε πολυσαρκοῦσα ταράσσεται, μῆτε νοσώδης γενομένη, ἀδυνατῆ πρὸς τὴν τῶν ἐντολῶν ἐργασίαν. Ἴση γὰρ ἐξ ἑκατέρων ἡ βλάβη τῆς ψυχῆς προσγίνεται καὶ τὸ ἀνυπότακτον εἰς τὴν σάρκα, δι' εὐεξίας ἀποσιμῶσαν εἰς ἀτόπους ὀρμὰς καὶ ὅταν πάρετός τε καὶ ἐκλελυμένη καὶ ἀκίνητος ὑπὸ ἀλγηδόνων συνέχηται. Οὐ γὰρ σχολὴν ἢ ψυχὴν, ἐν τῇ τοιαύτῃ τοῦ σώματος καταστάσει, πρὸς τὰ ἄνω βλέπειν ἐλευθερίας· ἀλλὰ κατὰ πᾶσαν ἀνάγκην πρὸς τὴν τῆς ὀδύνης ἀίσθησιν ἀσχολεῖται καὶ ἐπικλίνεται, συνταπεινόμενη τῇ κακοπαθείᾳ τοῦ σώματος. Ἔστω τοίνυν ἡ χρῆσις τῇ χρειαὶ σύμμετρος... καὶ τὰ ἄλλα πάντα ὡσαύτως ταῖς χρεαῖς, μὴ ταῖς ἐπιθυμίαις ὑπηρετεῖται τῶν ἀσκουμένων» (876C-877A). Τὸ ἀντίθετον συνιστᾷ προσβολὴν κατ' αὐτῆς τῆς φυσικῆς τάξεως «Προσῆκει τοίνυν μηδὲν καινοτομεῖν παρὰ τὴν φύσιν καὶ τοὺς ὄρους τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐμμένοντα τούτοις ἔμπρακτον ἔχειν τὸ σῶμα, μηδαμοῦ ταῖς ἀμετρίαις παραγιγόμενον. Τοῦτο γάρ, οἶμαι, ἀρίστης οἰκονομίας ἔστι, τὸ τοῖς κειμένους κατακολοθεῖν ὄροις» (1348-9). Συνεπῶς δέον «τῇ δυνάμει τοῦ σώματος μετρεῖν τὴν ἐγκράτειαν» (1345).

48. Ὅροι κατὰ πλάτος νε' 1049 Α.

49. Μ. Β α σ ι λ εῖ ο υ, Πρὸς τοὺς νέους...584B «Ἐνὶ δὲ λόγῳ, παντὸς ὑπεροπτείου τοῦ σώματος τῷ μὴ ὡς ἐν βορβόρῳ ταῖς ἡδοναῖς αὐτοῦ κατορωρῦχθαι μέλλοντι, ἢ τοσοῦτον ἀνθεκτέον αὐτοῦ, ὅσον, φησὶ Πλάτων, ὑπηρεσίαν φιλοσοφίᾳ κτωμένου, ἔοικόντα που λέγων τῷ Παύλῳ, ὃς παραινεῖ μηδεμίαν χρῆσθαι τοῦ σώματος πρόνοιαν ἔχειν εἰς ἐπιθυμιῶν ἀφορμὴν. Ἦ τι διαφέρουσιν οἱ τοῦ μὲν σώματος, ὡς ἂν κάλλιστα ἔχοι, φροντίζουσι, τὴν δὲ χρησομένην αὐτῷ ψυχὴν ὡς οὐδενὸς ἀξίαν περιορῶσι, τῶν περὶ τὰ ὄργανα σπουδαζόντων, τῆς δὲ δι' αὐτῶν ἐνεργούσης τέχνης καταμελούντων;» Πρβλ. Κω ν. Β ο υ ρ β ἔ ρ η, Αἱ ἀνθρωπισταὶ ἰδέαι Βασιλείου τοῦ Μεγάλου, ἐν περιοδικῷ «Ἀκτῖνες» 1955 σελ. 23 «ὁ τελευταῖος (δηλ. ὁ Παῦλος) ἐν ἀρμονικῇ συζεύξει μὲ τὸν Πλάτωνα εἰς τὴν ὀρθὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀξίας τοῦ σώματος ὡς ὑπέρητου τῆς φιλοσόφου ψυχῆς».

τολῆς ὑπηρεσίαν»⁵⁰. Ἐν συμπεράσματι τῆς σχετικῆς διδασκαλίας τοῦ Μ. Βασιλείου παραθέτομεν τὴν ἀκόλουθον περιεκτικὴν περικοπήν: «Οὐ δὴ οὖν τῷ σώματι δουλευτέον, ὅτι μὴ πᾶσα ἀνάγκη· ἀλλὰ τῇ ψυχῇ τὰ βέλτιστα ποριστέον, ὡσπερ ἐκ δεσμωτηρίου τῆς πρὸς τὰ τοῦ σώματος πάθη κοινωνίας αὐτῆν διὰ φιλοσοφίας λύοντας, ἅμα δὲ καὶ τὸ σῶμα τῶν παθῶν κρεῖττον ἀπεργαζόμενος»⁵¹.

Γ'. Η ΑΣΘΕΝΕΙΑ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΔΗ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ.
 Ὁ Μέγας Βασίλειος χαρακτηρίζει τὴν ἀμαρτίαν ὡς ψυχικὴν ἀσθένειαν, τὸν δὲ ἀμαρτωλὸν ἄνθρωπον ὡς ψυχικῶς ἀσθενῆ,⁵² τὴν δὲ κάθαρσιν τῆς ψυχῆς ἐκ τῆς ἀμαρτίας, θεραπείαν ἢ ἴασιν.⁵³ Δεδομένου δὲ ὅτι, ὡς εἶδομεν, ἡ κυρία ἀποστολὴ τῆς ποιμαντικῆς ἐν τῷ κοινοβίῳ συνίσταται εἰς τὴν θεραπείαν τῶν ἐκ τῆς ἀμαρτίας προελθουσῶν ψυχικῶν διαταραχῶν καὶ νοσηρῶν ἔξεων, εἶναι αὐτονόητος ἡ ὑπὸ τοῦ ποιμένου βαθεῖα καὶ ἐμπεριστατωμένη γνῶσις τῆς προελεύσεως, τῆς φύσεως καὶ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀμαρτίας.

1. Ἡ προέλευσις τῆς ἀμαρτίας. Ἡ ἀμαρτία, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, προῆλθεν ἐκ τῆς κακῆς χρήσεως ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ βουλήσεως. Ἄρχῃ καὶ ρίζα τῆς ἀμαρτίας τὸ ἐφ' ἡμῖν καὶ τὸ αὐτεξούσιον»⁵⁴. Ὁ ἄνθρωπος πλασθεὶς κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν Θεοῦ

50. Ὅροι κατὰ πλάτος, ἰθ' 968B, 969 A. Πρβλ. Μ. Βασιλείου, Πρὸς τοὺς νέους... 584D «Ὅτι τοίνυν ἡ ἄγαν αὐτῆ τοῦ σώματος ἐπιμέλεια αὐτῷ τε ἀλυσιτελής τῷ σώματι καὶ πρὸς τὴν ψυχὴν ἐμπόδιον ἐστί τό γε ὑποπεπτωκέναι τούτω καὶ θεραπεύειν μανία σαφῆς».

51. Αὐτόθι 581A Πρβλ. Μ. Βασιλείου, Περὶ νηστείας, Λόγος Β', Μ.Ρ.Γ. 31, 185 C «Οὐ γὰρ σωματικὸς τόνος, ἀλλὰ καρτερία ψυχῆς καὶ τῇ πρὸς τὰς θλίψεις ὑπομονῇ τὸ πρὸς τοὺς ἀοράτους ἐχθροὺς περιγίνεται κράτος».

52. Πρβλ. Μ. Βασιλείου, Ὅμιλ. Θ' εἰς τὴν ἐξάκμ. § 4 Μ.Ρ.Γ. 29, 196 C, Ὅροι καὶ πλάτος να' 1041 BC, Αὐτόθι μδ' 1029C, Αὐτόθι λ' 993A, Αὐτόθι κη' 988CD, Αὐτόθι μστ' 1036A, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν μθ' 1152 B, Αὐτόθι τα' 1296 AB. Αὐτόθι κ' 1096 BD, κ.έ.

53. Ὅροι κατὰ πλάτος ζ' 929 A, Αὐτόθι 1048 A, Αὐτόθι 1044 CD, Ὅροι κατ' ἐπιτομήν ρβ' 1153 B. κ.έ. Περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῆς ἀμαρτίας πρβλ. Ἰωάν. Πάπ. 8 οὐλόου, Ποιμαντικὴ, σελ. 87 ἔξ.

54. Μ. Βασιλείου, Ὅμιλία «ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός» Μ.Ρ.Γ. 31, 332CD. Εἰς τὴν θαυμασίαν ὁμιλίαν ταύτην ὁ Μ. Βασίλειος ἀνατρέπει τὰς κακοδοξίας τῶν ἀποδιδόντων εἰς τὸν Θεὸν τὴν δημιουργίαν τοῦ κακοῦ ἢ δεχομένων τὸ ἀγέννητον αὐτοῦ. Παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι διαφεύγει τὴν σύλληψιν τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦ ἡ πλήρης ἐπεξήγησις τοῦ σχεδίου τῆς Θεῆς Προνοίας, ἐν τούτοις ἐν εἶναι ἀπολύτως βέβαιον, ὅτι τὸ κακὸν δὲν προσέρχεται ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Ἄτὰρτα εἰ καὶ παρεμφερῆς, ἀλλ' ἀναγκαστικῶς εἴρηται, ἵνα μὴ, εἰς βυθὸν διαλογισμῶν ἐμπεσῶν, πρὸς τῇ στερήσει τῶν περισπουδάστων, ἔτι καὶ Θεοῦ στέρησιν ὑπομείνῃς. Πανσώμεθα οὖν ἐπανορθούμενοι τὸν σοφόν. Πανσώμεθα τὸ βέλτιον τῶν κατ' αὐτοῦ γενομένων ἐπισητοῦντες. Ἐπὶ γὰρ καὶ τῶν κατὰ μέρος ἀικονομημένων διαφεύγουσιν ἡμᾶς οἱ λόγοι, ἀλλ' ἐν γε ἐκεῖνο δόγμα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν ἐνυπαρχέτω, τὸ μηδὲν κακὸν παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ γίνεσθαι». Αὐτόθι, 345 C.

καὶ τιμηθεὶς διὰ τοῦ αὐτεξουσίου εἶχε τὴν δυνατότητα ἐπιλογῆς μεταξύ ἀγαθοῦ καὶ κακοῦ προβαίνων εἰς ἀνάλογον χρῆσιν τῆς ἐλευθέρας αὐτοῦ βουλήσεως. «Διὰ τί δὲ ὅλως δεκτικὴ τοῦ κακοῦ; Διὰ τὴν αὐτεξούσιον ὁρμὴν, μάλιστα πρέπουσαν λογικῇ φύσει. Αελυμένη γὰρ πάσης ἀνάγκης καὶ αὐθαίρετον ζωὴν λαβοῦσα παρὰ τοῦ Κτίσαντος, διὰ τὸ κατ' εἰκόνα γεγενῆσθαι τοῦ Θεοῦ, νοεῖ μὲν τὸ ἀγαθὸν καὶ οἶδεν αὐτοῦ τὴν ἀπόλαυσιν καὶ ἔχει ἐξουσίαν καὶ δύναμιν ἐπιμένουσα τῇ τοῦ καλοῦ θεωρίᾳ διαφυλάττειν αὐτῆς τὴν κατὰ φύσιν ζωὴν, ἔχει δὲ ἐξουσίαν καὶ ἀπονεῦσαι ποτε τοῦ καλοῦ»⁵⁵. Ὁ Μέγας Βασίλειος ἐξαίρων τὴν ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ παραχώρησιν τοῦ αὐτεξουσίου εἰς τὸν ἄνθρωπον⁵⁶, ὡς ἐκδήλωσιν ὑψίστης τιμῆς πρὸς αὐτόν, δεδομένου, ὅτι ἡ ἀξιολόγησις τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων προϋποθέτει τὴν ὑπαρξιν τοῦ αὐτεξουσίου, ἀποδεικνύει τοὺς γογγύζοντας κατὰ τοῦ Δημιουργοῦ ὡς μὴ φυσικῶς κατασκευάσαντα τοὺς ἀνθρώπους ἀναμαρτήτους, ὡς προτιμῶντας τῆς λογικῆς τὴν ἄλογον φύσιν· «Ἄρετὴ δὲ ἐκ προαιρέσεως καὶ οὐκ ἐξ ἀνάγκης γίνεται. Προαίρεσις δὲ τῶν ἐφ' ἡμῖν ἤρτηται. Τὸ δὲ ἐφ' ἡμῖν ἐστὶ τὸ αὐτεξούσιον. Ὁ τοίνυν μεμφόμενος τὸν ποιητὴν ὡς μὴ φυσικῶς κατασκευάσαντα ἡμᾶς ἀναμαρτήτους οὐδὲν ἕτερον ἢ τὴν ἄλογον φύσιν τῆς λογικῆς προτιμᾷ καὶ τὴν ἀκίνητον καὶ ἀνόρμητον τῆς προαιρέσεως καὶ ἐμπράκτου»⁵⁷.

2. Ἡ φύσις τῆς ἀμαρτίας. Εἰς τί ὅμως συνίσταται ἡ ἀμαρτία καὶ ποῖον εἶναι, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν αὐτῆς γνώρισμα; Ὁ Μ. Βασίλειος ποιεῖται διάκρισιν μεταξύ ἡθικοῦ καὶ φυσικοῦ κακοῦ, διδάσκων ὅτι τὸ «ὄντως κακὸν» εἶναι ἡ ἀμαρτία, ἐνῶ τὸ φυσικὸν κακὸν εἶναι «τὸ δοκοῦν μὲν κακὸν διὰ τὸ τῆς αἰσθήσεως ἀλγεινὸν ἀγαθοῦ δὲ δύναμιν ἔχον»⁵⁸. Τῷ ὄντι τὸ φυσικὸν κακὸν ἀποσκοπεῖ κυρίως τὴν συγκράτησιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς πρὸς τὴν ἀμαρτίαν φορᾶς καὶ ἐν τελικῇ ἀναλύσει συντελεῖ καὶ αὐτὸ εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας «... αἱ κακώσεις αἱ πρὸς ἐποχὴν τῆς ἀμαρτίας ἐπαγόμεναι, ὧν οἱ καρποὶ σωτηρία ψυχῶν αἰώνιος»⁵⁹. Ἐν προκειμένῳ δὲ ὑπογραμμίζεται ἡ θαυμαστὴ ἐπέμβασις τῆς θείας Προνοίας, ἥτις «τὰς ὁρμὰς τῆς κακίας ταῖς ἀπειλαῖς ἐνέκοψε»⁶⁰ καὶ διὰ τοῦ φυσικοῦ κακοῦ ἀναιρεῖ τὰ «ὄντως κακὸν», ἥτις τὸ ἡθικὸν κακὸν. «Ἄναιρεῖ τοίνυν τὸ κακὸν ὁ Θεός· οὐχὶ δὲ τὸ κακὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ· ἐπεὶ καὶ ὁ ἰατρὸς ἐξαιρεῖ τὴν νόσον, ἀλλ' οὐχὶ νόσον ἐμβάλλει τῷ σώματι»⁶¹. Οὕτω

55. Αὐτόθι, 344 Β.

56. Πρβλ. P. Humbert claud, *La doctrine ascétique de Saint Basile de Cesarée*, Paris 1932 σελ. 211 ἔξ.

57. Μ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ, Ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός» Μ.Ρ.Γ. 31, 345 ΒC.

58. Αὐτόθι, 341 Β.

59. Αὐτόθι.

60. Ὅροι κατὰ πλάτος, β' 913 C.

61. Μ. Β α σ ι λ ε ἰ ο υ, Ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός» Μ.Ρ.Γ. 31, 337C.

δὲ καὶ ἐκ τῆς ἐπόψεως ταύτης ἀποκαλύπτεται ὁ Θεὸς ὡς σοφὸς ἰατρός καὶ εὐεργέτης τῶν ἀνθρώπων. «Ὡς οὖν εὐεργέτης ὁ ἰατρός κἂν πόνοις, κἂν ἀλγηδόνας ἐμποιῇ τῷ σώματι (τῇ νόσῳ γὰρ μάχεται, οὐχὶ τῷ κάμνοντι)· οὕτως ἀγαθὸς ὁ Θεὸς ὁ τὴν σωτηρίαν τῷ παντὶ διὰ τῶν μερικῶν κολάσεων διοικούμενος»⁶². Ἄλλ' ἐνῶ τὸ φυσικὸν κακὸν τῇ ἐπεμβάσει τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ ἀποβαίνει τελικῶς εἰς ὠφέλειαν τοῦ πιστοῦ, «τὸ κυρίως κακὸν ἢ ἁμαρτία» ἀνταποκρίνεται κατ' ἐξοχὴν καὶ συνιστᾷ τὴν οὐσίαν τοῦ κακοῦ καὶ εἶναι «μάλιστα τῆς τοῦ κακοῦ προσηγορίας ἄξιον»⁶³, ἀφοῦ «ἐκ τῆς ἡμετέρας προαιρέσεως ἤρτηται, ἐφ' ἧμῖν ὄντος ἢ ἀπέχεσθαι τῆς πονηρίας ἢ μοχθηροῖς εἶναι»⁶⁴. Ὁ Μ. Βασίλειος προσδιορίζει τὴν ἁμαρτίαν ἀρνητικῶς καὶ θετικῶς. Καὶ ἀρνητικῶς μὲν ἡ ἁμαρτία δὲν ἔχει ἰδίαν ὑπόστασιν, ἀλλὰ εἶναι ἀπλῶς στέρησις τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ συνεπῶς πᾶσα προσπάθεια, δι' ἧς προσδίδεται εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἰδία ὑπόστασις καὶ μάλιστα διὰ τῆς ἀντιπαρατάξεως ταύτης ὡς ἀνάρχου καὶ γεννήσεως ἀνωτέρας πρὸς τὸ ἀγαθόν, εἶναι ἀπολύτως ἀύστατος καὶ καταδικαστέα. «Ὅπως δὲ μήτε Θεὸν αἴτιον ἡγοῦ τῆς ὑπάρξεως τοῦ κακοῦ, μήτε ἰδίαν ὑπόστασιν τοῦ κακοῦ εἶναι φαντάζου. Οὐ γὰρ ἐστὶν ὑφετῶς, ὥσπερ τι ζῶον ἢ πονηρία· οὔτε οὐσίαν αὐτῆς ἐνυπόστατον παραστήσαι ἔχομεν. Στέρησις γὰρ ἀγαθοῦ ἐστὶ τὸ κακόν... Οὕτω καὶ τὸ κακὸν οὐκ ἐν ἰδίᾳ ὑπάρξει ἐστίν, ἀλλὰ τοῖς τῆς ψυχῆς πηρώμασιν ἐπιγίνεται. Οὔτε γὰρ ἀγέννητον ἐστὶ ὡς ὁ τῶν ἀσεβῶν λόγος, ὁμοτίμον ποιούντων τῇ ἀγαθῇ φύσει τὴν πονηράν, εἴπερ ἀμφοτέρα ἀναρχα καὶ γενέσεως ἐστὶν ἀνώτερα· οὔτε μὲν γεννητόν. Εἰ γὰρ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ πῶς τὸ κακὸν ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ; Οὐδὲ γὰρ τὸ αἰσχρὸν ἀπὸ τοῦ καλοῦ, οὔτε ἡ κακία ἀπὸ τῆς ἀρετῆς. Ἀνάγνωθι τὴν κοσμοποιίαν καὶ εὐρήσεις ὅτι ἐκεῖ πάντα καλά. Οὐ τοίνυν τὸ κακὸν τοῖς καλοῖς συνεκτίσθη. Ἄλλ' οὐδὲ ἡ νοητὴ κτίσις, γενομένη παρὰ τοῦ Δημιουργοῦ, ἀναμειγμένη τῇ πονηρίᾳ εἰς τὸ εἶναι παρήχθη. Εἰ γὰρ τὰ σωματικὰ οὐκ ἔσχεν ἐν ἑαυτοῖς τὸ κακὸν σιγκκιζόμενον, πῶς ἂν τὰ νοητά, τοσοῦτον καθαρότητι καὶ ἀγιασμῷ διαφέροντα, κοινήν ἂν ἔσχε πρὸς τὸ κακὸν τὴν ὑπόστασιν;»⁶⁵.

Ἐκτὸς ὁμῶς τοῦ ἀρνητικοῦ, ὡς ἀνωτέρω, προσδιορισμοῦ τῆς ἁμαρτίας ὁ Μ. Βασίλειος, ὡς ἐλέχθη, διορθοῦν καὶ τὴν ἐνέχουσαν μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον θετικὴν ἀποψιν τῆς ἁμαρτίας, ὡς ἐπαναστάσεως δηλονότι τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ Θεοῦ, διὰ τῆς ἐκουσίας καὶ ἐνσυνειδήτου παραβάσεως τῆς θείας ἐντολῆς.⁶⁶ Ὡς χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ Μ. Βασίλειος «διὰ τῆς παραβάσεως τοῦ νόμου τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις»⁶⁷, διότι «ἢ καταπεφρόνηκε καὶ διὰ

62. Αὐτόθι, 333 B.

63. Αὐτόθι, 337 D.

64. Αὐτόθι, 340 A.

65. Αὐτόθι, 341B/344 A.

66. Αὐτόθι.

67. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, δ' 1084 C. Πρβλ. Αὐτόθι ρηδ' 1212C.

τοῦτο ἀμαρτάνει ἢ αὐτὸ τὸ εἶναι τὸν Θεὸν ἀρνεῖται»⁶⁸. Δεδομένου μάλιστα, ὅτι «ἡ ἐργασία τῆς ἀμαρτίας ἀπολλοτριεῖ τοῦ Κυρίου καὶ προσοικοιεῖ τῷ διαβόλῳ»⁶⁹. «Ἄμην, ἀμὴν λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας. Ὑμεῖς ἐκ τοῦ Πατρὸς τοῦ διαβόλου ἐστὲ καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν». (Ἰωάνν. γ' 44). Ἡ ἀποψὶς αὕτη, καθ' ἣν ἡ ἀμαρτία κατὰ τὴν βαθυτέραν αὐτῆς οὐσίαν συνίσταται, τοῦτο μὲν εἰς τὴν παρακοὴν τοῦ Θεοῦ θελήματος, τοῦτο δὲ εἰς τὴν προσχώρησιν εἰς τὴν παράταξιν τοῦ Διαβόλου ἐπεξηγεῖ τὸν ὑπὸ τοῦ Μ. Βασιλείου προσδιορισμὸν αὐτῆς ὡς τοῦ «ὄντως κακοῦ» καὶ τὴν ἀνακλήρουσιν τῆς εἰς τὸν κατ' οὐσίαν μοναδικὸν ἐχθρὸν τοῦ ἀνθρώπου⁷⁰.

Ἐκ τούτου ἐξηγεῖται καὶ ἡ χαρακτηρίζουσα τὴν νομοθεσίαν τοῦ Μ. Βασιλείου αὐστηρότης, ἥτις οὐδεμίαν διάκρισιν ἐξ ἐπόψεως οὐσίας μεταξὺ μικρῶν καὶ μεγάλων ἀμαρτημάτων ἐπιτρέπει, διότι πᾶσα ἀμαρτία ἀνεξαρτήτως τῆς βαρύτητός της συνεπάγεται τὴν μοναδικὴν ποινὴν τοῦ αἰώνιου θανάτου, ἀποτρεπομένου μόνον διὰ τῆς εἰλικρινοῦς μετανοίας. Οὕτω εἰς τὸ ἐρώτημα «πῶς δεῖ προσφέρεισθαι τοῖς τὰ μείζονα τῶν ἀμαρτημάτων παραιτούμενοις, τὰ δὲ μικρὰ ἀδιαφόρως ποιουσιν;» Ἀποκρίνεται ὁ Μ. Βασίλειος «Πρῶτον μὲν εἰδέναι χρῆ, ὅτι ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ταύτην τὴν διαφορὰν οὐκ ἐστὶ μαθεῖν. Μία γὰρ ἀπόφασις κατὰ πάντων ἀμαρτημάτων κεῖται, τοῦ Κυρίου εἰπόντος, ὅτι ὁ ποιῶν τὴν ἀμαρτίαν δούλος ἐστὶ τῆς ἀμαρτίας (Ἰωάνν. γ' 34) καὶ πάλιν, ὅτι ὁ λόγος ὃν ἐλάλησα, ἐκεῖνος κρινεῖ αὐτὸν ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ» (Ἰωάνν. ιβ', 48)· καὶ τοῦ Ἰωάννου βοῶντος. Ὁ ἀπειθῶν τῷ Ἰῶ οὐκ ὄψεται τὴν ζωὴν, ἀλλ' ἡ ὀργὴ τοῦ Θεοῦ μενεῖ ἐπ' αὐτοῦ (Ἰωάνν. γ', 36)· τῆς ἀπειθείας οὐκ ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν ἀμαρτημάτων, ἀλλ' ἐν τῇ παρακοῇ τὴν ἀπειλήν ἐχούσης⁷¹. Μετ' ἰδιαιτέρας δὲ δριμύτητος καταφέρεται ὁ Μ. Βασίλειος ἐναντίον τῶν ἀκολουθούντων τὴν διεισπραμμένην παράδοσιν τῶν ἀνθρώπων, ἥτις ἐγένετο πρόξενος μεγάλων κακῶν διὰ τῆς κατατάξεως τῶν ἀμαρτημάτων εἰς κατηγορίας, χαρακτηριζομένης τῆς διαπράξεως τῶν μὲν ὡς ἄνευ ἰδιαιτέρας σημασίας καὶ ἄλλων ὡς ἐχουσῶν ἐπιζημίους συνεπειάς⁷². «Ἄλλως τε ποῖον ἀμάρτημα μικρὸν τολμήσει τις εἰ-

68. Αὐτόθι, πδ' 1140 BC.

69. Ἀρχὴ τῶν ἠθικῶν, ἕρος κβ' 741B.

70. Πρβλ. D o m A m a n d, ἐνθ' ἀν. σελ. 145 «En fait, il n' y a qu' un seul obstacle: c' est le peché. Tous les autres, la chair, le moi et ses défauts, le monde et ses affections, les tentations du diable tous dérivent du peché, ou sont suscitéspar lui».

71. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, σηγ' 1288C/1289 A.

72. Μ. Β α σ ι λ εῖ ο υ, Περὶ κρίματος Θεοῦ M.P.G. 31, 669 A. «Εἶτα φησι· Καὶ αἰχμαλωτίζοντες πᾶν νόημα εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ. Πᾶν νόημα, οὐχὶ τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. Καὶ ἐν ἐτοίμῳ ἔχοντες ἐκδικῆσαι· καὶ ἐνταῦθα πάλιν, οὐχὶ τήνδε, ἢ τινά, ἀλλὰ πᾶσαν παρα-

πεῖν, τοῦ Ἀποστόλου ἀποφνημαμένου, ὅτι διὰ τῆς παραβάσεως τὸν Θεὸν ἀτιμάζεις; Εἰ δὲ τὸ κέντρον τοῦ θανάτου ἡ ἁμαρτία, οὐχ ἦδε ἢ ἦδε, ἀλλὰ τῷ ἀδιορίστῳ δηλονότι πᾶσα ἁμαρτία»⁷³.

Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Μ. Βασιλείου περὶ ἁμαρτίας ἐκρίθη ὡς ὑπεράγαν αὐστηρὰ ὑπὸ τινων ἐρευνητῶν τῶν ἔργων τοῦ Μ. Βασιλείου ἐν τῇ Δύσει, ἐκ τούτου δὲ ὑπεστήριξαν τινες⁷⁴ τὴν μὴ γνησιότητα τῶν σχετικῶν χωρίων. Ἄλλ' οἱ ὑποστηρίζαντες ταῦτα παραθεωροῦν, ὅτι ὁ Μ. Βασίλειος διδάσκει ἐνιαίαν ἠθικὴν καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς τοὺς ἐπιδιώκοντας τὴν ἐν Χριστῷ πνευματικὴν αὐτῶν τελείωσιν χαράττει ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἁγίας Γραφῆς τοὺς ἰδεώδεις κανόνες τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως. Καὶ ταῦτα μὲν ἐξ ἐπόψεως δεοντολογίας. Ἐξ ἐπόψεως δὲ ψυχοθεραπευτικῆς ὁ Μ. Βασίλειος οὐδόλως παραθεωρεῖ τὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἁμαρτημάτων. Τούναντίον μάλιστα ἀποδεικνύεται, ὡς θὰ ἴδωμεν εἰς τὸ τρίτον κεφάλαιον, βαθύτατος γνώστης τῆς ἀνθρωπίνης ψυχοσυνθέσεως καὶ σοφὸς ἰατρὸς τῶν ψυχῶν.

3. Τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας ἰδίᾳ ἐπὶ τῆς ψυχῆς. Ἡ ὑπὸ τῶν πρωτοπλάστων παράβασις τῆς ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς, συνιστῶσα ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτῆς, ὡς εἶδομεν, προσβολὴν κατ' αὐτῆς τῆς θείας αὐθεντίας καὶ κατ' αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ θεείσης ἱεραρχίας τῶν ἀξιών, διετάραξε τὴν ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμονίαν καὶ τάξιν. Τῆς παρακοῆς τῶν πρωτοπλάστων ἀποτέλεσμα ὑπῆρξεν ἡ γενικὴ ἐξέγερσις τῶν κατωτέρων δυνάμεων κατὰ τῶν ἀνωτέρων, τῆς ἀλόγου φύσεως κατὰ τῆς λογικῆς, τοῦ σώματος κατὰ τῆς ψυχῆς, τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τοῦ συνανθρώπου. Ἡ ἀνθρωπίνη προσωπικότης διεσπᾶσθη⁷⁵. Τῷ ὄντι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἁμαρτίας ὑπῆρξαν ἐξόχως καταστρεπτικὰ

κοήν. Ἔρα γε ἠπάτησεν ἡμᾶς ἡ κακίστη συνήθεια, ἄρα κακῶν αἰτία ἡμῶν μεγάλην γέγονεν ἡ διεστραμμένη τῶν ἀνθρώπων παράδοσις, τὰ μὲν παραιτουμένη δῆθεν τῶν ἁμαρτημάτων, τὰ δὲ ἀδιαφῶρος αἰρουμένη· καὶ κατὰ μὲν τινων σφοδρῶς ἀγανακτεῖν προσποιουμένη, οἷον φόνου, καὶ μοιχείας, καὶ τῶν τοιούτων· τὰ δὲ οὐδὲ ψυχῆς γοῦν ἐπιτιμήσεως ἄξια κρίνουσα, οἷον ὀργῆς, ἢ λωδορίας, ἢ μάθη, ἢ πλεουσίαν, καὶ ἅσα τοιαῦτα καθ' ἣν ἀπᾶντων καὶ ἀλλαχοῦ ἔδωκε τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν ὁ ἐν Χριστῷ λαλῶν Παῦλος, εἰπὼν ὅτι· οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες ἄξιοι θανάτου εἰσίν».

73. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, δ' 1084 CD. Πρβλ. Περὶ Κρίματος Θεοῦ, ἐνθ' ἀν. 661 AB «Ἐύρισκω τοίνυν ἀναλαβὼν τὰς θείας Γραφάς, ἐν τῇ Παλαιᾷ καὶ Καινῇ Διαθήκῃ, οὔτε ἐν τῷ πλήθει τῶν ἁμαρτανομένων, οὔτε ἐν τῷ μεγέθει τῶν ἁμαρτημάτων, ἐν μόνῃ δὲ τῇ παραβάσει οὐτινοσοῦν προστάγματος, σαφῶς κρινομένην τὴν πρὸς Θεὸν ἀπειθείαν καὶ κοινὸν κατὰ πάντας παρακοῆς τοῦ Θεοῦ τὸ κρίμα».

74. Ὡς π.χ. οἱ Bellarmin καὶ Posserim.

75. Κω ν. Μουρατίδου, Ἡ μοναχικὴ ὑπακοὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ, Ἐν

διὰ τὸν ἄνθρωπον καθόλου καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν. Ἡ ἁμαρτία, τὸ «ὄντως κακόν», ἀπεδείχθη ὁ πλέον ἐπικίνδυνος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου, διότι: α) Ἐπομακρύνει τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Πρὸ τῆς πτώσεως («ἡ προσεδρεία τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διὰ τῆς ἀγάπης συνάφεια») ⁷⁶ ἀπετέλει τὸ μέγα πρόνομιον τοῦ ἀνθρώπου. «Ἀμα τῇ διαπράξει τῆς ἁμαρτίας, «ἔξω μὲν εὐθὺς ἦν τοῦ Παραδείσου, ἔξω δὲ τῆς μακαρίας ἐκείνης διαγωγῆς» ⁷⁷. Ἡ ἄλλοτρίωσις αὕτη τοῦ Θεοῦ συνιστᾷ, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, τὴν ὀδυνηροτέραν συνέπειαν τῆς ἁμαρτίας. «Θεοῦ γὰρ ἄλλοτρίωσις καὶ ἀποστροφή καὶ τῶν ἐν γεένῃ προσδοκωμένων κολάσεων ἀφορητότερόν ἐστι, καὶ βαρύτερον τῷ παθόντι, ὡς ὀφθαλμῷ φωτὸς στέρησις... καὶ τῷ ζῶντι τοῦ ζῆν» ⁷⁸. Διότι ἡ ἀπομάκρυνσις ἀπὸ τοῦ Θεοῦ σημαίνει ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν πηγὴν τῆς ἀληθοῦς ζωῆς καὶ μακαριότητος.

β) Ἐποδουλοῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς ἁμαρτίας. «Ἵμεῖς ἐκ τοῦ Πατρὸς τοῦ Διαβόλου ἐστε καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ Πατρὸς ὑμῶν θέλετε ποιεῖν. Ὡστε καὶ ἀπειθείας υἱὸς ὁ τὰ τῆς ἀπειθείας ἐργαζόμενος γίνεται. Τάχα δέ, ὡσπερ οὐχ ἁμαρτωλὸς μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοαμαρτία ὁ διάβολος ὀνομάζεται, διὰ τὸ ἀρχηγός, ὡς οἴμαι, γεγονέναι τῆς ἁμαρτίας· οὕτω καὶ αὐτοαπειθεία λέγοιτ' ἂν ὁ διάβολος διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν» ⁷⁹.

γ) Ὁδηγεῖ εἰς τὸν πνευματικὸν καὶ σωματικὸν θάνατον. «Ὅσον ἀπομακρύνεται ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοσοῦτον καὶ προσεγγίζει πρὸς τὸν θάνατον. «Τὰ γὰρ ὀψώνια τῆς ἁμαρτίας θάνατος» ⁸⁰. «Ὅσον γὰρ ἀφίσταται τῆς ζωῆς, τοσοῦτον προσήγγιζε τῷ θανάτῳ. Ζωὴ γὰρ ὁ Θεός, στέρησις δὲ τῆς ζωῆς θάνατος» ⁸¹. Ἐπὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἁμαρτίας ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ «τοῖς ποικίλοις καὶ πολυτρόποις ἀρρωστικῶν ἐκακώθη» ⁸². Ἡ ἀρμονία τῶν ψυχικῶν λειτουργιῶν διατεράχθη. Σοβαρώταται ἀλλοιώσεις ἐπῆλθον εἰς τὴν κατὰ φύσιν ζωὴν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς. Μακρὰν τοῦ Θεοῦ ἐμφανίζεται αὕτη πλήρης κατωτέρων παθῶν καὶ διαστροφῶν καταρρυπαινόντων τὴν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ. «Ὁ ἄνθρωπος κατ' εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐγένετο καὶ ὁμοίωσιν· ἡ δὲ ἁμαρτία τὸ κάλλος τῆς εἰκόνης ἤχρειωσεν εἰς τὰς ἐμπαθεῖς ἐπιθυμίας τὴν ψυχὴν κατέλκουσα» ⁸³. Ἐπὶ τὸ κράτος τῶν νοσηρῶν ἐπιθυμιῶν

76. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἐστὶν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός». Μ.Ρ.Γ. 31, 344B.

77. Αὐτόθι, 345 Α.

78. Ὅροι κατὰ πλάτος, Β' 912 Β.

79. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν, σζη' 1268 ΑΒ.

80. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία «ὅτι οὐκ ἐστὶν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός». Μ.Ρ.Γ. 31, 345 Α. Ἀρχὴ τῶν ἡθικῶν, ἄρτος ι' 717D /720 Α. Ὅροι κατὰ πλάτος, ιζ' 964B, Αὐτόθι μστ' 1036 Β, Αὐτόθι ν' 1040 C. Ὅροι κατ' ἐπιτομήν δ' 1084 C κ. ε.

81. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία ἐνθ' ἄν. 345 Α.

82. Αὐτόθι, 344 Β.

83. Μ. Βασιλείου(;) Λόγος ἀσκητικός Μ.Ρ.Γ. 31, 869 D Πρβλ. Μ. Βασιλείου, Ὁμιλία ἐνθ' ἄν. 333 Α «Τὸ μὲν οὖν φύσει κακὸν ἐξ ἡμῶν ἤρτηται, ἀδικία, ἀσελ-

ὁ ἄνθρωπος ἀδυνατεῖ νὰ ἀνυψώσῃ τὸν νοῦν πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Θεοῦ. «Ὁ μὲν γὰρ σάρκινος ἄνθρωπος ἀδύνατον ἔχει πρὸς θεωρίαν τὸν νοῦν, μᾶλλον δὲ ὅλον, ὡσπερ ἐν βορβόρῳ τῷ φρονήματι τῆς σαρκὸς κατορωρυγμένον φέρων, ἀδυνατεῖ πρὸς τὸ πνευματικὸν φῶς ἀναβλέψαι»⁸⁴. Ἀντιθέτως μάλιστα! Ἡ ἁμαρτία ὡς ἀκατανίκητος ὑπὸ μόνου τοῦ ἀνθρώπου δύναμις, ὀδηγεῖ τὴν ψυχὴν εἰς τὸν πνευματικὸν θάνατον. «Βαρεῖα γὰρ ἡ ἁμαρτία καθέλκουσα τὴν ψυχὴν εἰς πυθμένα ἄδου»⁸⁵. Τῷ ὄντι ἡ ἁμαρτία εὐρίσκουσα πρόσφορον ἔδαφος καθίσταται ἐξόχως ἐπικίνδυνος. «Κακία γὰρ σιωπηθεῖσα νόσος ὑπουλος ἐστὶν ἐν τῇ ψυχῇ»⁸⁶. Ἡ δὲ ἐπιμονὴ εἰς τὴν ἁμαρτίαν ἐπιφέρει τὸν πνευματικὸν θάνατον, τὸν ὀριστικὸν δηλονότι χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. «ψυχὴ γαρ, φησιν ἡ ἁμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται»⁸⁷. Ὁ Μ. Βασίλειος ὑπογραμμίζει μετ' ἐξαιρετικῆς δυνάμεως τὴν ιδιότητα τῆς ἁμαρτίας ὡς ψυχικῆς ἀσθενείας, ὡς ἐπιφερούσης δηλονότι πλήρη διαταραχὴν εἰς τὰς ψυχικὰς λειτουργίας καὶ πληρούσης νοσηρότητος τὴν ψυχὴν. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἐφιστᾷ ὅπως ἰδιαίτερος τὴν προσοχὴν τῶν τε ποιμένων καὶ τῶν ποιμαινομένων, δεδομένου, ὅτι, ὡς εἶδομεν, ἡ ἴασις τῶν ἐκ τῆς ἁμαρτίας προερχομένων ψυχικῶν ἀσθενειῶν ἀποτελεῖ τὴν πρωταρχικὴν φροντίδα τῆς ποιμαντικῆς τοῦ Κοινοβίου. Ἡ ἁμαρτία εἶναι τὸ «ὄντως κακόν». «Κακὸν δὲ πᾶν ἄρρωστία ψυχῆς»⁸⁸.

Ἡ εἴσοδος καὶ ἡ συνύφανσις τῆς ἁμαρτίας μετὰ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς συνιστᾷ κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον τὸ κέντρον τῆς ἀνθρωπίνης τραγωδίας. Δικαίως λοιπὸν καλεῖ οὗτος τὴν ἁμαρτωλὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ κατὰ Θεὸν πένθος ἐνώπιον τῶν τραγικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἁμαρτίας. «Ὑπὲρ ἁμαρτίας κλαῖε. Αὕτη ἄρρωστία ψυχῆς· αὕτη θάνατος ἐστὶ τῆς ἀθανάτου· αὕτη πένθος ἀξία καὶ ὀδυρμῶν ἀσιγήτων»⁸⁹.

Ἄλλ' ὁ Πανάγαθος Δημιουργὸς παρὰ τὸ τραγικὸν καὶ θανάσιμον σφάλμα τῶν πρωτοπλάστων δὲν ἀπήγγειλε κατ' αὐτῶν τὴν προβλεπομένην διὰ τὴν παράβασιν τῶν ἐσχάτην τῶν ποιῶν, τὸν τελικὸν δηλονότι καὶ ὀριστικὸν καὶ αἰώνιον χωρισμὸν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ. Εἰς τὴν ἐπιεικεστέραν κρίσιν τοῦ Θεοῦ συνετέλεσε βεβαίως καὶ ἡ παρεμβολὴ τοῦ Σατανᾶ καὶ ἡ παρώθησις ὑπ' αὐτοῦ τῶν πρωτοπλάστων πρὸς τὴν διαπραξίν τῆς ἁμαρτίας. Τῷ ὄντι ὁ Σατανᾶς «ὄλοις καὶ μηχαναῖς ἐξαπατήσας τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ, ἣν ἔσχε γαίᾳ, ἀφροσύνη, δειλία, φθόνος, φόβος, φαρμακεία, ραδιουργία καὶ ὅσα τούτοις συγγενῆ παθήματα τὴν κατ' εἰκόνα τοῦ Κτίσαντος γεγεννημένην ψυχὴν κἀταρρυπαίνοντα ἐπισκοτεῖν αὐτῷ τῷ κάλλει πέφυκε».

84. Μ. Βασίλειου, Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, κεφ. κβ' 32, 168 AB.

85. "Οροι κατ' ἐπιτομήν, ρη' 1201 AB.

86. "Οροι κατὰ πλάτος, μστ' 1036 A Πρβλ. αὐτόθι 1044 B/1049B.

87. "Οροι κατ' ἐπιτομήν, ρηδ' 1212C

88. Μ. Βασίλειου, Ὁμιλ. θ' εἰς τὴν ἐξαήμε. § 4. Μ.Ρ.Γ. 29, 195BC.

89. Μ. Βασίλειου, Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν Μ.Ρ.Γ. 31, 260 A.

πρὸς τὸ ὁμοιωθῆναι τῷ Θεῷ, ταύτη πρὸς τὴν ἀπάτην ἀποχρησάμενος, ἔδειξε τὸ ξύλον καὶ ἐπηγγείλατο διὰ τῆς βρώσεως αὐτοῦ ὅμοιον τῷ Θεῷ καταστήσειν»⁹⁰. Παρὰ τὰς προσπαθείας ὅμως τοῦ μισανθρώπου, ὁ Θεὸς δὲν ἐγκατέλειψε τὸ πλάσμα τῶν χειρῶν Του, δὲν τὸν ἀφῆκε παύχινον εἰς χεῖρας τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ· «διὰ τοῦτο γάρ ἐστι καὶ μισάνθρωπος, διότι καὶ θεομάχος· καὶ μισεῖ μὲν ἡμᾶς ὡς κτήματα τοῦ Δεσπότη, μισεῖ δὲ ὡς ὁμοιώματα τοῦ Θεοῦ»⁹¹. Παρὰ τὴν ἀχρείωσιν ὑπὸ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐν αὐτῷ εἰκόνος τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς βαρυτάτας νόσους, εἰς ἃς περιέπεσε ἡ ἀνθρωπίνη ψυχὴ, ἐχάραξεν ὁ Θεὸς τὴν μακρὰν μὲν καὶ δύσβατον, ἀλλὰ καὶ θαυμαστὴν καὶ πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν ὁδὸν τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως ἐκ τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ Διαβόλου, συμπαραστάμενος τῷ πιστῷ εἰς τὸν κατ' αὐτῶν ἀγῶνα ὡς ἀκαταμάχητος καὶ παντοδύναμος Προστάτης καὶ Κηδεμὼν, μετατρέπων τὰς μεθοδείας τοῦ Πονηροῦ, ὡς Πάνσοφος ἰατρὸς τῶν ψυχῶν καὶ χρησιμοποιοῦν καὶ αὐτὰς ἀρνητικῶς πρὸς ἴασιν καὶ κάθαρσιν τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς καὶ ἐν Χριστῷ τελειῶσιν. «Ἀγωνιστῆς τοίνυν ἔστηκεν ἡμῖν ὁ διάβολος διὰ τὸ ἐξ ἐπηρείας πάλαι γενόμενον ἡμῖν πτώμα, τοῦ Κυρίου οἰκονομήσαντος ἡμῶν τὴν πρὸς αὐτὸν πάλην, ὥστε διὰ τῆς ὑπακοῆς ἀναπλάσαι ἡμᾶς καὶ καταστεφανωθῆναι τοῦ ἀντιδίκου. Εἴθε μὲν γὰρ μὴ ἐγεγόνει διάβολος, ἀλλ' ἔμεινε ἐν τῇ τάξει, ἐν ἣ ἐξ ἀρχῆς ἐτάχθη παρὰ τοῦ ταξιάρχου! ἐπειδὴ δὲ γέγονεν ἀποστάτης, ἐχθρὸς μὲν Θεοῦ, ἐχθρὸς δὲ ἀνθρώπων τῶν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγενημένων... συνεχρήσατο οὖν αὐτοῦ τὴν πονηρίαν εἰς γυμνάσιον τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ὁ σοφῶς καὶ προνοητικῶς οἰκονομῶν τὰ ἀνθρώπινα, ὥσπερ ἰατρὸς τῷ τῆς ἐχίδνης ἰῶ εἰς σωτηρίαν φαρμάκων κατασκευῆν ἀποχρώμενος»⁹². Οὕτως ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀσθενῆς καὶ συντετριμμένη ὑπὸ τῆς ἀμαρτίας ἀποτελεῖ τὸ πεδῖον ἐνθα διαδραματίζεται ὁ μεγαλειώδης ἀγὼν τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως. Ἡ λύσις τοῦ ἀγῶνος ἤρτηται τελικῶς ἐκ τῆς ἀποφασιστικῆς ψήφου τῆς ἐλευθέρας τοῦ ἀνθρώπου βουλήσεως. Ἐὰν δηλονότι θὰ ὑποδουλωθῇ εἰς τὴν ὀδηγοῦσαν εἰς τὸν θάνατον ἀμαρτίαν ἢ ἀντιθέτως πλήρης εὐγνωμοσύνης πρὸς τὸν Θεὸν θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν στενὴν πύλην καὶ τὴν τεθλιμμένην ὁδὸν τὴν ὀδηγοῦσαν εἰς τὴν Βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ἡ ἐπίτευξις τῆς ἐν Χριστῷ ἀπολυτρώσεως προϋποθέτει τὴν ὀλοκληρωτικὴν προσφορὰν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀξιοποίησιν ἀπασῶν τῶν ψυχικῶν ἱκανοτήτων εἰς τὴν προσπάθειαν τῆς ἐν Χριστῷ τελειώσεως. Ἀγὼν δυσχερῆς, περίπλοκος καὶ ἰσόβιος ἀπαιτῶν τὴν συμμόρφωσιν τοῦ ἀγωνιστοῦ πρὸς τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς μεθόδους, τὰς ὁποίας καθώρισεν Αὐτὸς ὁ Θεὸς Λυτρωτῆς, Θαυμασία ἀνάπτυξις τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἐν τοῖς Ἀσκητικοῖς τοῦ Μ. Βασιλείου⁹³.

90. Μ. Β α σ ι λ ε ί ο υ, 'Ομιλία «ὅτι οὐκ ἔστιν αἴτιος τῶν κακῶν ὁ Θεός». Μ.Ρ.Γ. 31, 348 Β.

91. Αὐτόθι, 349 C.

92. Αὐτόθι.

93. Πρβλ. ἡμετέραν μελέτην δημοσιευθησομένην προσεχῶς ἐν τῇ ἐπιστημονικῇ ἐπετηρίδι τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Παν/μίου Ἀθηνῶν τοῦ ἔτους 1961-1962 ὑπὸ τὸν τίτλον: «Ἀρχαὶ καὶ μέθοδοι τῆς ποιμαντικῆς τοῦ Μ. Βασιλείου».